

Karakterisering in Bogosi Kupe van D.P.S. Monyaise.

Rigardt Sameul Pretorius, B.A., Honns. B.A., H.O.D.

Verhandeling goedgekeur vir die graad Magister Artium in Tswana in die Fakulteit Lettere en Wysbegeerte van die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys.

Studieleier: Prof. S.A. Swanepoel

Potchefstroom

1990

Geldelike bystand van die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing vir hierdie studie word met dank erken. Alle uitsprake en gevolgtrekkings vervat in hierdie studie is die van die skrywer.

Dankbetuiging

Aan Hom al my dank en eer vir onverdiende genade elke oomblik.

My opregte dank.

- Aan my studieleier prof. S.A. Swanepoel vir sy geduld, opoffering en leiding in hierdie studie.
- Aan verskeie kollegas vir waardevolle gedagtewisseling en wenke.
- Aan Mev. Du Toit vir die tikwerk.
- Aan Rekenaardienste vir die finale verwerking.
- Aan Adri Gerber vir hulp en wenke.
- Aan my ouers vir hulle belangstelling en aanmoediging.
- Aan my vrou vir haar ondersteuning en bystand.

Abstract

Characterisation in **Bogosi Kupe** by D.P.S. Monyaise

Aim of the study

The aim of this study was to determine how a character should be represented theoretically and to investigate the representation of the characters in **Bogosi Kupe** by D.P.S. Monyaise.

Methodology

It was decided to use an eclectic approach as the theories of various literature theorists were compared and the most suitable theoretical elements chosen. A conclusion was reached after a thorough literature study was completed.

Contents of the study

Chapter 1

This chapter consists of a brief introduction, the motivation, aim and methodology followed in this dissertation.

Chapter 2

A biography of the author, D.P.S. Monyaise, is given in this chapter. The biography is deemed important for this study on the basis of the psycho-analytic approach.

Chapter 3

A study of characters and characterisation is done in this chapter, and a theoretical framework determined. This information is then represented grammatically.

Chapter 4

A synopsis of the story is given in Afrikaans so that students not fluent in Tswana can roughly follow the story. The characters are then classified on the basis of Greimas' actantial model. This classification is done on the grounds of each character's involvement with the intrigue of the story.

In the following three chapters, the characters are analysed separately according to the theoretical framework proposed in chapter three. The separation of the characters rests on the classification done in chapter four, and the characters are therefore studied as follows:

Chapter 5

Characters involved in the lovers' intrigue.

Chapter 6

Characters involved in the captaincy intrigue.

Chapter 7

Characters involved in both the intrigue structures.

Chapter 8

The conclusion of the study. It has been shown that general literary theory can be applied to certain literature. Individual differences, for example cultural differences, however, necessitate certain adaptations. It has been determined from this study, therefore, that characterisation in D.P.S Monyaise's novel, **Bogosi Kupe**, can be analysed according to general literary theory.

Inhoudsopgawe

HOOFSTUK 1: PROBLEEMSTELLING EN WERKSWYSE	1
1.1 Inleiding	1
1.2 Probleemstelling	2
1.3 Doelstellings	4
1.4 Werkswyse	5
HOOFSTUK 2: 'N BIOGRAFIE	6
2.1 Wat is 'n biografie?	6
2.2 Die noodsaaklikheid van 'n biografie	7
2.2.1 'n Skematiese voorstelling van die besprekingsraamwerk	8
2.2.2 Roman Jacobson se model	9
2.2.2.1 Die psigologiese benadering	10
2.2.2.2 Die semiotiek	10
2.2.2.3 Strukturalisme	11
2.2.2.4 Formalisme	11
2.2.2.5 Resepsie estetika	12
2.2.2.6 Kommunikatiewe benadering	12
2.2.2.7 Die leefwêreld van die skrywer	12
2.3 Die waarde van 'n biografie	13
2.4 'n Biografie van D.P.S. Monyaise	14
2.4.1 Inleiding	14
2.4.2 Die Skrywer D.P.S.Monyaise	14
2.4.2.1 Persoonlike gegewens	14
2.4.2.2 Kinder- en jeugjare	17
2.4.2.3 Skool- en verdere opleiding	18
2.4.2.4 Beroepsloopbaan	19
2.4.2.5 Sosiale en maatskaplike betrokkenheid	20
2.4.2.6 Skrywersloopbaan	21
HOOFSTUK 3: BENADERINGS BY KARAKTERS EN KARAKTERISERING IN PROSA	29

3.1	Inleiding	29
3.1.1	Karakters as mense	30
3.1.2	Karakters in verhouding tot gebeure	32
3.2	Identifiserende terme	33
3.2.1	Karakters	33
3.2.2	Aktante	34
3.2.2.1	Subjek versus objek	34
3.2.2.2	Begunstiger en begunstigde	35
3.2.2.3	Helper en teenstander	35
3.2.3	Persone	38
3.2.4	Figure	38
3.3	Tipes karakters	39
3.3.1	Referensiële karakters	39
3.3.2	Koppelaar-karakters	40
3.3.3	Anaforiese karakters	40
3.4	Die klassifikasie van karakters	40
3.4.1	Ronde en plat karakters	40
3.4.2	Die funksionele indeling	42
3.5	Die opbou van 'n karakter	43
3.5.1	Eksplisiete informasie	45
3.5.2	Implisiete informasie	46
3.5.3	Die oordra van informasie i.v.m. 'n karakter	47
3.5.4	Rimmon-Kenan se standpunt.	53
3.5.5	Die verhouding tussen karakters en die ander figuratiewe elemente	54
3.5.5.1	Karakter en ander karakters	54
3.5.5.2	Karakter en gebeure	54
3.5.5.3	Karakter en tyd	54
3.5.5.4	Karakter en ruimte	55
3.6	Samevatting	55
3.7	'n Skematiese voorstelling van 'n karakter in die prosa	57

HOOFSTUK 4: 'N SINOPSIS VAN DIE VERHAAL BOGOSI KUPE EN 'N	
KLASSIFIKASIE VAN DIE KARAKTERS DAARIN	58
4.1 Inleiding	58
4.2 'n Sinopsis van die verhaal	59
4.3 'n Aktansiële modellering van Bogosi Kupe van D.P.S. Monyaise	65
4.3.1 Die intrige van Bogosi Kupe	65
4.3.2 Greimas se aktansiële model en kategorieë	65
4.3.3 Greimas se model toegepas op Bogosi Kupe	66
4.3.3.1 Oppervlakstruktuur liefdesintrige	67
4.3.3.2 Dieptestruktuur liefdesintrige	67
4.3.3.3 Dieptestruktuur I (Liefdesintrige)	68
4.3.3.4 Dieptestruktuur II (Liefdesintrige)	69
4.3.3.5 Die Kapteinskapsintrige	70
4.3.4 'n Klassifikasie van die karakters in die verhaal	71
4.3.4.1 Karakters betrokke by die liefdesintrige	71
4.3.4.2 Karakters betrokke by die kapteinskapsintrige	71
4.3.4.3 Karakters betrokke by beide die intrigestrukture	72
4.3.4.4 'n Skematiese voorstelling van die klassifikasie van die karakters	72
4.3.4.5 Samevatting:	72

HOOFSTUK 5: BESPREKING VAN KARAKTERS WAT BETROKKE IS BY DIE	
LIEFDESINTRIGE	75
5.1 Inleiding	75
5.2 Matlhodi	75
5.2.1 Eksplisiete informasie	76
5.2.2 Implisiete informasie	86
5.3 Oshupile	87
5.3.1 Eksplisiete informasie	88
5.3.2 Implisiete informasie	91
5.4 Matlhodi se ma	92
5.5 Samevatting	92

HOOFSTUK 6: BESPREKING VAN KARAKTERS WAT BETROKKE IS BY DIE	
KAPTEINSKAPSINTRIGE	93
6.1 Inleiding	93
6.2 Kgosi (Die Kaptein)	93
6.2.1 Eksplisiete informasie	93
6.2.2 Implisiete informasie	97
6.3 Sersant Botipe	98
6.3.1 Eksplisiete informasie	99
6.3.2 Implisiete informasie	103
6.4 Motlhoiwa	104
6.4.1 Eksplisiete informasie	105
6.4.2 Implisiete informasie	109
6.5 Serokolo	110
6.5.1 Eksplisiete informasie	110
6.5.2 Implisiete informasie	114
6.6 Nong en Molefe	115
6.7 Samevatting	115
HOOFSTUK 7: KARAKTERS BETROKKE BY BEIDE INTRIGESTRUKTURE	116
7.1 Inleiding	116
7.2 Modimoeng	116
7.2.1 Eksplisiete informasie	117
7.2.2 Implisiete informasie	125
7.3 Obakeng	127
7.3.1 Eksplisiete informasie	128
7.3.2 Implisiete informasie	132
7.4 Tukisang	133
7.4.1 Eksplisiete informasie	134
7.4.2 Implisiete informasie	139
7.5 Tukisang se seuns	140
7.5.1 Eksplisiete informasie	141
7.5.2 Implisiete informasie	144

HOOFSTUK 8: SAMEVATTING	146
BIBLIOGRAFIE	149
BYLAE A: OORSPRONKLIKE VRAELYS SOOS DEUR MNR MONYAISE PERSOONLIK VOLTOOI.	157

HOOFSTUK 1: PROBLEEMSTELLING EN WERKSWYSE

1.1 Inleiding

Die Tswana geskrewe letterkunde is relatief jonk. Na 'n lang tradisie van mondelinge letterkunde het die eerste prosawerk, *Mokwena*, van D.P. Moloto in 1940 verskyn (Malope, 1977:3).

Ten spyte van hierdie kort bestaan het daar sedertdien 'n hele aantal werke die lig gesien. In 'n artikel in *Boswa* wat handel oor die geskiedenis van die Tswana-prosa, toon Mokgoko (1983:15) 'n duidelike ontstaan, ontwikkeling en groei t.o.v. die Tswana-prosa aan.

Hierdie relatief jong bestaan ten spyte, het al geresulteer in waardevolle studies m.b.t. die prosa. In die studies word daar veral aandag gegee aan die beskrywing van die totale prosawerke deur sekere skrywers (Monyaise, Moroke, Malope), eerder as 'n diepgaande beskrywing van sekere fasette daarvan. Hierdie studies deur Malope (1977), Nieuwenhuizen (1981) en Mashike (1988) lewer 'n bydrae in 'n veld waarin daar nog nie so 'n groot aantal werke geskryf is nie en ook nie 'n talryke verskeidenheid van studies afgehandel is nie. Hulle gee ook aandag aan karakterisering in hulle studies as deel van die totale beskrywings van hulle onderskeie onderwerpe. Hulle sienings i.v.m. karakters is veral van belang vir hierdie studie omdat hulle aan karakters 'n belangrike plek in die verhaalopset gee, en dit dan so as deel van die geheel bespreek.

Die karakters van die mondelinge prosa het ook aandag ontvang. Malepe (1970:50-58) het veral aandag gegee aan die karakter Dimo in die Tswana volksverhale.

Swanepoel (1982:116) wys daarop dat daar drie raamwerke bestaan waarvolgens 'n indeling van karakters gemaak kan word, nl.:

1. Die indelingsraamwerk van ronde en plat karakters.
2. Die raamwerk van protagonis, antagonis en tritagonis.
3. Die raamwerk waarin karakters volgens bepaalde rolle geklassifiseer word.

Net soos by die moderne prosa was die beskrywing van karakters in die mondelinge prosa slegs 'n onderafdeling van die totale beskrywing van die volksverhale. Die rol wat karakters vertolk, is ook nie in besonder toegelig of aangedui nie.

Die mondelinge prosa is ook so gestruktureer dat karakterisering daarin nie sterk aan die orde kom nie.

Vanuit die mondelinge tradisie is daar dan ook nie 'n nalatenskap van agtergrondskennis en vaardighede waarop moderne skrywers kan voortbou nie. Hierdie studie poog daarom om 'n raamwerk daar te stel waarvolgens karakterisering in die Tswanaprosa bespreek kan word.

1.2 Probleemstelling

Uit die voorafgaande is dit duidelik dat die skrywers van die Tswanaprosa nie uit die mondelinge letterkunde vaardighede vir die daarstel van geskrewe prosa kon put nie. Hierdie vermoëns het hulle opgedoen nadat hulle lees- en skryfvaardighede bemeester het en met ander letterkunde, veral Europese letterkunde kontak gemaak het. Deur hierdie kontak sou hulle spoedig alle vaardighede vir die daarstel van 'n literêre werk met inbegrip van al die boustene daarvan, bemeester.

Cloete (1984:22) wys daarop dat 'n belangrike eienaardigheid van die literatuur sy sogenaamde totale of saamgestelde kommunikasie is. Hy sê verder dat alle samestellende elemente in die literêre werk op 'n geïntegreerde manier kommunikeer, hulle praat almal saam, almal sê saam dieselfde sê. Wanneer 'n taalteken in 'n artistieke teks, sowel as die teks in geheel meer as net semantiese waarde het, maar die teks of die teken self die saak waarvoor dit

gaan wil toelig, word dit ikonisiteit genoem. Die saamgestelde kommunikasie waarvan Cloete praat, kan ook ikonisiteit genoem word.

Cloete (1984:21) is ook van mening dat die literêre werk saamgestel is uit 'n menigvuldigheid van taalelemente (semanties, fonies, ritmies, sintakties en andere) en menigvuldigheid van konseptuele elemente (tyd, ruimte, gestalte, handeling, perspektief, tektoniese vorme ensovoorts). Die wisselwerking tussen hierdie elemente lewer 'n bydrae tot die geïntegreerde kommunikasie van die literêre werk.

Karakters of gestaltes as figuratiewe bousteen dra dus ook in 'n mindere of meerdere mate by tot die totale werk en die geïntegreerde kommunikasie daarvan.

Brink (1987:66) sê dat 'n verhaal uit drie wêrelde bestaan, naamlik die storie, die verteltekste en die vertelproses en hy wys daarop dat 'n karakter iets is wat ontstaan uit en bestaan by die wisselwerking tussen al drie hierdie wêrelde.

Uit die literatuurstudie is dit duidelik dat daar 'n hele aantal benaderings of invalshoeke bestaan t.o.v. die bestudering van karakters in 'n literêre teks. Dit is duidelik af te lei uit die verskillende benaminge wat vir hierdie faset gebruik word, naamlik akteur, aktant, figuur, figurant, persoon, persona, ensovoorts.

Persoonsname en hul semantiese geladenheid kan ook 'n belangrike bydrae lewer in die uitbouing van 'n karakter in 'n teks. 'n Persoon se naam in Tswana speel kultureel 'n belangrike rol in sy lewe. Sy identiteit en die name wat hy op verskillende stadia van sy lewe dra, tipeer die persoon in verskillende sosiale verbande en rolle.

In 'n artikel wat handel oor persoonsname in Tswana toon Swanepoel (1986:1) dat 'n persoonsnaam vir 'n Tswana 'n belangrike personale en sosiale funksie vervul. Dit is dan ook die aangewese weg vir prosaskrywers om van hierdie tradisie in hulle prosawerke gebruik te maak.

Uit die bogenoemde gegewens is dit duidelik dat 'n wye verskeidenheid sienswyses en uiteenlopende stellings aandag moet geniet wanneer 'n studie van karakters en die metodes van karakterisering in Tswana-prosa aangepak word.

Die probleme waarop hierdie studie dan 'n antwoord wil gee is die volgende:

1. Watter benaderings en tegnieke m.b.t. karakters en karakterisering bestaan in die letterkunde en hoe word dit deur Tswanaskrywers toegepas?
2. Hoe bied D.P.S. Monyaise die karakters in die verhaal Bogosi Kupe aan.
3. Watter wyses van naamgewing bestaan in die Tswanatradisie en hoe vind dit neerslag, indien wel, in die karakterisering van D.P.S. Monyaise in Bogosi Kupe?

1.3 Doelstellings

Die doelstellings wat met hierdie studie beoog word, is die volgende:

1. Om 'n biografie van die skrywer daar te stel en daardeur 'n agtergrondskennis op te bou wat kan lei tot 'n beter interpretasie en evaluering van die skrywer se werk in die algemeen en sy hantering van die karakters in Bogosi Kupe.
2. Om 'n evaluering van 'n aantal verhaalteorieë en die benaderings t.o.v. karakters en karakterisering daarin te doen.
3. Om die verskillende karakters in die verhaal Bogosi Kupe te identifiseer en te bespreek, en te kyk hoe, en volgens watter tegnieke en metodes hierdie karakters uitgebeeld word.

1.4 Werkswyse

1. In hoofstuk twee sal 'n biografie van die skrywer, D.P.S.Monyaise onder die volgende hoofskrifte gegee word:
 - Persoonlike gegewens
 - Kinder- en jeugjare
 - Skool- en verdere opleiding
 - Beroepsloopbaan
 - Sosiale en maatskaplike betrokkenheid
 - Skrywersloopbaan.
2. Die benaderings t.o.v. karakters en karakterisering sal in hoofstuk drie bespreek word. Hieruit sal dan 'n wetenskaplik gefundeerde besprekingsraamwerk saamgestel word.
3. Om die verhaal meer toeganklik te maak vir persone wat nie Tswana ken nie, sal 'n sinopsis van die verhaal in Afrikaans in hoofstuk vier gegee word. In hierdie hoofstuk sal verder 'n klassifikasie van die karakters o.g.v. hulle rolle in die intrige van die verhaal gegee word volgens die aktansiële model van Greimas.
4. Die karakters in Bogosi Kupe sal in hoofstukke vyf, ses en sewe onderwerp word aan die voorgestelde raamwerk vir bespreking.
5. Die studie sal afgesluit word met 'n hoofstuk waarin daar gevolgtrekkings en afleidings gemaak sal word t.o.v. die karakterisering in Bogosi Kupe, sowel as die studie in geheel.

HOOFSTUK 2: 'N BIOGRAFIE

2.1 Wat is 'n biografie?

'n Biografie is 'n literêre genre en dit kan 'n lywige werk wees, vergelyk byvoorbeeld die biografie van Eugene Marais, naamlik **Die groot verlange**, die verhaal van Eugene N. Marais deur Leon Rossouw wat ±600 bladsye beslaan.

Volgens Anderson en Eckard (1977:17) in **Lexicon of literary terms** is 'n biografie die volgende:

"Biography: An account of a person's life written by another important person. It has provided interesting and informative reading for many centuries."

Bogenoemde onderskei tussen die volgende tipes biografieë:

- *"Popular biography: A Product of the eighteenth century. It caters for public taste.*
- *Interpretive and psychological biography: Assumes that a person's actions are merely outer expressions of inner character traits, and therefore investigates possible motives.*
- *Scholarly biography: Based on careful and often arduous research, it is an objective presentation of biographical facts."*

Ander terme wat in dieselfde betekenisomgewing lê, is lewensroman, biografiese geskiedskrywing en lewenssketse.

'n Lewensskets is 'n oorsigtelike weergawe van die lewe van die subjek waarin die belangrike gebeure in sy/haar lewe uitgelig word. 'n Lewensskets kan gegee word as deel van 'n groter geheel in 'n werk.

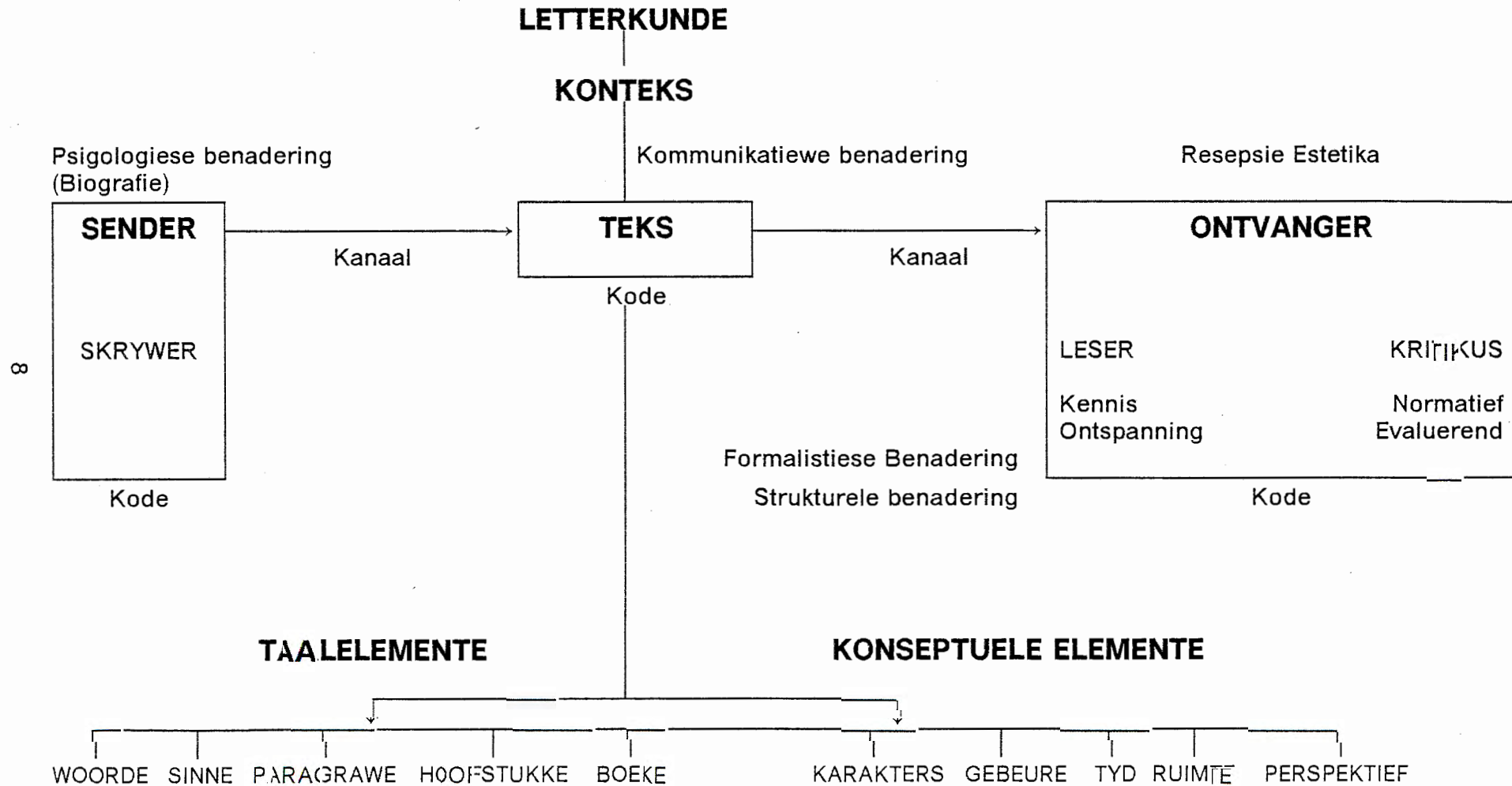
'n Interessante biografie van die vorige staatshoof van Botswana, Seretse Sekgoma a Khama is geskryf deur C.L.S. Thobega in die vorm van prysgedigte. Dit kon gedoen word omdat prysgedigte die gebeure uit die werklike lewe van die subjek, objektief voorstel.

2.2 Die noodsaaklikheid van 'n biografie

Wanneer gekyk word na die verskillende benaderingswyses in die letterkunde kan daar lig gewerp word op die belang van 'n biografie. Die psigologiese benadering, wat soek na die wese van 'n skrywer uit sy werk, beklemtoon hierdie noodsaaklikheid. Goeie biografiese kennis van 'n skrywer kan lei tot makliker interpretasie van sy werk(e) omdat die mens 'n totale wese is en jou agtergrond tog neerslag in skeppende werk vind. Dit is veral waarneembaar by ouer skrywers.

Die verskillende benaderings kan soos volg (2.2.1) in 'n raamwerk geïnkorporeer word. Die raamwerk wat gebruik word, is Jacobson se kommunikatiewe raamwerk. In die diagram word die belangrikheid van die psigologiese benadering by die daarstelling van 'n biografie aangetoon. Dit bied ook hiernaas 'n geleentheid om die ander benaderings in die raamwerk in te sluit en daardeur hulle verband met die biografie aan te toon. Na die skematiese voorstelling sal elke benadering kortliks bespreek word.

2.2.1 'n Skematiese voorstelling van die besprekingsraamwerk

2.2.2 Roman Jacobson se model

'n Literêre teks word geskryf om te kommunikeer. Hierdie kommunikasie stel Jacobson (1981b) voor soos in die gegewe model (p.8). 'n Sender bied sy boodskap aan 'n ontvanger deur 'n bepaalde kanaal te gebruik. In die geval van die geskrewe prosa is dit 'n boek (teks). Op elkeen van die drie genoemde kommunikasievlakke bestaan daar 'n bepaalde stel kodes. In taal sou die tekens in elke kode taaltekens wees, naamlik letters, woorde, woordgroepe, sinne ensovoorts.

Die drie kodes in die kommunikasieproses hou in:

- Die senderskode:
Dit bestaan daaruit dat iemand sy eie waarnemings in sy eie styl weergee.
- Die boodskap:
Dit word saamgestel uit die kodes, soos byvoorbeeld die genoemde taalkode.
- Ontvangerskode:
Dit is die interpretasie wat die ontvanger vorm aan die hand van sy kennis van die gegewe kodes. Die ontvanger moet ook 'n kennis hê van die konteks waarbinne daar gekommunikeer word.

'n Kontak tussen sender en ontvanger is dus onontbeerlik vir kommunikasie om plaas te vind.

Malan (1985:9) sê dat literêre kommunikasie die aandag vestig op die estetiese kodes, en dat dit daarom verskil van bloot pragmatiese taalgebruik. Om hierdie rede soek die moderne literatuurwetenskaplike nie na die boodskap self nie, maar na die metode van aanbieding daarvan.

'n Literêre teks bestaan uit taal en figuratiewe elemente. Van belang vir hierdie studie is die karakters as figuratiewe element.

2.2.2.1 Die psigologiese benadering

Die sogenaamde "teks as monumentbenadering" spits hom toe op die soeke na die wese van die skrywer uit die tekste wat hy geskryf het. Die psigologisme wil 'n persoonlikheidsprofiel van 'n kunstenaar gee. Daar word op die psige en lewensgeskiedenis van die skrywer gekonsentreer.

Cox en Lewis (1974:110) meen dat die psigologiese benaderingswyse die volgende behels:

"The use of information from the author's life or the author's comments on his life and work, to supplement the primary source."

Hiermee word bedoel dat na die vroeëre lewe van die skrywer gekyk moet word om te verstaan waarom hy 'n besondere werk geskryf het. Die wese van die skrywer word gesoek in die tekste wat hy geskryf het.

Daar moet egter gewaak word om nie die skrywer en sy persoonlikheid as hoofuitgangspunte by die biografiese metode te aanvaar nie. Die kunswerk bly altyd die primêre bron. Die biografie van die skrywer kan egter baie doeltreffend gebruik word om leidrade uit die teks aan te vul en te bevestig.

2.2.2.2 Die semiotiek

Kenners op die gebied van die semiotiek is persone soos Van Zoest, Riffarette, Eco, Lotman ensovoorts. Hierdie benadering is op soek na die verskillende tekens wat betekenis in taal moontlik maak. Die letterkunde kan alleen bestaan deur middel van die taal wat deur die skrywer van 'n werk gebesig word.

Die betekenisgenererende werkwyses van skrywers vind dus op grond hiervan plaas en so ook die betekenisgewende handeling van lesers. 'n Biografie kan daarom ook hier van waarde wees omdat die taalkundige agtergrond van die skrywer daaruit toegelig kan word. Met verwysing na die model van Jacobson is dit dan belangrik dat daar 'n kontak tussen sender, boodskap en ontvanger moet wees aangesien die kode wat deur die sender in die teks gebruik word,

deur die ontvanger verstaan moet word. Sou die ontvanger die kode nie verstaan nie, is dit vanselfsprekend dat die kommunikasieproses sal misluk. Hoewel daar ooreenkomste tussen literêre en praktykgerigte kommunikasie is, is daar ook belangrike verskille. Literêre taal het dikwels 'n meerduidige betekenis a.g.v. verskillende literêre kodes.

2.2.2.3 *Strukturalisme*

Soos uit die naam afgelei kan word, gaan dit hier om die struktuur wat in elke werk voorkom, daarom is strukturalisme onlosmaaklik aan taal gebonde. Belangrike persone wat strukturalisme voorstaan, is De Saussure, Chomsky en Roman Jakobson. Die werke van die besondere persone speel dan ook 'n belangrike rol by die verklaring van begrippe waarmee gewerk word. Begrippe uit die taalwetenskap word gebruik by die bestudering van die letterkunde. Op hierdie wyse kan biografiese gegewens van waarde wees by die strukturele ontleding van die samestelling van 'n teks. In Tswana kan die taalkundige struktuur byvoorbeeld op dialektiese grondslag verskil. 'n Kennis van die skrywer se dialek en van die dialek self kan die interpretasie van 'n teks vergemaklik.

2.2.2.4 *Formalisme*

Die sentrale uitgangspunt van die formalisme is dat die literêre werk self in die sentrum van literêre studie moet staan. Hulle is baie gesteld op die wyse waarop 'n literêre werk bestudeer word. Die formaliste is daarop uit om die literatuur op 'n wetenskaplik verantwoordbare wyse te ondersoek en om hulle resultate te sistematiseer.

Alle literêre werke is afkomstig vanaf die skrywers daarvan en daarom kan konkrete feite i.v.m. die oorsprong van die werk, wat hier die sentrum van die studie vorm, van besondere waarde wees. Hierdie feite sou in 'n biografie gevind kon word.

2.2.2.5 Resepsie estetika

Wanneer die resepsie (ontvangs) van verhale deur die geskiedenis nagegaan word, ontdek 'n mens 'n aantal waarhede. Die ewigheidswaarde van werke is problematies, omdat sommige werke wat hoog aangeskryf was, vandag as minderwaardig beskou word. Die rol van die leser en sy maatskaplike en historiese omstandighede speel dus 'n rol by die resepsie van 'n verhaal. Die resepsie estetika deel die aanname dat leser en werk nie geskei kan word by die lees van 'n literêre werk nie.

Die begrip resepsie kan omskryf word as ontvangs, reproduksie, aanpassing of assimilasie. Die leser, wanneer hy/sy lees, gee konkrete gestalte aan die teks terwyl hy lees. Biografiese gegewens wat op welke wyse ook al neerslag in die teks vind, of, wat heenwys na sake in die teks, kan vir die leser van waarde wees in sy poging om gestalte te gee aan gelese dele.

2.2.2.6 Kommunikatiewe benadering

Omdat al die elemente in die narratologie deur dié benadering gedek word, kan dit beskou word as 'n tipe samevatting van al die benaderings, omdat sender, teks en ontvanger 'n plek kry binne die kommunikatiewe benadering.

Alhoewel dit mag lyk of die benaderings losstaande is, is almal betrek in die model van Jacobson. Daarin speel sender, teks (met al die elemente daarin) en ontvanger 'n belangrike rol. Daarom is ek van mening dat 'n biografie as integrale deel van die psigologiese benadering 'n belangrike rol te speel het in die letterkunde.

2.2.2.7 Die leefwêreld van die skrywer

Dit is 'n aanvaarbare hipotese dat dit vir enige persoon makliker is om te skryf van 'n omgewing wat bekend is aan hom. Dit kan moontlik aangevoer word as die rede waarom baie skrywers skryf uit hulle leefwêreld, die wêreld wat hulle die beste ken (vergelyk bv. **Rammone wa kgalagadi** van M.O.M. Seboni).

In dié werk word van die Rammorevallei in Botswana geskryf wat bekend was aan die skrywer.

D.P.S. Monyaise skryf in sy werke oor Matile, 'n klein statjie naby Lichtenburg waar hy as kind by sy grootouers gebly het. Biografiese feite sal die leser se kennis i.v.m. die skrywer se leefwêreld verbreed en behoort daarom 'n beter interpretasie van sy werke moontlik te maak.

2.3 Die waarde van 'n biografie

Uit die voorafgaande kan afgelei word dat 'n kennis van 'n skrywer se biografiese besonderhede sy werk meer toeganklik sal maak. Die leser kan so 'n werk ten minste in 'n sekere kultuur-historiese raamwerk plaas.

Kannemeyer (1986:33) sê in 'n artikel dat waar gegewens in 'n teks ons na biografiese besonderhede heenlei, hierdie besonderhede die interpretasie van die teks ten minste kan konkretiseer. Sodoende kan ons beleving van die werk verruim word, en soms kan selfs 'n dimensie tot die werk bygevoeg word.

Biografiese besonderhede kan ook 'n hulpmiddel wees in die literatuurgeskiedenis, byvoorbeeld die resepsie van die skrywer, die tradisie waarby hy aansluit, watter invloede en bronne op hom ingewerk het, ensovoorts.

Hy sê verder:

“Om die oë te sluit vir biografiese gegewens wat dikwels die agtergrond vorm van 'n literêre kunswerk, kan daartoe lei dat die leser daardie kunswerk in 'n lugleegte plaas, kunsmatig ervaar en selfs sekere struktuurlyne verwaarloos.

Aan die ander kant moet 'n kritikus versigtig te werk gaan met biografiese gegewens en homself weerhou van inleeskunde of foutiewe verbandleggings. Lewensbesonderhede kry dikwels getransformeerde gestalte in 'n kunswerk.”

2.4 'n Biografie van D.P.S. Monyaise

2.4.1 Inleiding

Die skrywer Daniel Phillip Semakaleng Monyaise is 'n besondere persoon en 'n baie beroemde Tswanaskrywer. Die lewe van dié man is propvol interesantheid en om dit alles op te teken sou 'n onbegonne taak wees. Om hierdie rede is 'n vraelys saamgestel wat myns insiens net die belangrikste inligting verskaf wat met betrekking tot 'n biografie oor 'n skrywer verlang word.

Die inligting word in die formaat van die vraelys aangebied soos wat dit deur mnr. Monyaise persoonlik voltooi is. Hierdeur word sy persoonlike aandeel net so behou. Die vraelys is wel vertaal in hierdie hoofstuk, maar die oorspronklike vraelys met dele in sy eie handskrif word as bylae A bygevoeg.

2.4.2 Die Skrywer D.P.S.Monyaise

2.4.2.1 Persoonlike gegewens

1. Geboortedatum:

16-10-1920

2. Geboorteplek:

Ophirton (Johannesburg)

3. Van:

Monyaise

Verklarings:

Wanneer 'n persoon deur swak of slegte optrede veroorsaak dat ander mense vir hom en sy familie lag, dan word daar spottend gesê: "O a nyaisa" - hy verkleineer/hy veroorsaak verleentheid vir die familie.

4. Name:

a. Naamgewer/s:

ouers

b. Persoonsnaam:

Semakaleng Daniel Philip

Verklarings:

Go makala beteken om verbaas te wees, daarom beteken semakaleng: Julle moenie verbaas wees nie, hier is 'n mens. Sy oë dui op wysheid soos Daniel. Dit is Daniel. "My ouers was Christene en hulle het gedink as hulle my Daniel noem, sal ek opgroei soos Daniel van die Bybel."

c. Byname:

Mbutibuti

Verklaring:

Seuntjie

d. Totemnaam:

Motshweneng

Verklaring:

Heilige dier is die bobbejaan.

e. Skuilnaam:

Geen

Verklaring:

In die Tswanatradiese mag 'n mens nie skuil vir jou naam nie, daarom het Tswanaskrywers nog nie die gebruik aangeneem nie, so ook nie die skrywer nie.

5. Titel:

Mnr.

6. Huwelik:

a. Status:

getroud

b. Vrou

1) Van:

Matlawe

2) Persoonsname:

Gakologelwang Angeline Constance

Verklarings:

Go Gakologelwa beteken "om te onthou", daarom beteken gakologelwang: Julle moet onthou - "Christene, moenie vergeet

dat julle op 'n reis is nie. Onthou julle tuiste wat in die hemel is.
Onthou die Sabbatdag, om dit te heilig.”

c. Kinders

1) Persoonsname

- a) Matlhoko Leepile (1951)
- b) Kehilwe Monkgomotsi (1954)
- c) Boitumelo Thepe (1957)
- d) Ohetse Rabodietso (1962)

2) Kleinkinders

- a) Obakeng Kgosi
- b) Motlhabane
- c) Semakaleng Omphile Modisa
- d) Gakologelwang Jessica

Verklarings:

- **Matlhoko** beteken pyne, en die naam is gegee omdat mnr. Monyaise siek was toe die kind gebore is en hy was in pyn.
- **Kehilwe** beteken ek het ontvang/daar is vir my gegee. Die kind is so genoem nadat sy tante in die Kaap oorlede is en hulle het geglo dat die kind aan hulle gegee is om hulle te troos en hulle te laat vergeet van die verlies wat hulle gehad het.
- **Boitumelo** beteken blydschap. Die kind is so genoem omdat sy ma, terwyl sy verwag het, geglo het dat dit 'n seun sal wees, en 'n boetie vir Matlhoko. Dit was toe nie so gewees nie, maar toe sy sien dat die kind mooi is, was sy tog baie bly. Hulle het gedink dat die kind hulle so bly sou maak soos misbredie groente.
- **Ohentse** beteken hy het gewen/oorwin. Die kind is so genoem omdat daar na sy geboorte besluit is om die naam van die Here te prys omdat die kind die Here nader aan hulle gebring het.

d. Broers en susters

Enos Matlho

Sana

Solomon Sekete

e. Ouers

Philip

Dorcas Thepe Oorakgobe

7. Huidige woonplek:
Meadowlands (Johannesburg)
 - a. Adres:
400, Zone 2
 - b. Telefoon:
(011) 936-3804
8. Liggaamlike gebreke:
Geen
9. Kerkverband:
Anglican
10. Taal en dialek:
Tswana, aan geen dialek gebonde nie.

2.4.2.2 Kinder- en jeugjare

1. As kind
 - a. By wie gebly as kind?
By sy grootouers gewoon en saam met sy ouma en oupa geleef vanaf driejarige ouderdom in 1924.
Waar?
Matile, in die Lichtenburgdistrik.
 - b. Belangrike ervarings
 - Die wa waarmee hulle op 'n dag gery het, het in 'n gat geval en omdat hy die touleier was, het die beste hom amper saam ingetrek.
 - Hy het probeer blaf soos 'n hond toe die bul hom storm en met sy horings in die lug inslinger.
 - Hy is op 'n dag deur onbekende mense aangeval en vir dood deur hulle agtergelaat.
2. As jong persoon
 - a. Bywoning van stamskool:
Geen stamskool bygewoon nie.

- b. Pligte as jong persoon (bv. veepos, jaarwerk, ens.)
- Hy het beeste opgepas tot op 13-jarige ouderdom toe hy skool toe is. In die omgewing van Matile was daar nie in daardie tyd kampe nie, daarom is die wagter soggens uit veld toe saam met sy beeste. Saans wanneer die son ondergaan, het hy hulle weer terug gejaag en in die kraal gejaag.
 - Wanneer daar geploeg word, het hy die osse gevat en gehelp inspan, daarna weer terug om die ander beeste uit te jaag en te gaan oppas.
 - Wanneer daar boontjies geoes is, het hy gehelp optel en ook die beeste opgepas terselfdertyd.

2.4.2.3 Skool- en verdere opleiding

1. Primêre onderwys

a. Skole bygewoon en wanneer:

- Lotlhakane - vanaf na die winter in 1934
- "Lichtenburg Amalgemated" vanaf 1940. In 1940 slaag hy standerds vier, vyf en ses.

b. Indrukke gelaat

- Deur wie? Mnr. E.R.S.Molepo by Lichtenburg Amalgemated
- Watter indrukke? Dat 'n mens altyd moet werk en ten alle tye iets konstruktief en opbouend moet doen. Hy het niks gedoen om ander mense te probeer beïndruk nie.
- Wanneer voltooi: 1940

2. Sekondêre skool

a. Skole bygewoon en wanneer

Johannesburg Bantu High vanaf 1941 tot einde 1945 toe hy matriek slaag in die 2de klas.

b. Indrukke gelaat

- deur wie?

Mnr. H.P. Madibane

Mnr. S.W.Gumbi (Wiskunde-onderwyser)

Mnr. P.C.Mokgokong

Mnr. Siphon Siwisa

- Watter indrukke?
 - Mnr. Madibane se voorbeeld het hom lief gemaak vir akademie.
 - Mnr. Gumbi het 'n groot voorliefde vir wiskunde by hom gekweek en hy is tot vandag toe nog baie lief vir wiskunde.
 - Mnr Mokgokong en mnr. Sewisa het hom bewus gemaak dat taal 'n baie kosbare instrument is wanneer 'n mens jou ware gevoelens wil uitdruk. 'n Mens moet die instrument fluks gebruik.

c. Wanneer voltooi?

1945

3. Verdere opleiding

a. Onderwysdiploma:

Primary Teachers Course vanaf begin 1952.

Waar verwerf?

Kilnerton Training College

Wanneer voltooi?

1953

b. Graadstudie:

B.A.

Waar verwerf?

UNISA

Wanneer voltooi?

Desember 1981

c. Verdere kwalifikasies:

Geen

2.4.2.4 Beroepsloopbaan

1. Beroepe in chronologiese orde:

a. Watter beroep?

- Onderwyser
- Klerk
- Skoolhoof

- Eksaminator
- b. Waar?
- Onderwyser:
 - Johannesburg Bantu High
 - Munsieville High
 - Barolong High
 - Meadowlands High
 - Klerk:
 - Natives Resettlement Board (Meadowlands)
 - Eksaminator: Johannesburg North circuit.
- c. Posisie beklee
- Onderwyser:
 - Johannesburg Bantu High (1946-1952)
 - Munsieville High (1954)
 - Barolong High (1961)
 - Meadowlands High (Januarie 1968-Desember 1972)
 - Klerk:
 - Natives Resettlement Board (Meadowlands - 1955-1961)
 - Skoolhoof:
 - Wolmaranstad Primary (April 1962 - Maart 1967)
 - Kutlwano Secondary
 - Thutolore High (Meadowlands) (April 1973 - April 1974).

2.4.2.5 Sosiale en maatskaplike betrokkenheid

1. Betrokkenheid by liggame en instansies
 - a. Liggame en instansies
 - Sportbestuur
 - Kerkraad
 - Bestuur van Thutolore skool
 - b. Posisie beklee
 - Kaptein van die Naughty Boys sokkerspan
 - Kerkraadslid van die "Anglican" kerk
 - Voorsitter van die bestuursraad van Thutolore skool

2.4.2.6 Skrywersloopbaan

1. Waar literêr geskool indien wel?

Geen spesifieke literêre skoling deurloop nie.

2. Wanneer debuteer jy?

"Ek het begin skryf net toe ek in die eerste standerd van die groot skool Johannesburg Bantu High inskryf. Dit is moontlik dat ek selfs voor dit begin skryf het, maar ek kan nie meer mooi onthou nie.

Ek het vir myself geskryf, ek het geskryf vir die lekker om te sien of ek die taal kan gebruik om te doen wat ek wil. Ek wou ook sien of ek, vir myself, 'n werk kan skryf wat van begin tot einde uit my kop geskryf is.

Omdat ek nie vir ander mense geskryf het nie, maar net vir myself, was daar geen sin in om my werk te laat druk nie. Die druk van boeke het eers later gekom toe ek al 'n groot man was en reeds 'n vrou gehad het. Dit het juis a.g.v. haar beïnvloeding so gebeur dat ek van my werke laat druk het. Daar is omtrent tien werke wat ek in die vuur gegooi en verbrand het."

3. Oeuvre

a. Debuutwerk

1) Titel en datum van eerste druk:

Umphile Umphi Modise geskryf voor 1955 te Sophiatown maar in 1960 gedruk deur A.P.B.

2) Tipe genre:

Prosa

3) Verklaring van titel:

Geen verklaring aangebied.

4) Inspirasie vir die werk:

"Toe die hoofkarakter van die werk in Natal in die skool was, het sy vriende gesê sy gedagtes is net 'n klomp drome. Met verloop

van tyd het hulle hom dan Umphophi genoem, en dit beteken dromer. Dit is later verkort na Umphi.”

5) Boodskap van die werk

“Die lewe het slegs betekenis as ’n mens jou oë optel verby dit wat van vlees en bloed is.”

6) Beïnvloeding deur ander werke:

“Ek is deur geen skrywer beïnvloed dat ek kan sê dit is só of só wat rigting en vorm aan my skryfwerk gegee het nie. Indien daar wel ’n beïnvloeding is, kan ek dit nie agterkom nie.”

7) Leserspubliek

Volwasse lesers. “Toe ek geskryf het, het ek nie my werk gerig aan ’n sekere leserskorps wat nog op skool is nie.”

4. Ander werke

a. **Marara**

Geskryf in 1956 te Sophiatown, maar gedruk in 1961 deur J.L. van Schaik.

1) Tipe genre:

Prosa

2) Verklaring van titel:

Geen verklaring aangebied.

3) Inspirasie vir die werk:

“Ek weet nie wat my geïnspireer het om die werk te skryf nie.”

4) Boodskap van die werk

“Die lewe is nie speletjies nie, en ’n mens moet daarna verlang sodat jy die goeie daarvan kan beleef.”

5) Beïnvloeding deur ander werke

“Net soos by die eerste werk.” Monyaise sê dat hy nie bewustelik deur enige persoon of werk beïnvloed is nie.

6) Leserspubliek

Volwasse lesers. Die boek is ook nie spesifiek gerig na ’n sekere groep lesers nie ook nie lesers wat nog op skool is nie.

7) Herdrukke

- Werk:

Marara

- Datum(s):
Geen datums is verstrek nie.
- Kritiek ontvang:
"Ek het nog geen kritiek oor my werk ontvang nie. Die grootste kritiek volgens my is dat lesers net my werk lees om eksamenvrae te antwoord."
- Veranderings aangebring:
"Veranderings wat in die werk Umphile Umphi Modise aangebring is, is deur die drukkers aangebring sonder my medewete."

b. Ngaka Mosadi Mooka

Geskryf in 1960 te Meadowlands, gedruk in 1965 deur J.L. van Schaik.

1) Tipe genre:

Prosa

2) Verklaring van titel:

Geen verklaring aangebied.

3) Inspirasie vir die werk:

"Die inspirasie vir die werk kom uit my dankbaarheid vir die lewe."

4) Boodskap van die werk:

" 'n Mens moet nie jou arms vou wanneer sy lewe moeilik raak nie."

5) Beïnvloeding deur ander werke:

"Daar is geen invloed waaraan ek kan dink nie."

6) Leserspubliek:

Volwasse lesers. "Die werk is nie vir skoolgaande lesers of onderrigdoeleindes geskryf nie."

7) Invloed van die werk in die samelewing:

- Werk:

Ngaka Mosadi Mooka

- "Ons mense lees nie literatuur van hulle taal nie, daarom het die literatuur wat bestaan geen invloed op hulle lewens nie."

8) Herdrukke

- Werk:

Ngaka Mosadi Mooka

- Datum(s):
"Die werk is sewe maal herdruk, maar ek onthou nie datums nie."
- Kritiek ontvang:
"Ek het geen kritiek ontvang of gesien nie."
- Veranderings aangebring:
In hierdie werk is daar geen veranderings aangebring nie."

c. Bogosi Kupe

Geskryf in 1960 te Meadowlands en gedruk in 1967 deur J.L. van Schaik.

1) Tipe genre:

Geskrewe prosa

2) Verklaring van titel:

"Kupe was 'n offerbees wat die kaptein in die naam van die stam aan die gode opgedra het. Die bees het uit die kaptein se kudde gekom, maar hy kon loop net waar hy wou. Dit was 'n slegte (lelike) bees omdat dit die gode se bees was. Alle dinge wat 'n geskenk van die gode is, is sleg."

3) Inspirasie vir die werk:

"Ek weet nie waar die inspirasie vandaan gekom het nie."

4) Boodskap van die werk:

"As 'n mens 'n geskenk ontvang wat "gestuur" of vooruitbepaal is, moet dit baie versigtig hanteer word, want dit is sleg."

5) Beïnvloeding deur ander werke:

"Daar is geen beïnvloeding waaraan ek kan dink nie."

6) Leserspubliek:

"Die boek is geskryf vir volwasse lesers, dit is vir geen skoliere of studente geskryf nie."

7) Invloed van die werk in die samelewing:

Invloede: "Die werk beïnvloed nie die lewens van ons mense nie want hulle lees nie die werke wat in ons taal geskryf is nie."

8) Herdrukke:

- Werk:
Bogosi Kupe
- Datum(s):
"Die werk is twaalf keer gedruk, maar ek onthou nie meer die datums nie."
- Kritiek ontvang:
"Ek het geen kritiek ontvang of gesien nie."
- Veranderings aangebring:
"Daar is geen veranderings aangebring nie."

d. **Go ša Baori**

Begin skryf te Wolmaranstad en klaar geskryf te Kutlwano skool in 1967, gedruk deur J.L. van Schaik in 1970.

1) Tipe genre:

Geskrewe prosa

2) Verklaring van titel:

"Slegte dinge maak die persoon wat dit doen seerder as die persoon aan wie dit gedoen word. Die persoon wat die dinge doen voel nie liggaamlike pyn nie, maar hy voel psigiese en geestelike pyn, want hy is nader aan die fontein van slegte dinge as die persoon aan wie die dinge gedoen word."

3) Inspirasie vir die werk:

"Die inspirasie vir hierdie werk kom van 'n bevel wat ek uit 'n droom gekry het, naamlik: Skryf nou nog 'n werk met die titel: "Nkgo di a wa." Ek het dit toe gedoen, maar die titel is nie deur drukkers aanvaar nie, op grond van 'n aanbeveling deur een van hul lesers."

4) Boodskap van die werk:

As 'n mens slegte dinge aan 'n ander doen moet hy weet dat hy besig is om homself dood te maak.

5) Beïnvloeding deur ander werke:

"Daar is geen inspirasie uit ander werke waaraan ek kan dink nie, die enigste is die alledaagse lewe."

6) Leserspubliek:

"Die boek is vir volwasse lesers geskryf en glad nie vir skoliere of studente nie."

7) Invloed van die werk in die samelewing:

"Omdat die werk nie gelees word nie, beïnvloed dit nie die lewens van mense in die samelewing nie."

8) Herdrukke:

- Werk:

Go ša Baori

- Datum(s):

"Die werk is vyftien maal herdruk, maar ek kan nie die datums onthou nie."

- Kritiek ontvang:

"Ek het geen kritiek ontvang op die werk nie."

- Veranderings aangebring:

"Geen veranderings is aangebring nie."

5. Ongepubliseerde werke

a. Wat reeds voltooi is:

"Daar sou nog tien ander werke verskyn het as ek dit nie in die vuur gegooi het nie. Nege van die werke is geskryf voor Omphile Umphi Modise. 'n Titel wat ek nog kan onthou is die van die werk Boroku wat voor Omphile Umphi Modise geskryf is. Die laaste werk is geskryf na Go ša Baori, en dit het ek ook verbrand omdat die leser/resensent van my drukkers gesê het dat dit nie in die regte styl geskryf is nie. Die naam van die werk was "Motho wa bosigo". Dit beteken mens van die nag."

b. Wat nog voltooi moet word:

geen

c. Toekennings verwerf:

'n Eretoekening van die Tswana Language Board in Mmabatho in Desember 1988.

6. Persoonlike beoordeling en siening van eie werke:

"Ek staan verbaas oor die hoë stand wat lesers aan my werke toeken, want vir my is dit werke wat nie so goed geskryf is nie. Ek sou dit baie beter

geskryf het as ek dit vandag kon skryf. Ek weet ook nie of ek nog oor die vermoë beskik om nog te kan skryf soos ek geskryf het nie.”

7. Skryfstyl

a. Watter dialek:

“Ek het nie ‘n dialek nie, ek praat Tswana, en ek skryf Tswana. Die groot ding wat veroorsaak dat Tswana nie kan groei nie, is omdat elke persoon homself aan ‘n dialek verbind asof dit die enigste Tswana is.”

b. Moeilik/maklik verstaanbaar:

“Vir ‘n persoon wat Tswana ken is my werke verstaanbaar, dit is maklik. Vir persone wat nie Tswana mooi ken nie - (sommiges sê die wat Pretoria-Tswana praat) - is my taal moeilik, want dit is nie alle-daags nie. Die hooforsaak dat mense sukkel met die taal is omdat hulle dink hulle ken Tswana. Hulle vergeet dat gesproke taal en geskrewe taal nie dieselfde is nie.”

8. Besondere voorkeure t.o.v. skrywers:

Geen

9. Persoonlike siening oor letterkunde in die algemeen:

“Skryfkuns is soos profetisme. Aangesien dit met sy oor op die grond lê, hoor dit die klanke van die gebeure en die veranderings van die lewe terwyl dit nog ver is en dit lig ons in daaroor. Die posisie van die skrywer in die volk het baie daarmee te doen dat hy die eerste waarnemer is, waar ookal, om hierdie geluide op te vang en hoe hy dit vir ons ontrafel. Die skryfkuns moet nie net huidige gebeure van vlees en bloed uitryg nie. Hulle moet die klank en die geritsel hoor van die gebeure wat nog ver is, terwyl dit nog verskuil is en dit dan probeer ontrafel.”

a. Ontwikkeling:

“Ek sien nie dat ons skryfkuns ontwikkel en groei nie, want dit is asof ons wins wil maak eerder as om te skryf vir die genot daarvan. Party skryf met die gedagte dat hulle werke deur skoolkinders gelees sal word, en dat hulle baie geld sal kry. Daarom staan ons skryfkuns op een plek, omdat dit ingekort word deur ons begeertes wat niks te doen het met dit wat die skryfkuns is nie.”

b. Standaard:

"Die standaard van ons skrywers is baie laag omdat ons almal skryf meegesleur deur die 'lees' deur skoolkinders en volwassenes. Ons kom nie agter dat dit nie enige persoon is wat vir kinders en volwassenes kan skryf nie."

c. Voorspellings en vooruitskouings vir die toekoms:

"As dit waar is dat ware skryfkuns dieselfde is as profetisme het ek geen groter vertrouwe dat daar 'n rigting is waarin ons gaan nie. 'n Skrywer, volgens my wete, moet probeer om vir ons aan te dui wat die lewe vir hom aandui, en nie 'n naprater wees van 'n dwaas wat dinge los en vas sê nie. As ek reg verstaan waarheen gevoelens neig, is dit wat 'n toekomstige skrywer behoort te wees as hy erken wil word as een van die skrywers."

HOOFSTUK 3: BENADERINGS BY KARAKTERS EN KARAKTERISERING IN PROSA

3.1 Inleiding

Wanneer 'n studie van karakters in prosa onderneem word, kom daar 'n veelheid van terme met naastenby dieselfde betekenis na vore. Elkeen van hierdie terme is die produk van 'n sekere persoon se standpunt m.b.t. karakters en hoe hulle uitgebeeld moet word.

Ten einde 'n term te kies vir gebruik in hierdie studie moet hierdie standpunte en die benadering wat met elkeen saamgaan, teenmekaar opgeweeg word.

Op hierdie manier sal die regte term, vir die doel waarvoor dit benodig word, gekies kan word. In aansluiting hierby word op grond van verskillende beginsels 'n aantal tipes karakters uitgewys. In hierdie hoofstuk sal gepoog word om die verskillende tiperings van nader te bekyk. Daarna sal 'n geskikte metode van tipering vir die doel van hierdie studie, uitgekies word.

Karakterisering is onafskeidbaar verbonde aan karakter, die een impliseer noodwendig die ander. Vrae wat rondom karakterisering ontstaan is:

- Hoe vind karakterisering plaas?
- Is die metodes van karakterisering op alle tale toepaslik en vir almal van dieselfde betekeniswaarde?

Karakters as figuratiewe element staan in 'n vaste verhouding tot die ander verhaalelemente. Dit is 'n deel van die elemente wat die geheelbeeld van die werk konstitueer. Die wyse waarop karakters verbind is aan die ander elemente is 'n ope vraag. Is dit verbind aan een element en die aan die volgende soos in 'n ketting of is dit verbonde aan al die elemente?

In karakterisering kan 'n mens die naam van 'n karakter as 'n beginpunt neem. Dié naam identifiseer die karakter. Hy word daaraan geken. Die gee van name verskil kultureel en daarom sal dit in die prosa ook verskil. Die skrywer skryf bowendien uit die wêreld wat aan hom bekend is.

Uit die antwoorde wat gevind is op die genoemde vrae moet beweeg word na 'n raamwerk. Die raamwerk moet toepasbaar wees op die verhaal **Bogosi Kupe**. Verder moet die raamwerk gegrond wees op universele verhaalteorie, maar dit moet voorsiening maak vir kultuurspesifieke aspekte uit die Tswana-leefwêreld.

Rondom die begrip karakter bestaan daar 'n veelheid van terme in dieselfde semantiese veld, byvoorbeeld:

1. wesens van woorde;
2. persone van papier;
3. letterleuens;
4. individue van ink;
5. karakter;
6. persone;
7. figure en nog vele meer.

Hierdie name kom voor in die ondersoek na die bestaan van karakters, as mense of as woorde in 'n teks.

3.1.1 Karakters as mense

Die eerste probleem, naamlik of karakters mense is word aangespreek deur Rimmon-Kenan (1983:31) wanneer hy praat van "The mode of existence of character, people or words."

Die puristiese benadering wat sover as Aristoteles terug gevoer kan word, voer aan dat karakters glad nie bestaan nie. Karakters bestaan slegs wanneer hulle agente is, uitsluitlik belangrik in terme van hulle handelingstruktuur in

die intrige. Dit bring mee dat hulle ondergeskik gestel word aan die gebeure in die verhaal. Rimmon-Kenan (1983:31) meen dat: "Enige poging om karakters te onttrek uit die teks, en hulle te bespreek as lewende wesens is 'n sentimentele misverstand van wat literatuur is." Dit beklemtoon die eenheid van die literêre werk, en die samehang en interafhanklikheid van die verskillende dele daarvan.

Realiste daarenteen voer aan dat karakters tydens die verloop van gebeure 'n tipe onafhanklikheid van die omgewing en gebeure waarin hulle lewe, moet ontwikkel, daarom word beweer kan karakters nuttig bespreek word op 'n afstand vanaf die teks. Die realiste sien karakters as namaaksels van mense en behandel hulle asof hulle ons bure of ons vriende is.

Volgens die mimetiese teorie word karakters met mense gelykgestel, terwyl karakters in die semiotiek saamsmelt in die teks. Hoe hierdie verskillende sienings bymekaar gebring kan word en of 'n heeltemal nuwe oplossing gesoek moet word, bly 'n probleem.

Standpunte van verskillende navorsers en teoretici is o.a. die volgende:

- Bal (1979:2) "Het verschil tussen mensen en personages sou zijn dat mensen van vlees en bloed zijn en personages van papier."
- Brink (1987:66) reageer hierop deur te sê dat personasies nie uit papier bestaan nie, maar uit woorde op die papier.
- Rimmon-Kenan (1983:36) is van mening dat 'n storiekarakter 'n konstruksie is wat deur 'n leser saamgestel word vanuit die verskillende aanduidings en waarnemings wat hy uit die teks kry.
- Latere Barthes (1974:92) beskou die rekonstruksie van 'n karakter uit 'n teks en die proses van benoeming as sinoniem met die leesaksie van die leser. 'n Karakter is dus vir hom ook 'n konstruksie of saamgroepering van "seme" wat die leser uit die teks kry, en saam groepeer rondom 'n eienaam.

- Brink (1987:66) "En tog weet ek as skrywer, wat soms maande, soms jare met 'n karakter 'saamgeleef' het voordat hy of sy op papier genoteer is dat karakters bestaan."

3.1.2 Karakters in verhouding tot gebeure

'n Volgende saak waaroor verskil word, is die bestaan van 'n karakter saam met die gebeure in die teks. Rimmon-Kenan (1983:34) noem dit "being or doing".

Die formalisme en strukturalisme beskou karakters slegs as "agente" of "uitvoerders" van handeling in 'n teks al het elk 'n eie rede. Hierdie siening mag sy oorsprong hê by die ontleding van narratiewe tekste waar 'n ontleding op grond van gebeure (handeling) makliker skyn te wys. Dit is weer gegrond op die sogenaamde "verb-centred grammars" wat dit makliker aanvaarbaar maak om 'n karakter te reduceer tot 'n ondergeskikte van gebeure.

Teoretici het hulle soos volg hieroor uitgespreek:

- Die "puristiese" argument dui volgens Rimmon-Kenan (1983:31) aan dat karakters slegs optree as agente om sekere gebeure te laat plaasvind, hy plaas karakters dus totaal ondergeskik aan gebeure.
- Propp (1968:25-65) as 'n formalis bestendig hierdie stelling met sy studie oor die Russiese volksverhaal. Hy beskou karakters hoogstens as die resultaat van hul handeling in Russiese sprokies. Hy kategoriseer karakters in sewe algemene rolle. 'n Karakter kan ook meer as een rol in 'n teks vervul.
- Greimas (1979:3) stel karakters ook as hoogstens uitvoerders van funksies van die gebeurelaag. Hy onderskei tussen akteurs en aktante. Aktante is onderliggende kategorieë wat algemeen in alle narratiewe tekste voorkom volgens Greimas. Die aktante (algemene kategorieë) wat hy onderskei, is die volgende: sender, ontvanger, helper, opponer, subjek en objek. Die akteurs word in die teks geplaas met verskillende eienskappe wat menslik is. 'n Aktant is dus maar 'n groep akteurs met dieselfde doel.

- Vroeë Barthes (volgens Sontag 1982:15-18) is van mening dat karakters nie as sodanig in 'n teks bestaan nie, maar dat hulle slegs deel van aktansiële patrone binne 'n teks vorm. Latere Barthes (1974:131) gee 'n nuwe kode aan karakter ("semic code"). Hy is van mening dat die eienaam van 'n karakter as betekenisdraende geheel van belang is in die narratiewe teks.
- Todorov (volgens Chatman 1978:113) onderskei karakters as narratiewe selfstandige naamwoorde in 'n teks en hy onderskei tussen verhale wat die klem op karakters plaas en verhale wat die klem op gebeure plaas.
- Henry James stem nie saam met die idee van "novels of character" en "novels of action" nie. Hy beskou karakters en gebeure in 'n teks as onlosmaaklik verbonde en beide as noodwendige komponente van enige narratiewe teks. James (1962:80) sê: "What is character but the determination of incident? What is incident but the illustration of character."

3.2 Identifiserende terme

Soos uit die voorafgaande duidelik is, bestaan daar wyd uiteenlopende sienings oor karakters en die bestaan van karakters in 'n teks. Vir 'n beter beligting van die bestaande terme sal 'n paar van die terme kortliks bespreek word.

3.2.1 Karakters

Van Eetveldt (1985:72) is van mening dat karakter 'n term is wat dui op die mense wat as verbale konstruksies in die romanverhaal optree. Die begrip karakter binne die konteks van die prosa kan gedefinieer word as een van die komponente van die sujetkompleks (betekenis geheel) wat in 'n noodwendige verband met die ander komponente van die kompleks bestaan. Karakters het ook 'n belangrike deurslaggewende semantiese funksie binne die prosawerk as literêre kommunikasiesisteem.

Karakter is dus 'n noodwendige onderdeel in die fabel- en sujetkompleks, en dit staan altyd in 'n noodwendige verband met gebeure, tyd en ruimte. Ka-

rakter het die verdere belangrike funksie om te dien as betekenisdraer in die struktuurgeheel van roman, novelle en kortverhaal.

Karakter is die mees gebruiklike term wat in Afrikaans en Engels voorkom. Dit word gebruik as oorkoepelende term waaronder die ander as tipes nuanseringe gesien kan word.

3.2.2 Aktante

Die term aktant word deur Greimas (1971:165) in sy aktansiële model gebruik. Hy sluit nou aan by Propp (1968:25-65) wat die funksies en handelingsfere in die Russiese sprokie ontleed het. Die verskillende handelingskategorieë wat Propp onderskei is: skurk, skenker, helper, die prinses, haar vader, die boodskapper, die held en die valse held. Die ganse semantiese universum is vir Greimas te omvangryk en daarom werk hy met 'n abstrakte mikro-universum. Greimas sien daarom die kombinasie van die bogenoemde twee modelle as die ideale werkwyse vir die narratologie. ✓

Greimas (1971:159-160) beskou akteurs vanuit die gebeurtenisse wat hulle veroorsaak en ondergaan. Hy veronderstel dat menslike denke en handeling doelgerig is en daarom probeer hy die verhouding tot die nagestreefde doel weergee. Akteurs wat 'n sekere doel nastreef, word in 'n klas geplaas en so 'n klas word dan 'n aktant genoem. Hy aanvaar dat alle verhale 'n fundamentele struktuur vertoon. Hy reduseer Propp se sewe handelingskategorieë tot drie pare binêre teenstellings wat alle aktante van enige verhaal insluit. Hy verdeel die aktante in die volgende aktansiële kategorieë:

3.2.2.1 *Subjek versus objek*

Die kategorie val saam met Propp se held (subjek) en die persoon of saak wat die held graag wil verwerf. Die verhouding stem ooreen met dié van onderwerp en voorwerp in die sin.

Greimas (1971:61) merk op dat vir Propp en Souriau die twee kategorieë in 'n verhouding van begeerte tot mekaar staan.

Die subjek is altyd 'n persoon of 'n gepersonifieerde dier terwyl die objek onpersoonlik kan wees, omdat 'n persoon ook na 'n nie-personale doel of hoedanigheid kan strew.

3.2.2.2 *Begunstiger en begunstigde*

Dit gebeur dikwels dat die subjek (held) nie daartoe in staat is om sy doel te bereik nie en dat hy dan deur ander magte daartoe gehelp word of daarvan weerhou word om sy doel te bereik.

Die aktant wat dus die doel of strew van die subjek aanhelp, word die begunstiger genoem en die aktant wat die ontvanger is van die hulp of objek word die begunstigde genoem.

Die begunstiger kan 'n persoon of abstraksie soos die gemeenskap, tyd of selfs 'n persoonseienskap van iemand wees. Die begunstigde is gewoonlik die subjek, maar omdat dit nie altyd so is nie, word die klas akteurs tog onderskei as 'n aktant.

3.2.2.3 *Helper en teenstander*

Al vier die bogenoemde aktante kom prinsipiël in elke geskiedenis (verhaalgebeure) voor al sluit elkeen soms baie akteurs in. 'n Verhaal wat uit slegs die vier noodsaaklike elemente bestaan, sal egter baie vinnig afloop.

Die aktante van helper en teenstander veroorsaak komplikasies en maak die verhaal interessanter. Die kategorieë stem ooreen met die bywoordelike bepalinge in die sinstruktuur. Die helper en teenstander staan nie in direkte verhouding tot die objek nie, maar tot die funksie wat die subjek en die objek verbind. Dit is dikwels moeilik om te onderskei tussen begunstiger en helper en tussen negatiewe begunstiger en teenstander.

Bal (1980:39) dui vier verskilpunte aan om hierdie onderskeiding makliker te maak.

Begunstiger (neg.begunstiger)

Beïnvloed die hele onderneming
 Is dikwels abstrak
 Bly dikwels op agtergrond
 Meestal net een

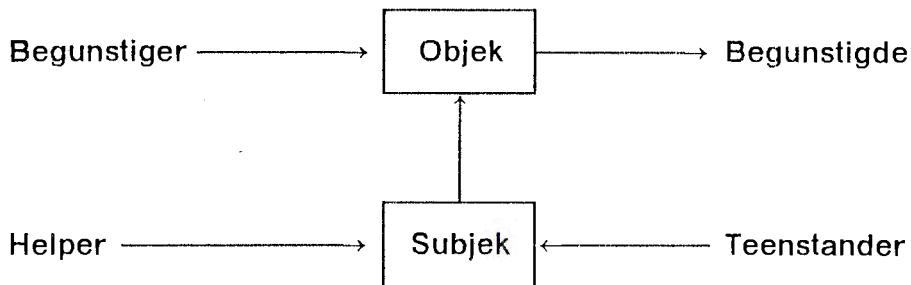
Helper (teenstander)

Tree net insidenteel op
 Is meestal konkreet
 Tree na vore
 Meestal talryk

Omdat helper en teenstander slegs by geleentheid die verhaal beïnvloed, speel hulle 'n sekondêre rol. Hulle is slegs omstandigheidsbetrokkes, geleentheidsdeelnemers. Hulle staan in dieselfde verhouding tot die hoofaktante as die b.nw. tot die s.nw. en die bywoord tot die werkwoord in die sin.

Dit is vir Greimas waar dat alle aktante in elke geskiedenis voorkom, hetsy deur een akteur of deur aktante wat saamval. Die eerste vier aktante bepaal die basiese struktuur van die geskiedenis en die helpers en teenstanders maak die geskiedenis spannend en interessant.

Greimas (1971:165) noem sy aktansiële model die mitiese aktansiële model van die semantiese universum en hy stel dit heel eenvoudig voor:

Du Plooy (1986:180) gee die volgende voorbeelde van Greimas (1971:166) se aktansiële model.

Binne die filosofie van die klassieke tyd kan die inhoud van die aktante byvoorbeeld so lyk:

Subjek	Filosofie
Objek	Wêreld
Begunstiger	God
Begunstigde	Mensdom
Teenstander	Materie
Helper	Gees

Binne die Marxistiese ideologie lyk dieselfde model so:

Subjek	Mens
Objek	Gemeenskap sonder klasseverdeling
Begunstiger	Geskiedenis
Begunstigde	Mensdom
Teenstander	Burgerlike stand
Helper	Arbeidsklasse

Du Plooy (1986:181) is van mening dat Greimas se model as die mees algemene verhaalmodel gebruik kan word. 'n Universele skema wat die basis van *alle* verhale vorm, en gebruik kan word om hierdie basiese rolverdeling in elke werk te soek. As die karakters en verhoudinge tussen karakters in 'n verhaal met die model in verband gebring kan word, kan dit die analise van die verhoudinge in die teks moontlik vergemaklik en ook die betekenis van die verhoudinge en van die verhaal as geheel helderder na vore bring.

Die term aktant tref dan 'n onderskeid tussen 'n karakter en 'n akteur, omdat die model gebaseer is op klassifikasie van akteurs op grond van hulle handeling in 'n teks.

'n Akteur is dan myns insiens 'n gereduseerde vorm van 'n karakter omdat individuele en psigologiese kenmerke nie aan 'n akteur gegee word nie.

3.2.3 Persone

Die term persone kom ook voor as persoon, of personae in tekste. Dit is maar 'n nuansering van karakter en soos ons uit die naam kan aflei, word die karakter hier as 'n mens gesien, of moet 'n mens sê 'n lewende wese.

Die Duitse en Nederlandse literatuurteoretici bv. Bal (1979:2) en Klaus (1979:72-76) praat van "personages". Dit kan moontlik beskou word as die oorsprong van die term in Afrikaans.

Van Eetveldt (1985:72) is van mening dat karakter of personasie 'n term is wat dui op mense wat as verbale konstruksies in die romanverhaal optree.

Die onderskeiding tussen die terme aktorieel en aktansieel kan ook lig werp op hierdie fyn onderskeiding. 'n Aktoriële rol het betrekking op die individueel gekarakteriseerde personasie. 'n Aktansiële rol daarenteen het betrekking op 'n klassifikasie volgens funksie wat die personasie ten opsigte van gebeure vervul. 'n Akteur is dus 'n voorstelling van persoon of karakter op abstrakte vlak.

Klaus (1979:76) sê dat "personasies" karakters is wat optree uit hul eie vrye keuse, terwyl akteurs onwillekeurig optree. Sodra 'n akteur dus toebedeel word met onderskeidende eienskappe, m.a.w. sodra hy geïndividualiseer word, verander hy na 'n personage, of karakter. Die term persoon en karakter lê dus m.i. baie naby aan mekaar.

3.2.4 Figure

In die prosa en poësie word die term figuur gebruik vir die verteller en vir figure in die werk. Liebenberg (1985:174) is van mening dat figure oor wie vertel word veral in die ballade voorkom. Die vertellende figuur is in die versepiek so oud soos die poësie self. Die moderne poësie, prosa en drama kan met ryk geskakeerde figure werk.

’n Term wat in dieselfde semantiese omgewing as figuur gebruik word is die term gestalte. Die term kan m.i. sy oorsprong hê in die sogenaamde vergestalting van ’n figuur.

Nog ’n term wat naby verwant is aan figuur is die term figurant. van Eetveldt (1985:73) meen dat ’n figurant die volgende is: "Die figurant is hoofsaaklik ’n blote spreekbuis sonder enige noemenswaardige poging tot gemotiveerde en substansiële persoonlikheidsontploffing en bly in dié sin hoofsaaklik akteur en nie personasie nie."

Die kategorieë rond en plat van Forster (1960:17-24) laat nie ruimte vir die figurant in die moderne idee-roman nie, omdat die karakter nie heeltemal plat is nie, vergelyk 3.4.1.

Figuur is daarom volgens my nog ’n variante vorm van karakter, soos die voorafgaande.

3.3 Tipes karakters

’n Verhaal bestaan volgens Brink (1987:69) uit die dinamiese wisselwerking tussen teks, storie en vertelproses. Hy is van mening dat karakter in funksie van hierdie drie wêrelde staan, en so beskou moet word. Op grond hiervan onderskei hy dan die volgende kategorieë van karakters.

3.3.1 Referensiële karakters

Die leser kan hierdie tipe karakter herken uit sy mitologiese, historiese, politieke en sosiale kennis van die buitewêreld. Die karakter self of eienskappe wat die karakter het, sal dit vir die leser moontlik maak om hom te eien. Die kennis en betrokkenheid van die leser by die bogenoemde wêreld sal sy vermoëns om hierdie karakters te herken, grootliks beïnvloed. Voorbeelde van hierdie tipe karakters is byvoorbeeld Hitler, ’n keiser, ’n profeet, ’n onderwyser, ’n advokaat, ensovoorts.

3.3.2 Koppelaar-karakters

Hierdie tipe karakter word gelees as 'n teken van die outeur, die leser en/of sy verteenwoordigers. Die karakters bring 'n ingryping vanuit 'n ander vlak as die storie in die verhaal.

3.3.3 Anaforiese karakters

Die tipe karakter bestaan net in en vanuit die verhaal self. Die karakters help die werk om homself te vestig as 'n werk met 'n eie bestaansreg. Hierdie karakters het net bestaansreg in die spesifieke storie, so tree hulle op as kerfstok van die leser.

Hulle dui vooruit aan wat nog in die storie gaan gebeur, en hulle wys terug na wat reeds gebeur het. Hulle plant die informasie wat die storie laat ontwikkel.

Hierdie beskouing sien karakters as draers van handeling, anders as Propp e.a. wat van mening is dat karakters net die resultaat is van hulle handeling. Die interaksie van die genoemde kategorieë met die ander elemente en met mekaar is ook van belang in hierdie beskouing.

3.4 Die klassifikasie van karakters

3.4.1 Ronde en plat karakters

Die eerste skrywer wat homself uitlaat oor die klassifikasie van karakters is Forster (1960:75). Die belangrikste gedeelte van sy bespreking is dié waarin hy karakters in deel in ronde en plat karakters. 'n Plat karakter word gesien as tweedimensioneel en 'n ronde karakter as driedimensioneel. 'n Plat karakter ontwikkel min of glad nie, hy/sy is dikwels voorspelbaar en sonder verrassende momente. So 'n karakter kan vinnig voorgestel word.

Voordele van die plat karakter is dat hy maklik herken word, nooit hervorgestel hoef te word nie, en nie vir ontwikkeling dopgehou hoef te word nie. Om

’n plat karakter tot stand te bring is nie so ’n groot prestasie volgens Smuts (1975:9) nie, en hy sê verder dié karakter is eintlik net in staat tot die komiese.

Die ronde karakter daarenteen kan oortuigend verras. Dit is dan ook die toets om vas te stel of ’n karakter rond of plat is. As ’n karakter nooit verras nie is dit plat. As ’n karakter verras maar nie oortuigend nie, is dit plat, maar dit gee voor om rond te wees.

Smuts (1975:9) sê: "Slegs die ronde karakter kan die draer van die tragiese wees, en dat dit ’n prestasie is om ’n ronde karakter na regte te kan skep".

Die bydrae van Forster is dat dit die eerste poging was om romankarakters te sistematiseer. Smuts (1975:10) is van mening dat die kritiek wat teen Forster se klassifikasie ingebring kan word die volgende is:

- "Dat sy siening te ongenueanseerd is deurdat hy hom net op uiterstes rig en die universele karakter in elk geval nie net tot uiterstes gereduseer kan word nie."
- "Dat hy te min blyke gee van ’n strukturele benadering by die onderskeiding van soorte karakters, en karakters nie binne die totaliteit van die werk beoordeel nie."
- "Om verrassing as norm te gebruik is nie alleen ’n tentatiewe maatstaf nie, maar dit kan ook uiterlik en oppervlakkig wees om karakters hiervolgens te beoordeel."
- "Forster se terminologie is nie goed gekies om karakteronderskeidings in die roman mée aan te dui nie, omdat dit eerder by die plastiese as die verbale kunste behoort."

Hierdie norme kan volgens Smuts nie sonder meer verwerp word nie, maar dit is duidelik dat die maatstawwe met versigtigheid toegepas moet word.

3.4.2 Die funksionele indeling

Hierdie indeling van karakters sluit nou aan by die verskil in siening oor karakters, naamlik of hulle ondergeskik aan gebeure is of nie. In aansluiting by 3.2.1 waar daar gekyk is na die sienings van verskillende teoretici in hierdie verband is dit duidelik dat daar wyd uiteenlopende menings bestaan. Sommige kenners hang 'n sterk funksionele indeling van karakters in 'n teks aan. Dit beteken dat 'n karakter gesien word slegs in soverre hy sekere handeling verrig.

Die vader van die funksionele benadering of indeling is die Russiese formalis Vladimir Propp. Propp (1971:xxv) beskryf die morfologie van verhale as "The study of forms . . . the study of component parts . . . of their relationship to each other and to the whole."

Propp baseer sy klassifikasie van karakters op die waarneming dat die karakters in die volksverhale verskil maar dat die handeling of funksies wat hulle in die verhaal het, ooreenstem. Propp (1971:21-23) vat die bevindinge in sy studie t.o.v. karakters soos volg saam:

"Functions of characters serve as stable, constant elements in a tale, independent of how and by whom they are fulfilled. They constitute the fundamental components of a tale."

Du Plooy (1986:115) wys op die volgende t.o.v. karakters in Propp se werkswyse:

"Die verskillende funksies is op logiese wyse aan die verskillende dramatis personae verbonde en daarom onderskei Propp in die handeling van die sprokie 'spheres of action' rondom die hooffigure."

Daar is sewe sulke handelingsfere respektiewelik rondom die volgende (dramatis personae) karakters:

- skurk
- donateur (voorsiener)
- helper

- prinses (die persoon in aanvraag)
- tussenganger
- held
- valse held.

Sy sê verder dat die soort ontleding nie vir alle verhalende tekste geskik is nie, maar vir eenvoudige stories en volksverhale en veral vir sy gekose 100 sprokies is dit 'n verantwoordbare en insiggewende werkswyse.

In aansluiting by hierdie indeling bestaan daar ook 'n binêre indeling van karakters op grond van funksies wat hulle vervul in 'n teks. Onder die begrip binêre word 'n tweedeling verstaan van die betrokke elemente binne 'n bepaalde raamwerk. Die model van Greimas se werking is geskoei op hierdie verdelingsbeginsel. Soos blyk uit 3.2.2 handel Greimas met akteurs in terme van die handelinge (gebeure) wat hulle veroorsaak en ondergaan.

'n Groep akteurs wat na 'n bepaalde doel streef, word saamgegroepeer as 'n aktant. Die aktansiële kategorieë wat Greimas onderskei in sy aktansiële model is die van:

- Subjek en objek.
- Begunstiger en begunstigde.
- Helper en teenstander.

Propp se sewe handelingskategorieë word gereduseer tot drie binêre pare. Die onderdele van elk van die binêre pare staan elk in 'n sekere verhouding tot mekaar soos aangedui in 3.2.2.

3.5 Die opbou van 'n karakter

Brink (1987:12) beweer:

"In die verhaalkuns ontstaan die konsep van karakter deur die 'opbou' van paradigmatiese konstruksie van personae via alles wat omtrent

hulle in die teks te kenne gegee word - maar die aanbieding van daardie gegewens geskied opeenvolgend, sintagmaties.”

Groenewald sê in 'n artikel (1985:77) dat:

“Letterkunde en die aktualiteit daarin niks anders is as fiksie aan die een kant en 'n weerspieëling van die realiteit aan die ander kant nie. Die leser en die skrywer het albei histories deel aan hierdie realiteit. Letterkunde voorsien in alle behoeftes, die werke strek vanaf die verbeeldingryke werke van Shakespeare tot by komiese strokies, prente en selfs die daaglikse grappe.”

Wat na my mening van groot belang is uit hierdie woorde van Groenewald, is die samehorigheid wat daar tussen leser en skrywer moet bestaan sodat die teks sinvol verstaan kan word.

Niks sal egter meer misleidend wees as om na letterkunde in sy geheel te verwys as fiksie of as 'n weerspieëling van die werklikheid nie. Oor hierdie punt is daar egter verskillende menings, maar voorstanders van beide standpunte beweer dat hulle reg is.

Die “realiteit” van die letterkunde sluit egter die een sowel as die ander in. Die onderskeid tussen fiksie en realiteit alleen is nie vir die letterkunde van soveel belang nie. Die grootste punt van belang is die samehorigheid van die outeur en die leser. Die leser glo elke woord wat deur die skrywer geskryf word, want sodra hy 'n boek neem om te lees, het hy reeds hierdie keuse gemaak.

Die skrywer gebruik die karakters altyd in 'n sekere mate om die doel wat hy met die werk het, te bereik.

Rimmon-Kenan (1983:36) is van mening dat 'n storiekarakter 'n konstruksie is wat deur die leser saamgestel word uit verskillende tekens wat hy uit die teks kry. Hierdie rekonstruksie is volgens Barthes (1974:92) deel van die benoemingsproses wat sinoniem is met die leesaksie.

"To read is to struggle to name, to subject the sentences of a text to a semantic transformation."

Brink (1987:74) beredeneer 'n karakter soos volg:

" 'n Karakter bestaan as 'n 'oop ruimte' in die teks, benoem deur 'n naam, daarvandaan word daar op 'n verskeidenheid van maniere eienskappe, attribute ens. in- en aangevul waarvolgens die leser 'n geheel opbou."

Na aanleiding van die bogenoemde lei ek af dat 'n karakter deur die outeur in 'n teks gekarakteriseer word, en dat dit dan die leser se taak is om hierdie eienskappe van die karakter uit die teks te haal en die karakter te rekonstrueer. Op watter manier geskied hierdie karakterisering? Brink (1987:76) is van mening dat karakterisering op die volgende manier geskied:

"Om 'n begrip te vorm van die prosesse van karakterisering is dit nodig om te kyk na watter bronne van informasie daar bestaan waarop die leser hom/haar kan beroep in die opbou van karakters."

Bal (1980:96-98) verskaf 'n model van informasiebronne wat uitgaan van die verskil tussen eksplisiete en implisiete informasie wat omtrent karakters in 'n teks gegee word. Hierdie model is verwerk deur Brink (1987:76-79) en dit sien soos volg daaruit:

3.5.1 Eksplisiete informasie

Hierdie informasie kan op drie maniere verskaf word.

1. Deur wat die verteller omtrent die karakter vertel:

By hierdie weergawe van inligting het die leser geen keuse as om alles te glo wat die verteller sê nie, veral in die ouer prosa waar die alwetende verteller teenwoordig was. Sodra die verteller self as 'n herkenbare faktor

in die teks optree raak die saak meer problematies. Daar moet nou vasgestel word of die verteller presies bedoel wat hy sê en of daar iets ingelees moet word.

2. Wat medekarakters van die betrokke karakter sê:

Dit sluit ook in wat medekarakters van 'n karakter dink. Die leser moet hier baie versigtig wees, want wat die karakter van 'n ander karakter sê of dink kan ook 'n weerspieëling van homself wees. Sulke gegewens moet daarom voortdurend in konteks beoordeel word as mededelings binne 'n ontwikkelde stel van verhoudings. Dit is belangrik om die persoon wat die uitlatings maak se omstandighede en sy gemoedstoestand duidelik in aanmerking te neem.

3. Wat 'n karakter van homself of haarself sê:

Hier moet die leser ook baie versigtig wees, want watter spreker is ooit werklik te vertrou as hy oor homself praat. Tensy daar geen korrektiewe op die selfonthulling in die teks aangebied word nie, is dit byna seker dat hierdie informasie net via 'n hele reeks ander indikasies in die verhaal vertolk kan word. Elke uitlating wat 'n karakter oor homself maak, moet opgeweeg word teen alles wat die leser reeds uit ander bronne omtrent die karakter te wete gekom het en ook wat hy nog later in die teks te wete sal kom.

3.5.2 Implisiete informasie

Hierdie informasie word in Bal (1980:96-98) se model verskaf deur die optrede van die karakter waaruit die leser self afleidings kan maak omtrent die karakter. Hierdie afleidings kan gemaak word volgens Barthes (1974:78) se proses van naamgewing. 'n Leser kan volgens Brink (1987:78) konstateer dat 'n karakter bestaan deur verhoudinge en dat hy in "beweging" spore van 'n bestaan in die teks trap.

Die leser moet implisiete informasie baie goed onder oë neem en saamlees met ander informasie omtrent die karakter. Dit bied nie 'n statiese portret nie, maar teken 'n karakter vol moontlikhede van ontwikkeling.

Dit impliseer dat die leser gehelp word om moontlike latere optrede van die karakter te kan voorspel. Dit skep 'n stel verwagtinge vir latere optrede deur die karakter. Die werklik komplekse karakter sal egter altyd 'n element van die onvoorspelbare inhou.

Die leser word aangehits om 'n karakter as 'n dinamiese kode te lees. Brink (1987:79) brei die spraakhandeling soos deur Bal gebruik uit, nie na wat die karakter sê nie, maar na die manier waarop hy dinge sê, die ideolek wat hy/sy gebruik. Dié spraak is herkenbaar soos 'n vingerafdruk. 'n Karakter praat plat, geleerd, selfbewus, ens. Hierdie eie nuansering van taal verskaf informasie omtrent 'n karakter.

3.5.3 Die oordra van informasie i.v.m. 'n karakter

By karakterisering gaan dit nie net om die bronne van informasie nie, maar ook om die wyse waarop dit in die teks oorgedra word. De Beus (1979:37-42) verskaf 'n verwerkte model van Dolezel. Die uitgangspunt hierin is die verskil tussen die vertellerteks en die personeteks.

By die vertellerteks onderskei sy vier vorms van informasie, naamlik:

1. voorstelling van die uiterlike van die karakters (uiterlijk);
2. voorstelling van die gedagte en gevoelslewe (gedachten en gevoelsleven);
3. voorstelling van handeling (handelingen); en
4. informasie uit die verlede (verleden);

By die voorstelling van die personeteks word twee onderafdelings onderskei, naamlik:

1. interne monoloog (alleenspraken); en
2. dialoog: "De door een persoon gesproken woorden in de dialoog. . .".

Brink (1987:80) beskou die model as nuttig maar gaan meer spesifiek in op die tegnieke wat gebruik word om dié informasie in die teks aan te bied. Hy onderskei naamlik die volgende:

(1) Naamgewing

Dit is ou gebruik om 'n karakter die naam te gee van die dominante eienskappe wat hy het, byvoorbeeld deug, liefde ens. Brink (1987:80) sê, hieruit word 'n afleiding gemaak en 'n "definiërende naam" word dan aan die karakter gegee soos byvoorbeeld Goor David, H de Goede, Maria ensovoorts. Die feit dat 'n eienaam (of 'n substituut daarvoor) gebruik word, maak die karakter teenwoordig in die teks. Rondom hierdie "leë teken" kan daar dan attribute of moontlikhede saamklonter om die karakter te benoem.

Een karakter kan ook op verskillende maniere in 'n teks benoem word. Deur die name kan 'n karakter verdere eienskappe bykry byvoorbeeld as 'n karakter Pee, P. de Wet of dr. de Wet genoem word. Soms kan 'n karakter bloot met 'n voornaamwoord benoem word, byvoorbeeld hy, sy.

'n Naam in 'n Afrikataal soos Tswana speel 'n belangrike rol in die Tswana se lewe. In 'n artikel (1987:1) sê Swanepoel dat die naam onder andere die volgende funksies het:

- Dit vorm deel van die persoon.
- Dit reflekteer sy persoonlikheid en sy hele wese.
- Dit is gevul met sy gees. Hy gee as't ware gestalte daaraan.

Die naam vervul in die Tswanagemeenskap 'n belangrike personale en sosiale funksie. Swanepoel sê verder dat dit belangrik is om te onthou dat naas die bogenoemde funksies die naam ook taalkundig simboliseer. Die oorsprong van 'n Tswana se naam verskil van die oorsprong van 'n Europeër se naam. Die Persoonsnaam van 'n Tswana het sy oorsprong uit die omgewing waarin die persoon hom bevind, en ook uit die sosiale verbande waaraan hy/sy verbonde is.

Koopman (1986:124-125) bied verskillende kleiner ontstaansterreine aan wat dan breër geklassifiseer kan word. Sy oorkoepelende raamwerk is die volgende:

- Familiestrukture
- Die moeder se omstandighede
- Die vader se omstandighede
- Hulle albei se omstandighede
- Geloofsmatige oorweging
- Die clan
- Die verhouding tussen ouers en kinders
- Ander . . .

In 'n studie oor Zoeloepersoonsname bied Koopman (1987:36-76) 'n klassifikasie van Zoeloe name aan wat naasteby ooreenstem met dit wat Swanepoel (1987) vir Tswana persoonsname aanbied.

'n Tswana kan in sy lewe 'n hele aantal name dra. Hierdie name kan volgens Swanepoel (1987:3) soos volg gekategoriseer word:

1. Geboortename
 - Manlik: Rralefu (vader van die dood)
 - Vroulik: Mmatshediso
 - Albei: Goitsemang (wie weet)
2. Europese name
 - Isak
 - John
3. Vanne
 - Mothoagae (Mens van die huis)
 - Baepi (Grawers)
 - Gopolang (Dink julle aan!)
4. Hanteringsnaam
 - Gapi (Kedigapile)
 - Kele (Kelefetswe)
 - Lebo (Lebogang)
5. Name volgens oudste kind
 - Rraagwekedigapile (Kedigapile se pa.)
 - Rraagwelebogang (Lebogang se pa.)

6. Byname

- Manlik - Rralebole (Vader van die vuiste) - bakleierige persoon
- Vroulik - Mmadinko (Ma van die neus) - persoon met 'n groot neus
- Albei - Sepotlaki ('n Vinnige/Besige persoon)

7. Vrouens se name na troue

- Mmabatho (Moeder van die mense) - geliefde persoon
- Mmadijo (Moeder van die kos) - kan goed koskook
- Mmalapa (Moeder van die werf) - huislike vrou

8. Totemnaam

- Kwena (Krokodil)
- Furutshe (Bobbejaan)
- Tlhapi (Vis)

9. Stamnaam

- Barolong
- Bafurutshe
- Batlhaping

10. Name volgens konings

- Barolong boo Rratshidi
- Bafurutshe boo Mangope
- Bafurutshe boo Gopane

11. Prysname

- Kgwadire ya mariga (Winter aasvoël; verwyder die karkasse; bereid om vuilwerk te doen)
- Sekometsabatho (Een wat mense insluk; nie bang om op te tree nie)
- Lesedinyana la Batswana (Liggie van die Batswana; iemand wat sy bes doen)

12. Regimentsnaam

- Matlakakgomo (Die wat 'n bees bring; die wat oorwin)
- Malwelagosi (Die wat vir die koning veg)
- Mayakakgosi (Die wat saam met die koning gaan)

Die gebruik van persoonsname geskied volgens Swanepoel (1987) op verskillende maniere, naamlik:

- Mense wat aan mekaar bekend is, groet mekaar deur hulle volle identiteit binne die sosiale raamwerk te gebruik.
- Waar identiteit aan blankes bekend gestel word, word meestal die vreemde naam gebruik.
- Waar swartmense van 'n ander taalgroep ontmoet, word meestal van die geboortenaam gebruik gemaak.
- Wanneer mense wat dieselfde totem dra mekaar ontmoet, stel jy jousef bekend deur jou eie totem uit te spreek waarop die ander persoon antwoord met 'n beskrywende gedeelte, byvoorbeeld:

"Kwena"/"Krokodil"

"Ya madiba"/"Van die dieptes"

- Wanneer mense van verskillende totems mekaar ontmoet, spreek elkeen sy eie totem uit, byvoorbeeld:

"Kgabo"/"Aap"

"Kwena"/"Krokodil"

Soos aanvanklik genoem, blyk dit nou duidelik dat 'n naam vir 'n Tswana 'n belangrike kulturele en sosiale rol speel. 'n Beter kennis daarvan deur ander groepe kan 'n groter respek en beter begrip wedersyds ontlok.

Omdat 'n skrywer uit sy leefwêreld skryf, is ek op hierdie stadium van mening dat 'n persoonsnaam ook in die Tswanaverhale 'n belangrike rol sal speel. Indien 'n mens die oorsprong, betekenis, waarde en gebruik van 'n Tswana se naam verstaan, sal dit reeds deure in 'n verhaal open.

(2) Herhaling en akkumulاسie

Brink (1987:81) is van mening dat: "Deur herhaling word 'n karakter se betekenis in die teks immers gevestig en ontwikkel." Hierdie herhaling geskied vanaf die eerste kennismaking met 'n karakter tot by die einde van die verhaal. Die "leë" teken van die naam word telkens aangevul met 'n eienskap en hierdie eienskap word vasgelê deur herhaling.

Dit gaan hier nie om herhaling in die noem van die karakter as sodanig nie maar om die vestiging of aktivering van sy/haar kenmerke. Hoe meer 'n karakter in situasies optree waar 'n hoedanigheid byvoorbeeld "koppigheid" aan hom gekoppel word en hoe meer 'n karakter in soortgelyke omstandighede aangetref word, hoe sterker word hierdie eienskap vasgelê. Die variasie en nuansering in 'n karakter se optrede verryk die bestaan van sy teken meer as blote herhaling.

Die verskeidenheid van eienskappe wat rondom 'n karakter vergader word, bepaal in 'n hoë mate die "tekstuur" van die karakter. Hierdie eienskappe kan mekaar aanvul of weerspreek. Die leser kan by die nagaan van die verskille rondom die karakter die volgende vrae met vrug stel (Hamon, 1977:134):

- Kom die informasie van 'n eenmalige benoeming?
- Kom dit uit herhaalde benoemings?
- Word dit uit 'n moontlikheid afgelei?
- Word dit uit 'n handeling in die storie afgelei?

Tesame met hierdie vrae kan ook nagegaan word watter soort eienskappe rondom 'n naam versamel, byvoorbeeld ouderdom, geslag, herkoms, ekonomiese en sosiale situasie ensovoorts.

(3) Moontlike transformasie van eienskappe

Wanneer sekere eienskappe aan 'n naam geakkumuleer het, kan hierdie eienskappe 'n transformasie in die loop van die verhaal ondergaan. Deur die proses van vergelyking en kontras kan 'n leser se konstruksie van 'n karakter geïnspireer word, ook deur die veranderinge wat 'n karakter van een situasie na 'n volgende kan ondergaan. Karakters reageer verskillend in dieselfde situasie, en soms reageer een karakter verskillend in soortgelyke omstandighede. Op hierdie manier ontwikkel en groei 'n karakter en kan hy 'n transformasie van eienskappe ondergaan.

3.5.4 Rimmon-Kenan se standpunt.

Volgens Rimmon-Kenan (1983:59) is daar twee basiese metodes waarop informasie in verband met 'n karakter aangebied kan word, dit is naamlik: "direct definition" en "indirect presentation". Hierdie terme vertaal ek dan met direkte benoeming en indirekte aanbieding.

Onder die begrip direkte benoeming verstaan Rimmon-Kenan (1983:60) dan die benoeming van 'n karaktereienskap deur die toepaslike beskrywende naamwoord byvoorbeeld Piet is hardkoppig, of deur die toepaslike abstrakte naamwoord, byvoorbeeld sy goedheid het geen perke geken nie.

Die benoeming van 'n karaktereienskap op hierdie manier kan alleen van waarde wees as dit gedoen word deur die hoogste gesag in die teks. Die benoeming van 'n karakter deur 'n ander karakter kan moontlik ander narratiewe implikasies hê, byvoorbeeld dit kan iets sê omtrent die karakter wat die eienskap aan die benoemde karakter gee.

Onder die begrip indirekte aanbieding word die eienskap van die karakter nie direk benoem nie, maar word dit op verskillende maniere aangebied en is dit dan die leser se taak om afleidings te maak. Die metode van aanbieding van hierdie eienskappe word in die volgende aspekte van die bestaan van 'n karakter aangebied:

- handeling van die karakter;
- taal: wat die karakter sê en dink;
- uiterlike voorkoms; en
- omgewing waarin die karakter voorgestel word.

Hierin moet die leser eienskappe aangaande 'n karakter kan lees en dit kan voeg by dit wat direk van die karakter gesê word.

3.5.5 Die verhouding tussen karakters en die ander figuratiewe elemente

3.5.5.1 Karakter en ander karakters

Geen karakter bestaan as figuur totaal op sy eie in 'n verhaal nie, selfs al word die verhaal deur een hoofkarakter oorheers is daar tog 'n beduidende interaksie met ander karakters. Hierdie interaksie help, soos hierbo genoem, in die opbou van die karakter deur die leser. Die dialoog tussen karakters speel 'n belangrike rol in hierdie benoemingsproses.

3.5.5.2 Karakter en gebeure

Soos reeds genoem, is dit duidelik dat daar tussen karakters en gebeure 'n onskeibare samehang bestaan. James (1962:34) sê "What is character but the determination of incident? What is incident but the illustration of character?"

Bal (1980:34-44) vat die aktansiële model van Greimas saam en beskou karakters in funksie van 'n bepaalde doel en ook volgens hulle plekke in die omvattende patroon. Op die manier word verskillende karakters wat in dieselfde verhouding tot ander aspekte staan, saamgegroepeer as aktante.

Brink (1987:85) is van mening dat die voordeel van so 'n benadering daarin lê dat die hele verhaal as 'n dinamiese struktuur benader word. Dit word nie benader as 'n gegewe bestaande uit vaste "elemente" nie. "Inderdaad kan dit vir die leser lig werp op die funksie van karakters in 'n hele verhaalopset."

3.5.5.3 Karakter en tyd

Dit is onmoontlik om 'n karakter te konstrueer sonder om bewus te wees van interaksie van die karakter en die tyd waarin hy "bestaan". Die struktuurbeginsel van herhaling kan nie buite tyd bestaan nie. Brink (1987:85) beredeneer dit soos volg: "Dit mag hoogs ter sake wees dat 'n mens eers 'n karakter 'van buite' leer ken en dan van binne." Ons hele "kennismaking" met 'n karakter neem in ag dat hy/sy in 'n bepaalde situasie aangebied word, en uiteindelik in

’n ander, wat of radikaal van die eerste kan verskil, of vergelykbaar met die eerste is.

Die karakter waarmee ons aan die begin van die verhaal te doen kry, verskil gewoonlik van die een wat ons aan die einde van die verhaal "ken".

Brink (1987:85) meen dat die verskil in ’n karakter tussen die begin en die einde van die verhaal nie groot of dramaties hoef te wees nie, maar dat dit narratief gesproke betekenisvol moet wees.

3.5.5.4 Karakter en ruimte

Brink (1987:86) voer aan dat die leser se persepsie van ’n karakter bepaal kan word deur die ruimte waarbinne daardie karakter voorgestel word.

Die voorstelling van ’n karakter geskied altyd binne ’n sekere ruimte. ’n Karakter kan in ’n verhaal geïdentifiseer word in terme van sy verhouding tot aspekte van die ruimte. Daar is meer as ’n verhouding ter sake, dit kan eerder ’n aktiewe wisselwerking genoem word. Die voorstelling van ’n sekere ruimte skep reeds verwagtinge by ’n leser in verband met die karakters wat daarin kan voorkom en die handeling wat verrig gaan word. Daar word sekerlik ’n ander tipe mens in ’n klooster verwag as in ’n tronk. Die karakter wat in die klooster lewe, tree ook anders op as die wat in die tronk is. Dit is so, omdat die narratiewe moontlikhede heeltemal verskillend is.

3.6 Samevatting

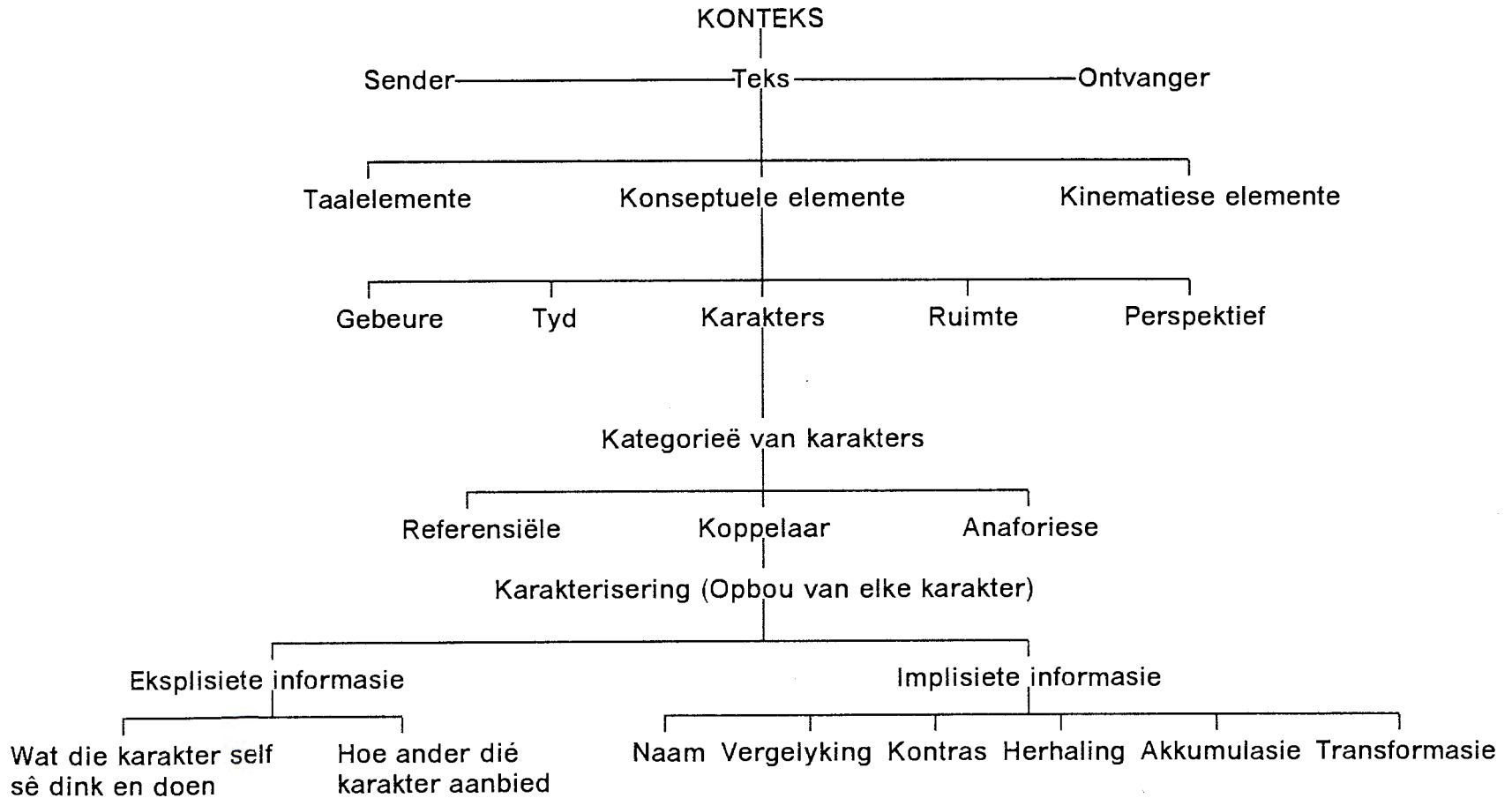
Die teorie van verskillende teoretici i.v.m. karakters en karakterisering is in hierdie hoofstuk bespreek. Wat egter van belang vir hierdie studie is, is die volgende:

- Die term karakter is vir hierdie studie aanvaarbaar en daar word daarvan gebruik gemaak.

- Wat 'n verdeling van karakters in die teks betref, sal daar van die aktansiële model van Greimas gebruik gemaak word om die betrokke aktante uit te wys (Hfst. 4).
- Die ondersoek na die karakterisering van karakters in **Bogosi Kupe** sal gedoen word op grond van Bal (1980:96-98) se model van informasiebronne soos verwerk deur Brink (1987:76-88). Dit is die raamwerk wat in hierdie hoofstuk bespreek is. Daar is egter 'n aanpassing gemaak t.o.v. die naamgewing van 'n karakter, omdat naamgewing 'n baie belangrike rol in die Tswanakultuur speel. Hierdie aanpassing word by die bogenoemde model geïnkorporeer, en dit verander niks aan die res van die model nie.

Ten slotte word 'n skematiese voorstelling van die teorie wat in hoofstuk drie bespreek is gegee:

3.8 'n Skematiese voorstelling van 'n karakter in die prosa

HOOFSTUK 4: 'N SINOPSIS VAN DIE VERHAAL BOGOSI KUPE EN 'N KLASSIFIKASIE VAN DIE KARAKTERS DAARIN

4.1 *Inleiding*

In hoofstuk drie is standpunte van verskillende teoretici t.o.v. sekere aspekte van 'n prosawerk aangebied. Van die grootste belang vir hierdie studie is die siening i.v.m. karakters. Uitgangspunte van hierdie verskillende teorieë is geneem en saamgevoeg om 'n standpunt vir hierdie studie te bepaal.

Wanneer gelet word op die tabel aan die einde van hoofstuk drie (p. 57), is dit opmerklik dat karakters maar 'n klein plekkie beslaan in die geheel van 'n literêre werk. Die onderlinge samehang van al die aspekte in 'n literêre werk moet nooit uit die oog verloor word wanneer 'n ondersoek na karakters in 'n teks aangepak word nie. Karakters is 'n onderdeel van die geheel en dit funksioneer noodwendig saam met die ander elemente in die geheel.

Wanneer sekere teoretiese standpunte teen wil en dank op 'n literêre teks afdwing word, kan die uniekheid en artistieke waarde daarvan geskaad word. Omdat Tswana uniek is op grond van byvoorbeeld die metode van persoonsnaamgewing en ander kultuurgebruike asook die verskillende dialekte wat daarin voorkom, moet hierdie verskille in ag geneem word. Daar sal gepoog word om sodanige verskille in hierdie studie aan te spreek.

Wanneer Du Plooy (1986:294) 'n analise van "Die kêrel van die Pêrel" maak, stel sy sekere uitgangspunte voorop. Enkele van hierdie standpunte kan ook as geldig vir hierdie studie beskou word:

- Geen teoretiese model kan kompleet soos dit in die teorie uiteengesit is op 'n literêre werk toegepas word nie. Die rede hiervoor is dat literêre tekste nie volgens vaste teorieëls geskryf word nie. Die teorie toon slegs

moontlikhede aan en dit is die ondersoeker se taak om te besluit watter teoretiese aspekte nuttig kan wees in die beskrywing van 'n teks.

- Dit is teoreties moontlik om alle teoretiese begrippe op bepaalde tekste toe te pas. Deur te soek kan 'n teks gevind word vir elke teorie, maar alle teorie is nie vir alle tekste van nut nie.
- Geen teks kan deur 'n bepaalde analise of interpretasie ten volle uitgeput word nie. Die resepsie-estetika het beklemtoon dat elke leser 'n teks op 'n ander manier ervaar. Elke leser kan teoreties iets nuuts aan 'n interpretasie toevoeg. Een persoon kan slegs 'n spesifieke interpretasie lewer, dieselfde teks kan op ander maniere, volgens ander modelle en vanaf ander uitgangspunte beskryf word sonder dat die een beter as die ander hoef te wees.

Op grond van die bostaande drie reëls sal die volgende uitgangspunte in hierdie studie gebruik word:

- Die teoretiese aspek wat ondersoek sal word, is die karakters in Bogosi Kupe, en hulle aanbidding in die teks.
- Bogosi Kupe is nie 'n uitgesoekte teks nie, en die toepasbaarheid van die voorgestelde raamwerk sal slegs aan die einde van die studie sigbaar wees.

Daar moet vanaf die literêre teks self uitgegaan word. Literatuur bestaan uit literêre tekste én het sy ontstaan te danke aan die bestaan van literêre tekste. In hierdie studie word streng van die teks uitgegaan in die soeke na die karakters in Bogosi Kupe, en die wyse waarop mnr. Monyaise hulle aanbied.

Om hierdie studie meer toeganklik te maak vir persone wat nie Tswana ken nie, word eers 'n sinopsis van die verhaal in 4.2 gegee. Dit word gevolg deur 'n klassifikasie van die karakters volgens die plotstruktuur van die verhaal.

4.2 'n Sinopsis van die verhaal

Die verhaal begin in Magogong waar 'n vrou met die naam van *Matlodi* woon. Al die dogters van haar ouderdomsgroep was reeds getroud en dit wou voor-

kom of sy op die rak sal bly sit. Die mense het haar gespot en haar vermy en daar was selfs sprake dat haar ma 'n drinker was. Op 'n dag daag daar 'n man met die naam *Modimoeng* op en hy vra vir kos en water. Toe hy later ook vra vir *Matlhodi* se hand, het haar ma hom weggejaag. *Matlhodi* en *Modimoeng* het mekaar egter in die geheim ontmoet en *Matlhodi* het swanger geraak.

Voordat iemand egter hiervan bewus geword het, is *Matlhodi* met *Oshupile* van die stat Phiritona getroud. Dit het sy net gedoen om die mense van Magogong se praatjies stil te kry. Sy het net in liggaam aan *Oshupile* behoort terwyl haar hart by *Modimoeng* was. Daar was geen geluk in hulle huis nie, omdat hierdie huwelik o.g.v. tradisie op *Matlhodi* afgedwing is.

Tukisang Metsing (*Matlhodi* se broer) het ook in Phiritona kom woon, omdat hy met 'n meisie wat daarvandaan kom, getroud is.

Matlhodi het in Phiritona geboorte gegee aan die seun van wie *Modimoeng* die pa was. Hy is *Obakeng* genoem. *Oshupile* was egter vas van mening dat *Obakeng* sy seun was. *Obakeng* het groot geword en sy pa gehelp om te ploeg en ook met die ander werk. Hy het ook sy oom *Tukisang* gehelp en daar was 'n goeie verhouding tussen beide gesinne.

Te midde hiervan sterf *Oshupile* by die lande sonder dat hy ongesteld was. Omdat *Matlhodi* en *Oshupile* se verhouding nie so innig was nie, reël sy dat hy sommer vinnig begrawe moet word. *Tukisang* het nie hiervan gehou nie, en hy het met *Matlhodi* daaroor gepraat, maar ten spyte hiervan is *Oshupile* steeds op die dag waarop hy dood is, begrawe.

Na *Oshupile* se dood, het die ploegwerk vir *Matlhodi* en *Obakeng* baie moeilik geword, veral omdat hulle met ou beeste moes werk. *Obakeng* het toe vir *Matlhodi* gevra of sy pa (*Oshupile*) enige skuld las gehad het. Sy ma het dit ontken.

Obakeng was van plan om jong osse in die hande te kry om sy ploegwerk mee te doen. Hy was bang dat sy oom (*Tukisang*) sou wou weet waarheen hy op

pad was as hy die osse sou gaan koop. Om uit hierdie dilemma te kom, sê hy vir sy ma dat hy draad gaan koop. *Obakeng* gaan toe na die vendusie te Sefatlhane en koop daar 'n klompie ou koeie by 'n man met die naam van *mnr. Masilo*. Toe *mnr. Masilo* vir *Obakeng* vra wie se kind hy is, sê hy dat hy *Modimoeng* se kind is.

Obakeng neem toe die ou koeie en jaag hulle langs die pad in die stam se kamp in en hy jaag sestien van die mooi beeste van die stam vir homself uit. Hy jaag toe hierdie beeste aan en op pad ontmoet hy vir *Modimoeng* in die bos. *Modimoeng* weet dat *Obakeng* iets verkeerd gedoen het en hy vra allerhande vrae. Daar ontstaan 'n worsteling en *Obakeng* probeer om vir *Modimoeng* te oorweldig, maar *Modimoeng* is egter te sterk vir hom. *Obakeng* gee homself oor en vertrou maar op *Modimoeng* om hom te help met die beeste. Hulle jaag toe die beeste vinnig aan tot binne in die digte bos wat bekend staan as "*sekgwa sa ga Modimoeng*" (*Modimoeng* se bos). *Obakeng* gaan toe terug huis toe na Phiritona met die Magogong pad terwyl *Modimoeng* na die beeste omsien.

Terug by die huis hoor *Tukisang* dat *Obakeng* weg was om draad te gaan koop en hy maak 'n saak teen hom by die stamraad omdat hy die kaptein se land so in stukkie gaan verdeel. *Obakeng* word toe verhoor voor die stamraad ("*lekgotla*") maar hy word onskuldig bevind en *Tukisang* word beskuldig dat hy die hof se tyd mors. As 'n straf moet *Tukisang* 'n jong kalf uit sy kraal gee sodat die stam dit kan eet. *Obakeng* word vrygespreek.

Tydens *Obakeng* se verhoor blyk dit dat 'n man met die naam *Serokolo* die kapteinskap wil probeer oorneem in Phiritona. Dit word afgelei uit wat *Motlhoiwa* sê omdat hy vir *Serokolo* goed ken, omdat hulle beide vreemdelinge in Phiritona is. *Motlhoiwa* gee dit deur aan die kaptein deur te sê dat hy sy stam mooi moet oppas. Hierdie uitspraak van *Motlhoiwa* word nie ter harte geneem nie en daar word slegs twee jong manne aangewys om die jong bees by *Tukisang* se kraal te gaan haal.

Toe die hof verdaag, val *Tukisang* dadelik in die pad na sy kraal. Hy neem 'n kortpad sodat hy voor die gestuurdes by sy seuns by die veepos kan opdaag. Hy daag toe ook daar op voordat die gestuurdes daar arriveer, en hy en sy twee seuns maak die twee jong manne van die kaptein dood.

Motlhoiwa het vroeg opgestaan en hy was in die veld besig om te jag en sommer om te kyk wanneer die jong manne met die jong bees daar sal arriveer. Hy sien vir *Tukisang* terugkom van sy veepos se kant af toe *Tukisang* se twee seuns hom skielik oorweldig. Hulle dwing hom toe om die lyke van die twee gestuurdes te begrawe in 'n gat in die bos. Daarna maak hulle hom vas aan hulle hut in die bos.

Die volgende dag teen twaalfuur se kant wys die kaptein vyf ander manne aan en beveel hulle om saam met *Tukisang* na sy veepos toe te loop om te sien wat met die eerste twee gebeur het. Toe hulle teen die aand die veepos nader, sien hulle hoe'n groot vuur besig is om *Tukisang* se hut af te brand. Toe *Tukisang* dit sien, hardloop hy vinnig en spring in die vuur in om sy seuns te probeer red, maar hulle was nie in die vuur nie en *Tukisang* brand dood.

Tukisang se seuns val toe die gestuurdes aan, maar hulle word oorweldig en teruggeneem na die stat toe. Die stamraad besluit toe dat *Tukisang se skulde* nie na sy seuns oorgedra kan word nie. Om hierdie rede beveel die kaptein vir *Serokolo* ('n lid van die raad) om vir die volk 'n kalf te gee wat uit hulle kraal kom. *Tukisang se seuns* word vrygelaat om terug te keer na hulle veepos.

Drie weke nadat *Obakeng* by die vendusie op Sefathane was, ontmoet hy vir *Modimoeng* naby Phiritona se dam. Hulle ry met *Modimoeng se boot* oor die dam na hulle veepos. Terwyl hulle op pad is, loop hulle in *Tukisang se seuns* vas. Hulle bevry vir *Motlhoiwa* en red hom terselfdertyd van 'n hongerdood.

Hulle neem *Tukisang se seuns* en los hulle binne in *Modimoeng se grot*. Dit is 'n groot grot wat baie verskillende gangetjies en kamertjies het, daar is baie water, en dit is pikdonker. Slegs *Modimoeng* ken hierdie grot, en selfs hy

gaan met 'n tou om sy lyf hier in om so weer sy pad uit te kry. *Obakeng* neem toe *Tukisang* se beeste en jaag hulle by syne.

Intussen kom die veewagter in die regering se kamp agter dat van sy beeste weg is en hy gaan meld dit by *sersant Botipe* op Sefatlhane aan. Die polisie begin 'n soektog, en na 'n lang soektog gee hulle moed op. Sonder om verder te dink gaan *Obakeng* weer vendusie toe op Sefatlhane en iemand daar herken hom as die persoon wat die ou koeie op 'n vorige vendusie gekoop het. Die ou koeie is toe met die stam se beeste omgeruil in die regeringskamp. *Obakeng* word aan die polisie oorgegee om te gaan wys waar die regering se beeste is. Hy lei die polisie na *Modimoeng*.

Die polisieman ontsnap op 'n wonderbaarlike manier uit *Modimoeng* se hand en gaan gee die saak aan by *sersant Botipe*. Die kaptein gee vir *sersant Botipe* manne om hom te help om die beeste te soek. Hierdie manne sê dat daar behalwe *Obakeng* ook nog *Tukisang se seuns* is om versigtig voor te wees. *Botipe* en die helpers van Phiritona se stam ontmoet toe vir *Modimoeng* in die bos. Toe *Botipe* vir *Modimoeng* probeer boei, gooi hy hom dat hy met sy kop eerste in die modder val. Dit was vir *sersant Botipe* 'n groot skande, want hy was 'n baie netjiese man wat gesteld was op sy eer en posisie as polisieman. *Modimoeng* laat toe vir *Motlhoiwa* by die beeste en hy en *Obakeng* gaan huis toe. *Sersant Botipe* en die helpers hou die gebeure wat in die bos plaasgevind het as 'n geheim, omdat dit vir hom en vir die geselskap 'n verleentheid en 'n skande was.

Een aand 'n ruk daarna, gaan *Serokolo* en 'n paar van sy volgelinge en onttroon die kaptein. *Motlhoiwa* wat so nou en dan ook na die stat gaan om besoek te bring, sien toe wat gebeur. Hy volg vir *Serokolo* en sy geselskap wat die kaptein in die grot wou gaan los. Terwyl *Serokolo* hulle op pad is daarna toe, gaan roep *Motlhoiwa* vir *Modimoeng* en vir *Obakeng*. Hulle bevry die kaptein uit *Serokolo* se mag en hulle los vir *Serokolo* en sy geselskap diep in *Modimoeng* se grot, waar hulle *Tukisang se seuns* gelos het.

Op hierdie stadium is sersant *Botipe* en ses ander polisiemanne op die groep se spoor en hy sien hoe hulle in die grot verdwyn. Toe *Obakeng*, *Modimoeng* en *Motlhoiwa* uitkom, vang *Botipe* hulle en hy boei hulle. *Botipe* en een van sy manne gaan toe in die grot in om vir *Serokolo* te soek. Hulle verdwaal heeltemal in die grot en toe dit naderhand laat word, was die ander polisiemanne gedwing om vir *Modimoeng*-hulle los te laat sodat hulle vir *Botipe* hulle kon gaan uithaal.

Hulle maak toe so en *Modimoeng* red die polisiemanne se lewens. Dit was weer eens 'n groot knou vir *Botipe* se ego. *Modimoeng*-hulle gaan haal ook vir *Serokolo* en sy manne uit die grot, maar *Serokolo* word erg beseer in die proses. Die rede was dat *Motlhoiwa* 'n tou na *Serokolo* in die grot moes vat terwyl *Obakeng* en *Modimoeng* hom teen 'n loodregte helling af laat sak. Omdat *Motlhoiwa* glad nie van *Serokolo* gehou het nie, maak hy die tou om sy nek vas in plaas van om sy lyf, en *Obakeng* hulle trek hom toe so na boontoe. *Serokolo* was in 'n kommerwekkende toestand toe hy by die grot uitkom.

Die hele geselskap gaan toe terug na die stat en *Botipe* neem vir *Serokolo* na die hospitaal op Sefalhane, waar hy later oorlede is. Toe *Obakeng* by die huis kom na sy lang afwesigheid was sy ma baie bly om hom te sien en toe hy sê dat hy by *Modimoeng* was, was sy nog meer verheug. Sy kon haar ore nie glo nie en nuwe lewe het in haar are gepols. *Obakeng* vertel toe vir sy ma van al sy omswerwinge en van die vendusie en ook dat hy daar vir die mense gesê het dat hy *Modimoeng* se seun is. Dit is toe dat *Matlhodi* alles vir *Obakeng* vertel en dat *Modimoeng* werklik sy pa is. Sy sê vir *Obakeng* dat as hy hierdie dinge moet weet, is dit goed dat hy dit by haar moet hoor en nie by iemand anders nie

Toe *Modimoeng* terugkom van die stamraad se vergadering af, het hy saam met *Obakeng* huis toe gegaan. Hier het hy vir *Matlhodi* ontmoet, sy regte vrou. Die kaptein was baie bly oor wat *Modimoeng* vir hom beteken het en hy gee toestemming dat *Modimoeng* in sy stamgebied mag kom woon. Die kaptein

vat toe van die stam se beeste en gee dit vir *Obakeng* as teken van dankbaarheid en om te vergoed vir die beeste wat uit die stam se kamp gesteel is.

Modimoeng- hulle maak toe 'n mooi boot en gee dit vir die kaptein as 'n geskenk. *Modimoeng* se boot word toe na die huis gebring en hulle hou 'n fees van blydskap en dankbaarheid. *Obakeng* se beeste word gemerk en word in bruikleen van die armes gestel. *Obakeng* hou homself besig deur die bote wat hulle gemaak het, uit te huur op Phiritona se dam. *Matlhodi* was baie gelukkig en omdat sy gelowig was, het sy geglo die Here hou van mooi dinge, en dat dit die rede is waarom Hy hierdie mooi dinge met hulle laat gebeur.

4.3 'n Aktansiële modellering van Bogosi Kupe van D.P.S.

Monyaise

4.3.1 Die intrige van Bogosi Kupe

Soos blyk uit die sinopsis van die verhaal hierbo, is dit duidelik dat daar in die verhaal 'n hele aantal kleiner intrigestrukture voorkom. Die twee mees prominente strukture is egter die van die liefde tussen *Matlhodi* en *Modimoeng* en die van die kapteinskap wat deur *Serokolo* bedreig word.

4.3.2 Greimas se aktansiële model en kategorieë

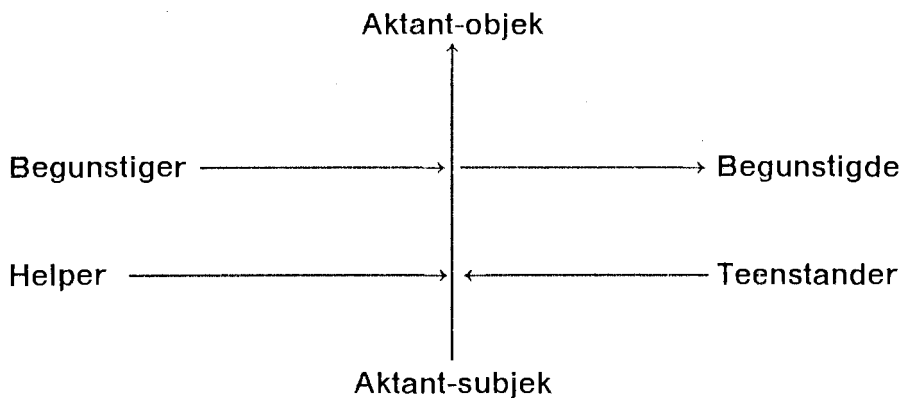
Die model van Greimas dui daarop dat waarneming van onderskeidings of teenstellings impliseer dat 'n mens van minstens twee gelytydig aanwesige terme (objects) bewus is, en dat daar dan 'n bepaalde verhouding tussen hulle bestaan. Du Plooy (1984:168,169) dui aan dat volgens Greimas geen teken in isolasie kan staan en betekenis dra nie.

Slegs wanneer twee tekens in 'n bepaalde verhouding tot mekaar gestel word, kan daaruit 'n bepaalde betekenis tot stand gebring word. In die verhouding tussen sulke opposisies moet daar gesoek word na betekenisvolle eenhede of verskille. Vir 'n meer volledige beskrywing van die model van Greimas sien 3.2.2. (p.34-37).

Ons kan dus aflei dat die akteurs in die verhaal ook in 'n sekere verhouding tot mekaar moet staan en ook tot sekere gebeure in die verhaal. Die doel met die modellering is dan om aan te toon waar elke karakter betrokke is. Die modellering is dus slegs 'n klassifikasie van karakters in sekere groepe (aktante) en dit dui ook die verhoudinge waarin hulle tot sekere handelingstrukture staan, aan.

Die aktansiële model en die kategorieë wat daarin manifesteer kan skematies soos in figuur een hieronder voorgestel word. Die uitgangspunt van hierdie model is dat daar in die dieptestruktuur (fabula) 'n subjek is wat streef na die bereiking van 'n sekere doel of objek. Die subjek word in sy strewe bygestaan deur 'n helper en teengestaan deur 'n teenstander. Verder is daar die sogenaamde gewer of begunstiger en die ontvanger of begunstigde. Binne die raamwerk van hierdie drie opposisies onderskei ons dan ses klasse akteurs of aktante.

FIGUUR 1: Greimas se aktansiële model en die kategorieë wat daarin manifesteer

4.3.3 Greimas se model toegepas op Bogosi Kupe

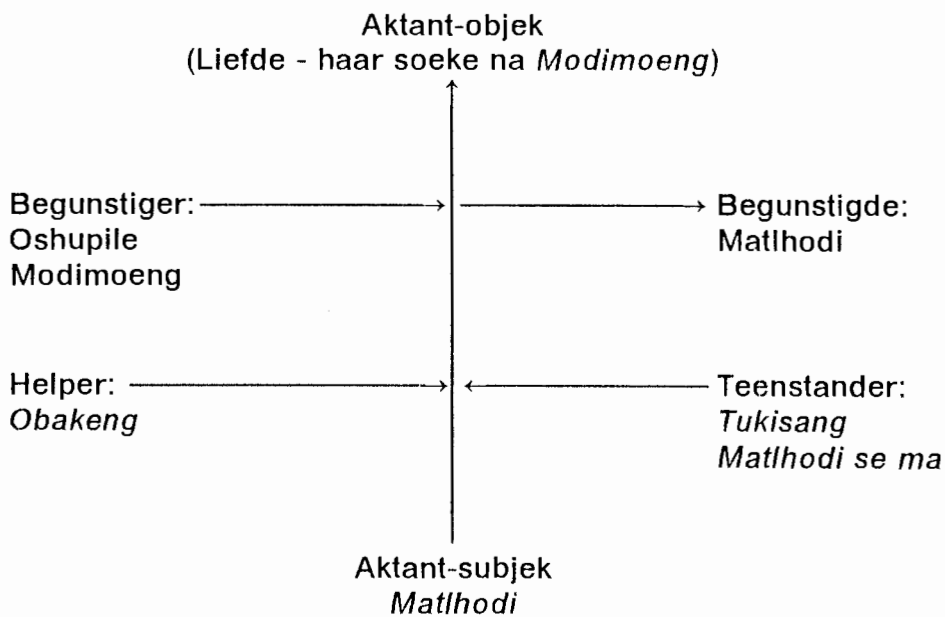
Die feit dat Du Plooy (1986:179) Greimas se model as universeel beskou, laat die vraag ontstaan of Tswana en Afrikatale se verhale ook hieraan gemeet kan word. Die Noord-Sotho verhaal *O-reresitse* is reeds met sukses deur Swanepoel in 1989 in 'n artikel ontleed, en dit bevestig die toepasbaarheid van die model.

Die verhaaldebeure soos beskryf in 4.1 word nou aan die hand van die aktansiële model van Greimas op die oppervlakte en dieptestruktuur voorgestel en bespreek.

4.3.3.1 *Oppervlakstruktuur liefdesintrige*

Wat die liefdesintrige in die verhaal betref, handel dit om die wel en weë van *Matlhodi* wat met *Modimoeng* wou trou maar wat deur haar ma verplig is om met *Oshupile* te trou. Die seun *Obakeng* wat gebore is, is *Modimoeng* se kind. *Tukisang*, *Matlhodi* se broer, wat 'n voorstander van die tradisionele huwelik is en wat die tradisie, om die gestorwe *Oshupile* nie so gou te begrawe nie, voorstaan.

FIGUUR 2: Oppervlakstruktuur liefdesintrige

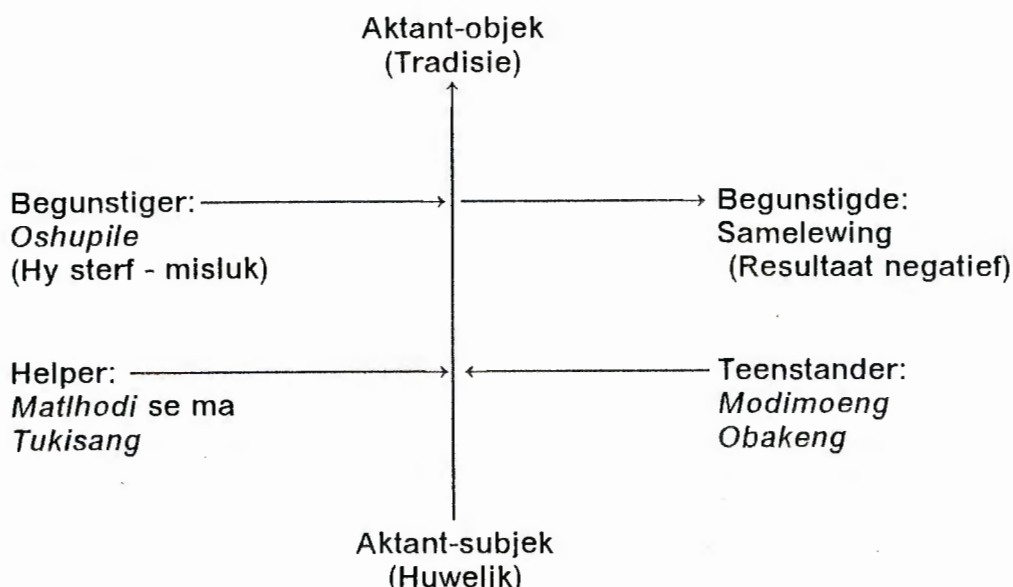
4.3.3.2 *Dieptestruktuur liefdesintrige*

By die diepstruktuur van die liefdesintrige word die twee aktante naamlik tradisie en modernisme teenoor mekaar gestel. Hieruit spreek 'n basiese tweeledigheid. Dit is hierdie tweeledigheid wat veroorsaak dat elkeen op afsonderlike wyse voorgestel word om so die inherente eienskappe van elkeen aan te toon.

In die dieptestruktuur word die huwelik as subjek gebruik en so word die onderliggende teenstelling tussen modernisme en tradisionalisme getransformeer na die oppervlaktestruktuur. Vir die doel van bespreking word die tweeledige grondslag van die liefdesintrige se dieptestruktuur in figure 3 en 4 afsonderlik voorgestel en bespreek. Dit is belangrik om te onthou dat die oppervlak- en dieptestrukture van beide die intriges in die verhaal as 'n eenheid gesien moet word. Die verhaal is immers 'n eenheid.

4.3.3.3 Dieptestruktuur I (Liefdesintrige)

FIGUUR 3: Dieptestruktuur I (Liefdesintrige)

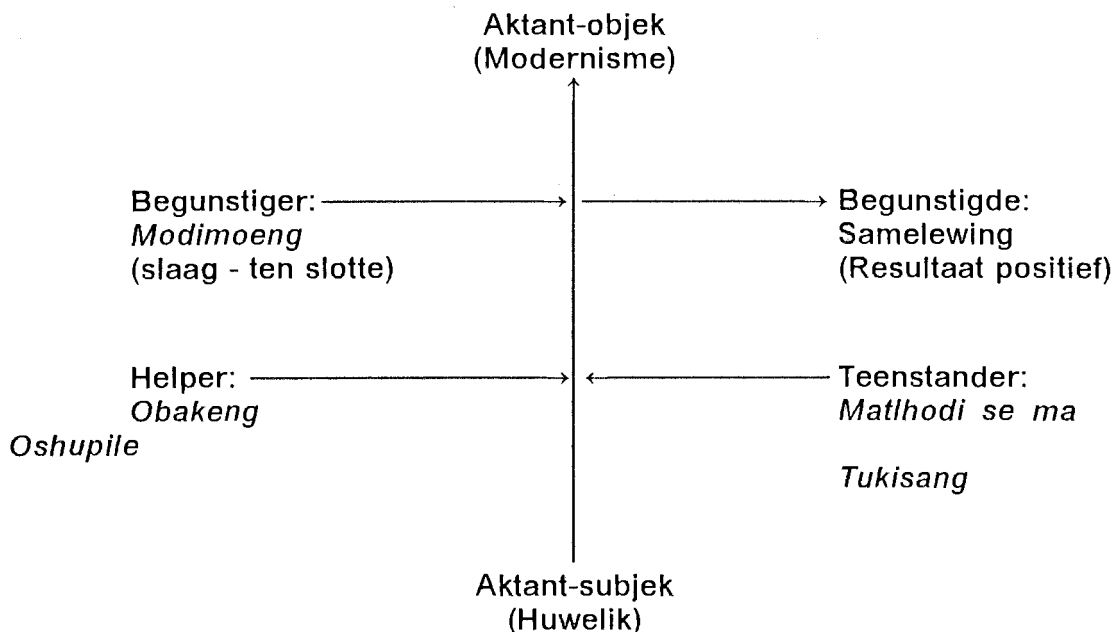
In hierdie dieptestruktuur word die huwelik gebruik om die onderliggende doel daarvan te rig op die eensydige bevordering van die tradisionalisme as objek. Die tradisionalisme soos wat dit hier eensydig en strak in die persone van *Oshupile* as begunstiger, *Matlhodi se ma*, en *Tukisang* as helpers getransformeer word, is onaanvaarbaar. *Oshupile* se dood dien as beklemtoning van die feit dat 'n eensydige lewens- en wêreldbeskouing verkeerd is. *Oshupile* laat dus 'n negatiewe resultaat vir die samelewing as begunstigde na.

Matlhodi se ma as helper word ook maar as 'n "vaal" karakter voorgestel. Sy is oud, nors en kwaai, en boonop loop die storie in die stat rond dat sy drink.

Die ander helper *Tukisang* sterf later in die verhaal deur sy eie toedoen, ook nie 'n positiewe invloed nie.

4.3.3.4 Dieptestruktuur II (Liefdesintrige)

FIGUUR 4: Dieptestruktuur II (Liefdesintrige)

In dieptestruktuur II (figuur 4) word die liefde ook as subjek gebruik om die doel en strewe daarvan in geheel op die bevordering van die Modernisme as objek te rig. Die klem val hier sterk op *Modimoeng* as begunstiger, en dit veroorsaak dat sy rol in die raamwerk van die model van belang is. *Modimoeng* (so word gesê) is 'n sterk en standvastige man, wat reeds die paaie van die lewe geloop het. Hy is 'n man wat weet wat hy wil hê. *Modimoeng* is begunstiger van die modernisme (figuur 4) maar ook teenstander van die tradisionalisme (figuur 3). *Modimoeng*, as redelik bejaarde persoon, help die jong *Obakeng* en hy wys hom op baie realiteite en ook mooi dinge in die lewe. Nuwe denke sluit almal in wat jonk is van gees en nie spesifiek jong mense nie.

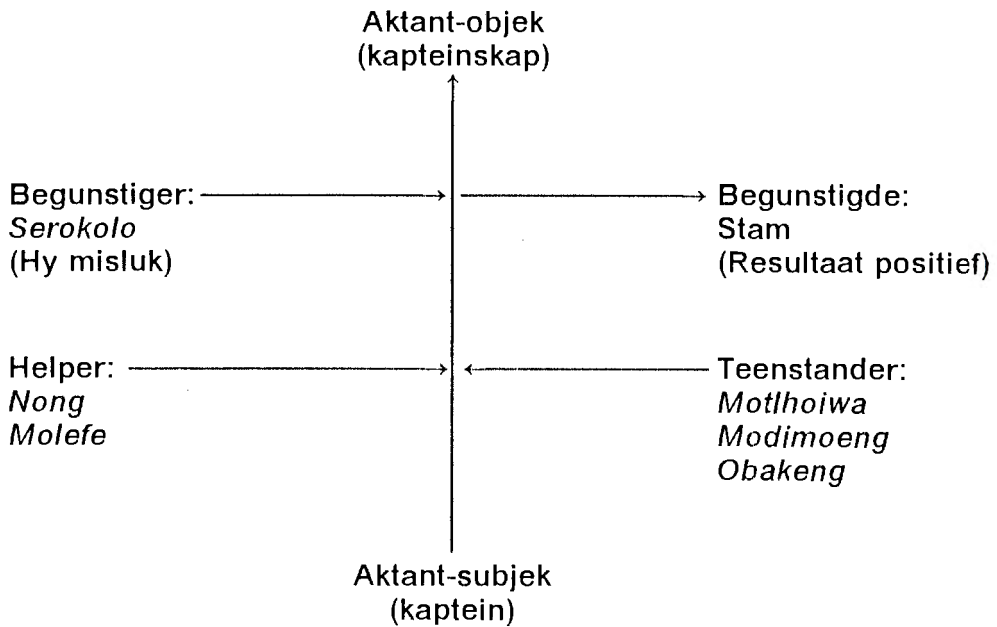
Modimoeng se funksie as begunstiger in die dieptestruktuur (figuur 4) laat die samelewing as begunstigde voordeel trek, omdat hy teen die einde wel slaag.

Die gevolg hiervan hou positiewe dinge vir die samelewing in, en dit wil blyk asof modernisme die oorhand kry oor die tradisionele. Die vryheid van keuse en 'n groter belang van die individu se belange en gevoelens seëvier in die intrige.

4.3.3.5 Die Kapteinskapsintrige

By dié intrige is die belangrikste karakter die kaptein. Soos reeds uit die titel blyk, is die kapteinskap heilig. *Serokolo* (as vreemdeling) en sy aanhanger wil die kapteinskap van die kaptein ontnem. *Motlhoiwa* wat 'n boodskapper is, sien egter toe die kaptein onttroon word en hy en *Modimoeng* en *Obakeng* plaas die kaptein terug in die stoel.

FIGUUR 5: Die kapteinskapsintrige

Die kapteinskap is heilig en word volgens tradisie deur die gode beskerm. Kapteinskap het dus sy beslag tradisioneel. *Modimoeng* tree by die liefdesintrige op as 'n voorstander van die modernisme, hier steun hy egter die tradisionele deur die kaptein terug te plaas in die leierstoel. *Modimoeng* waag sy lewe vir die kaptein in die grot, hy word ook as 'n volwaardige Christen voorgestel en hy het sy lewe reeds vir die Ewige Koning gegee. *Modimoeng* kan dus volgens my gesien word as 'n persoon wat alle dinge

ondersoek het en die goeie behou. Hy is 'n voorstander van die moderne huwelik, maar hy stel homself onderdanig aan die tradisionele gesag van die kaptein.

4.3.4 'n Klassifikasie van die karakters in die verhaal

4.3.4.1 *Karakters betrokke by die liefdesintrige*

Soos blyk uit die voorafgaande ontleding, is die karakters betrokke by die liefdesintrige die volgende:

- *Modimoeng*
- *Matlhodi*
- *Matlhodi se ma*
- *Oshupile*
- *Obakeng*
- *Tukisang*
- *Tukisang se seuns.*

4.3.4.2 *Karakters betrokke by die kapteinskapsintrige*

Uit die ontleding van die verhaal volgens die model kan die volgende karakters as betrokke by die kapteinskapsintrige beskou word:

- *Kgosi*
- *Serokolo*
- *Motlhoiwa*
- *Sajene Botipe*
- *Modimoeng*
- *Obakeng*
- *Tukisang*
- *Tukisang se seuns*
- *Nong*
- *Molefe (gaufi le moratho)*

4.3.4.3 *Karakters betrokke by beide die intrigestrukture*

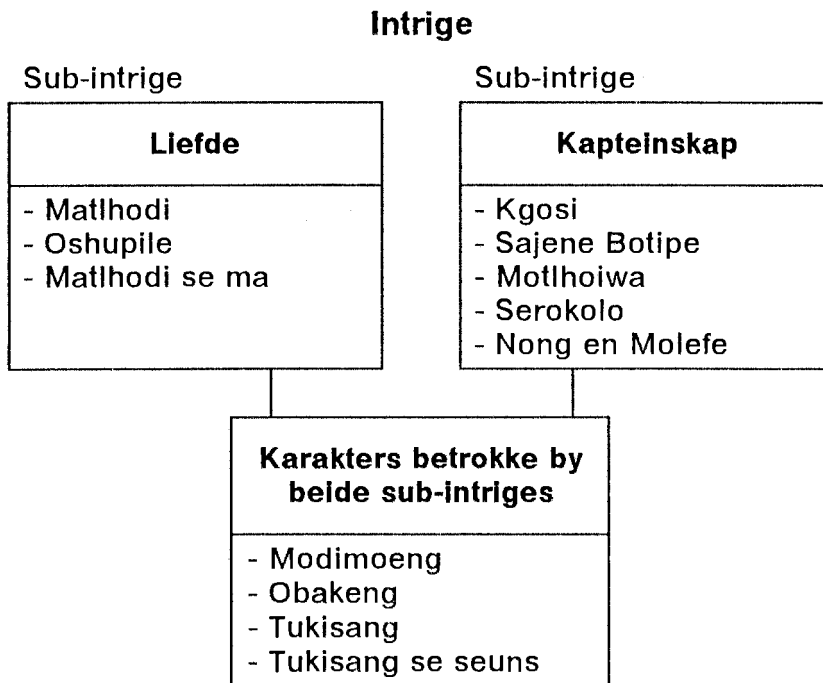
Uit die bogenoemde twee groepe karakters kan afgelei word dat die volgende karakters betrokke is by albei intrigestrukture:

- *Modimoeng*
- *Obakeng*
- *Tukisang*
- *Tukisang se seuns.*

4.3.4.4 *'n Skematiese voorstelling van die klassifikasie van die karakters*

'n Skematiese voorstelling van die groepe karakters (aktante) betrokke in die intrige van Bogosi Kupe sal m.i. soos volg daar uitsien:

FIGUUR 6: Bogosi Kupe

4.3.4.5 *Samevatting:*

In hierdie hoofstuk is 'n sinopsis van die verhaal Bogosi Kupe aangebied. Dit is gedoen om die verhaal toeganklik te maak vir persone wat nie Tswana magtig is nie. 'n Kennis van die intrige van die verhaal sal hierdie studie baie

makliker verstaanbaar maak, omdat die karakters wat bespreek word 'n integrale deel van die intrige vorm.

Na die sinopsis volg 'n klassifikasie van die karakters op grond van die aktansiële model van Greimas. Hierdie verdeling dui dan ook die verskillende intrigestrukture in die verhaal aan en die karakters wat 'n rol by elk speel (vergelyk fig. 6 p.72).

Omdat die bespreking van al die karakters nie in dieselfde hoofstuk behartig kan word nie, sal die bespreking op die volgende verdeling berus:

- hoofstuk 5: karakters betrokke by die liefdesintrige;
- hoofstuk 6: karakters betrokke by die kapteinskapsintrige;
- hoofstuk 7: karakters betrokke by beide die intrigestrukture.

Die ondersoek na die aanbieding van die karakters deur mnr. Monyaise sal gedoen word op grond van die voorgestelde raamwerk aan die einde van die derde hoofstuk.

Die aanbieding van elke karakter word dus bespreek onder twee afdelings, naamlik:

- Eksplisiete informasie

Dit is die informasie wat eksplisiet in die teks aan die leser verskaf word. Hierdie informasie word deur die verteller of deur ander karakters verskaf.

Die metode waarop die eksplisiete informasie in verband met elke karakter in hierdie studie aangebied sal word is die volgende:

- Die persoon wat die informasie verskaf sal geïdentifiseer word.
- Daarna sal die karaktereienskap benoem word.
- Daarna sal die eienskap gestaaf word met 'n aanhaling uit die teks asook 'n vrye vertaling van elke aanhaling.

- Implisiete informasie

Dit is informasie wat nie direk in die teks gegee word nie. Die leser moet dit dus aflei uit ander gegewens in die teks. Die implisiete informasie sal by elke karakter bespreek word onder die volgende hoofde:

- vergelyking en kontras;
- herhaling en akkumulاسie;
- transformasie van eienskappe;
- naam (die betekenis van die karakter se naam en die rol daarvan in sy/haar "lewe").

HOOFSTUK 5: BESPREKING VAN KARAKTERS WAT BETROKKE IS BY DIE LIEFDESINTRIGE

5.1 Inleiding

Die karakters betrokke by die liefdesintrige is:

- *Matlhodi*
- *Oshupile*
- *Matlhodi se ma*

Die aanbieding van bogenoemde karakters word in hierdie hoofstuk ondersoek. Die ondersoek berus op die teorie in hoofstuk drie en die beskrywings in hoofstuk vier.

5.2 *Matlhodi*

Die leser leer vir *Matlhodi* ken as die jong dame wat nie 'n man kry nie. Boonop is daar stories dat haar ma 'n drinker is. Op 'n dag daag *Modimoeng* daar (by Magogong) op en hy vra om *Matlhodi* se hand. *Matlhodi* se ma jaag hom weg. *Matlhodi* hou egter van *Modimoeng*. Sy ontmoet hom een aand skelm en daar word 'n kind verwek. *Modimoeng* gaan toe weg. Kort hierna word *Matlhodi* op grond van tradisie gedwing om met *Oshupile* te trou sonder dat sy hom ken. Inderhaas moes sy toe saam met *Oshupile* na Phiritona trek. *Obakeng* is daarna gebore.

Hulle woon daar totdat *Oshupile* sterf. Sy begrawe hom 'n dag na sy dood, wat strydig was met die Tswanatradsie, en gaan voort om vir *Obakeng* na die beste van haar vermoë op te voed. Toe *Obakeng* saam met *Modimoeng* weg was (vgl. 4.2) beleef *Matlhodi* 'n baie hartseer tyd in haar lewe. Na verloop van tyd bring *Obakeng* egter vir *Modimoeng* saam met hom huis toe. So ontmoet *Matlhodi* weer haar eerste liefde, *Obakeng* se pa. *Matlhodi* se blydskap

ken geen perke nie en sy voel die bloed van haar jonkheid weer deur haar are bruis. Op hierdie gelukkige trant eindig die verhaal. *Matlhodi* se karakter word soos volg in die verhaal aangebied:

5.2.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Matlhodi* aanbied

a. Die verteller

i. Sorgsaam

Matlhodi word reeds vanaf die begin van die verhaal as 'n sorgsame mens aan die leser voorgehou. Sy neem vir haar man en haar seun kos na die lande toe. Terwyl sy loop, sien sy die osse:

“. . . ka itlho la mosadi wa Setswana a lemoga gore ga di tswa mo jokweng” (p.2).

(Met die oog van 'n Tswana vrou sien sy dat die osse nie ingespan was nie.)

Dit is uit hierdie waarneming van *Matlhodi* duidelik dat sy ook 'n goeie Tswana vrou is wat die pligte by die lande goed ken.

ii. Gehoorsaam

Die verteller stel dit in die teks dat *Matlhodi* gedwing word om met *Oshupile* te trou, en sonder om haar teen te sit, doen sy dit. *Matlhodi* stel haarself dus ondergeskik aan die besluite van haar ouers, sy is 'n gehoorsame mens.

“A ise a bone *Oshupile* le fa e le ka leitlho, a sa itse kwa a yang” (p.4).

(Sy het nog nie vir *Oshupile* met 'n oog gesien nie, en sy het nie geweet waarheen sy gaan nie.)

iii. Skaam en teruggetrokke

Sy het op 'n laat ouderdom nog nie 'n man gehad nie en dit was volgens tradisie 'n skande.

"A le masome a mararo a dinyaga ka nako eo. Lefetwa" (p.4).
(Sy was dertig jaar oud op daardie tydstip. 'n Oujongnooi.)

Daar was verder in die stat sprake dat haar ma 'n drinker is.

". . . motse wa duma gore mmaagwe o a tshwaratshwara" (p.4).
(. . .die stat het gedreun dat haar ma 'n drinker is.)

Dit was ook 'n skande vir *Matlhodi*.

Hierdie skandes het vir *Matlhodi* skaam, teruggetrokke en menssku gemaak.

iv. Hardwerkend

Na *Oshupile* se dood stel die verteller 'n *Matlhodi* bekend wat 'n hardwerkende persoon is en wat nie afwyk van 'n besluit wanneer sy dit geneem het nie. Dit kan afgelei word uit die volgende aanhaling. Tukisang bied aan om vir *Obakeng* en *Matlhodi* te help met die ploegwerk.

"Ousi nyaa. Jaanong ke a gana. Basimane ba teng ba tla thusa Obakeng go golega.' A bua a ntse a itse gore o a itapisa" (p.10).
('Ousus nee. Nou weier ek. Hier is seuns wat vir *Obakeng* sal help om die osse in te span.' Hy praat terwyl hy weet dat hy sy asem mors.)

v. Eensaam en verstote

Inligting wat deur die verteller self verskaf word, toon aan dat sy na *Oshupile* se dood 'n eensame en verstote mens was, sy het geen vriende in Phiritona gehad nie.

“Morago go loso lwa ga mogatse a fetoga mmutla wa dintšeng: ba ba mo jelang nala e le go bona gore a mosetsana wa Magogong ga a ise a tshabe” (p.81).

(Na die dood van haar man het sy geword soos ‘n haas tussen die honde: die wat haar besoek het, wou net sien of die meisie van Magogong nog nie gevlug het nie.)

vi. Gevoelvol

Nadat die kaptein se lewe deur *Modimoeng* gered is, was daar ‘n stamraad-vergadering. *Obakeng*, *Modimoeng* en Motlhoiwa was op die kaptein se versoek daar teenwoordig. Toe *Obakeng* by die huis kom en vir sy ma sê dat hy saam met *Modimoeng* by die stamraad was kon sy haar ore nie glo nie. Die verteller stel dit soos volg:

“Fa a ultwa Obakeng a re o tlotse kwa kgotla le *Modimoeng*, a thaakanya ditsebe. A le mo ngwageng wa masome a matlhano le bosupa, mme ka go itlogela a swafetse e kete mosadimogolo wa lekgorokgoro. A utlwa madi a taboga mo ditshikeng tse di neng e le dinyaga di sule bogatsu, a ultwa dinyonyane di opela ka fa molapong . . .” (p.81).

(Toe sy hoor *Obakeng* sê dat hy die dag saam met *Modimoeng* by die hof deurgebring het, het haar ore getuit. Sy was sewe en vyftig, maar omdat sy nie na haarself omgesien het nie, het sy soos ‘n stok ou vrou gelyk. Sy voel die bloed ruis deur die are wat vir jare sonder lewe was, sy hoor die voëltjies sing by die rivier . . .”)

Sy het haar hart reeds in haar jong dae aan *Modimoeng* gegee, noudat sy hom op haar ou dag ontmoet ken haar vreugde geen grense nie. Die skrywer toon hier aan hoe ‘n eerbare en gevoelvolle mens sy was. Na al die jare is haar hart nog by *Modimoeng*.

b. Obakeng

i. Ken smart

“ . . . a gopola monnawe yo Modimo a mo gapileng a sa bona letsatsi”
(p.10).

(. . . hy dink aan sy klein boetie wat die Here gevat het voordat hy nog die lig gesien het.)

Matlhodi het 'n ongebore kind verloor, sy het dus smart in haar lewe geken.

ii. Vreugdevol

Wanneer *Matlhodi* praat maak sy grappe en *Obakeng* hoor die stem waaraan hy in sy jong dae gewoond was. Die verteller druk homself soos volg uit:

“*Obakeng* a utlwa lentswe le a neng a le tlwaetse mo bonyaneng jwa gagwe; kooteng rre *Modimoeng* le ene a le itse” (p.96).

(*Obakeng* hoor die stem waaraan hy in sy jong dae gewoond was, waarskynlik ken *Modimoeng* die stem ook.)

Matlhodi se vreugde is ongeken, sy is weer die meisie wat sy twintig haar gelede was.

c. Modimoeng

i. Goedhartig

“Go fetile masome a mabedi a dinyaga.”

(Daar is reeds twintig jaar verby.)

“ . . . mosetsana yo a mo isa gae ka pelo e ntle, motho wa batho” (p.31).

(. . .die meisie neem hom toe goedhartiglik huis toe, die arme mens.)

In hierdie gedagte word aan die lesër getoon dat *Matlhodi* 'n goedhartige mens was.

d. Die kaptein se vrou

i. Gevoelvol

Die verteller verskaf 'n groot hoeveelheid inligting wat getuig van *Matlhodi* se vreugde en blydskap. Wanneer die kaptein se vrou haar sien, dink sy die volgende:

“Ya itse gore le fa e gaisa mme MmaObakeng ka maemo le ka diaparo, o e feta kgakala ka maikutlo a a mo pelong ya gagwe” (p.90).

(Sy weet dat al lyk sy beter as *Obakeng* se ma en al is haar klere mooier dat, sy, (*Matlhodi*) ver beter as sy is met die gevoelens in haar hart.

II. Wat *Matlhodi* self sê, dink en doen

i. Hardwerkend en realisties

“... bonang! *Obakeng* o perepetsega le Mebutla, monnamogolo ene o kgontla maroko mo godimo ga mogoma!’ a tllhaba mokgosi a šakgetse” (p.2).

(... kyk! *Obakeng* vang hase, en die ou man sit en slaap op die ploeg! skreeu sy kwaad.)

Die skrywer tipeer haar hier as 'n persoon wat hard werk. As die werk nie vorder nie, protesteer sy ernstig. In aansluiting hierby tree sy na *Oshupile* se dood soos volg op wanneer sy en *Obakeng* by die land werk:

“Mo mosong ka mahube a banna a tsosa morwae go ntsha dipholo mo sakeng gore di tsamaye di fula go ya masimong, e tle e re di golega di tshwere moswang, ka a ne a ikaeletse go baya tema e e tla reng le phirima go bonale se o se tlholetseng mo nageng” (p.10).

(Baie vroeg die oggend maak sy haar seun wakker dat hy die osse kan uitjaag sodat hulle al weiende kan aanstap lande toe, wanneer hulle ingespan word sal hulle dik wees, want sy beplan om vandag so te ploeg

dat dit vanaand duidelik sal wees wat sy die hele dag in die veld gedoen het.)

Sy Sê vir *Obakeng*:

"Mogoloo o ile. Go tla thusang go tshwara kwa le kwa nnaka? Se se diragetseng se diragetse. Ke gore fela re mmee ka bonako, tiro ya temo e tswelele" (p.3).

(Jou ouer broer (pa) is weg. Wat sal dit help om hier te vat en daar te vat my kind. Wat gebeur het, het gebeur. Ons moet hom net gou begrawe sodat die ploegwerk kan vorder.)

Bo en behalwe die eienskap van hardwerkendheid, verskaf die verteller deur hierdie optrede ook 'n gevoel by die leser dat *Matlhodi* 'n persoon is wat realiteite aanvaar. Sy is 'n reguit mens in haar optrede teenoor *Obakeng*.

ii. Skynheilig

Toe *Matlhodi* en *Oshupile* op Kersoggend op pad is na die stat laat val hy haar in die dam. Dit was 'n skande om nie oor die brug te kon loop nie. Volgens die verteller ervaar *Matlhodi* hierdie gebeure soos volg:

"A itse gore le fa leina la gagwe le ka goiwa ke dimumu mo mebileng ya motse ka ntlha ya tiragalo ya mosong ono, mogatse ke mosadi.

'Mokapelo, o se gopole gore ke tshega ka wena. Ke tshegisiwa ke boitumelo le boipelo'" (p.7).

(Sy weet dat al sou haar naam deur die blindes in die stat geskreeu word oor wat vanmôre gebeur het, haar man is 'n lafaard/bangbroek/vrou. (Sy lag.) "Hartjie jy moenie dink ek lag vir jou nie. Ek lag uit blydskap en blymoedigheid.")

Hierdie gedagte verskaf die eienskap van skynheiligheid aan *Matlhodi*, tog reageer sy so om nie vir *Oshupile* te laat sleg voel nie. Sy offer dus op ter wille van *Oshupile*.

iii. Introvert

Kort na *Oshupile* se dood gaan dit sleg met *Matlhodi*. Sy is hartseer en treurig, te midde hiervan gee die verteller belangrike inligting i.v.m. haar karakter weer. Wanneer sy en *Obakeng* met die beeste werk, tree sy soos volg op:

“Nyaa ngwanaka, tsaya seme, ga ke a se tlwaela. Nka tla ka itšhapa ditsebe.’ A leka go tshega” (p.10).

(“Nee my kind, vat jy die sweep, ek is nie gewoond daaraan nie. Ek slaan nou nou my ore raak.” Sy probeer toe lag.)

iv. Het erns met haar ouerlike plig

Wanneer *Obakeng* tuis kom van die vendusie af, sonder dat sy ma geweet het waar hy was, tree sy soos volg op:

“Mmaagwe a mo wela godimo ka bogale.”

(Sy ma is toe baie kwaai teenoor hom.)

Hieruit wys die verteller dat *Matlhodi* ’n persoon is wat erns het met haar ouerlike plig. Sy probeer vir *Obakeng* so goed as moontlik opvoed.

v. Besorgd

Wanneer *Obakeng* weg is saam met *Modimoeng*, skets die verteller haar as diep teleurgesteld en baie hartseer. Sy tree soos volg op:

“Gangwe le gape fa a itlhoma a ultwa mokgwasa a tsholetsa sefatlhego ka boitumelo, a ba a se diga ka maswabi le kutlobotlhoko” (p.45).

(Nou en dan wanneer sy gaan lê, hoor sy ’n geluid en sy tel haar kop bly op, dan laat sak sy dit weer verleë en hartseer.)

Wanneer *Obakeng* terugkom by die huis, tree *Matlhodi* soos volg teenoor hom op:

"Obakeng ngwanaka . . . kana ngwana yo o esi mo lwapeng o sotla jang!"
(p.45).

(Obakeng, my kind . . . 'n enigste kind in 'n huis martel sy ouers.)

Wanneer die verteller *Matlhodi* se gedagtes teenoor *Obakeng* weergee, doen hy dit soos volg:

". . . mme lerato lwa ga mmaagwe le feta lwa kgarebe mo mokapelong wa yone wa ntlha" (p.53).

(. . . maar sy ma se liefde is groter as die van 'n meisie vir haar eerste liefde.)

Uit die bogenoemde aanhaling val die klem op *Matlhodi* se sorgsaamheid teenoor *Obakeng*.

Toe *Obakeng* vir haar vra wie *Modimoeng* is, was sy geskok dat hy hom ken en sy reageer soos volg:

"Modimo! Ke tla mo raya ke reng . . ." (p.83).

(Vader! Wat sal ek vir hom sê!)

Sy vertel haar geheime vir *Obakeng* en sy sê ook vir hom wie sy regte pa is.

"Fa o tshwanetse go itse, ngwanaka, ke tshwanelo gore o utlwe ka nna"
(p.83).

(As jy moet weet my kind, dan behoort jy by my te hoor.)

Op hierdie wyse toon die verteller haar besorgdheid teenoor *Obakeng*.

vi. Blymoedig

Nadat sy en *Modimoeng* weer bymekaar is, toon die verteller 'n totale verandering in haar karakter. Uit haar optrede en haar denke is 'n blydschap en 'n vreugde duidelik. Toe sy en *Modimoeng* gaan stap, gebeur die volgende:

"Mo gare ga one mme MmaObakeng a ema a leba rre *Modimoeng*, pelo e tletse. Marago ga lobaka lo loleele ba eme, a re: 'Fa o sena go nkatla re ka tsamaya' " (p.85).

(In die middel daarvan (hangbrug) gaan staan *Obakeng* se ma en sy kyk vir *Modimoeng*, haar hart is vol. Nadat hulle 'n lang ruk so gestaan het, sê sy: "As jy my gesoen het, kan ons maar loop.")

Wanneer sy en *Modimoeng* bymekaar is, maak sy grappe en sy terg hom:

"Mme MmaObakeng a tshega. Mo ga se kwa sekgweng sa ga Dimo. O tlhokomele mosimane" (p.92).

(*Obakeng* se ma lag. Hierdie is nie Dimo se bos nie. Jy moet oppas seuntjie.)

Toe *Modimoeng* en *Matlhodi* op Kersdag saam gaan piekniek hou, is hulle so geheg aan mekaar se geselskap dat hulle nie eers die kos eet wat hulle saamgebring het nie. Die verteller beskryf:

". . . rre *Modimoeng* le mme mmaObakeng ba latlhela nama ya koko le menate ya tsatsi la tsalo mo ditlhatsaneng tsa maretlwa le makgalo go fepa dinyonyane tsa legodimo . . ." (p.92).

(*Modimoeng* en *Obakeng* se ma gooi toe die hoendervleis en ander Kersdag lekkernye in die rosyntjiebessie en blikblaar wag-'n-bietjie bossies om die voëltjie van die hemel te voer . . .)

Wanneer *Modimoeng* se bote gebou word, help *Matlhodi* met 'n ongekende ywer (vir so 'n ou vrou).

"Kgabagare ba tlwaela go dira nae, a ba tlhofofaletsa tiro ka dinyao tse di sa feleng . . ." (p.94).

(Na 'n ruk het hulle gewoon geraak om saam met haar te werk, sy het die werk vir hulle baie verlig met haar volgehoue deursettingsvermoë .).

vii. Gelowig

'n Belangrike eienskap van *Matlhodi* wat op etlike plekke voorkom is dat sy 'n Christen is. Die verteller illustreer dit soos volg. Wanneer *Modimoeng* sy liefde teenoor haar bevestig, is dit haar reaksie:

"A utlwa gore a tswa mo botennyeng jwa pelo ya ga rre *Modimoeng*, mme a itse gore thapelo ya gagwe e tla bo e le lefela fa ene mma *Obakeng*, a sa mo eme nokeng ka lorato" (p.93).

(Sy hoor dat dit uit die diepte van *Modimoeng* se hart kom en sy weet dat haar gebed na niks sal lei as sy, *Obakeng* se ma, nie nou vir *Modimoeng* bystaan met haar liefde nie.)

Sy wil graag die volgende i.v.m. haar lewe aan *Modimoeng* bekend maak:

"O batla gore a itse fa lenyalo la gagwe le *Oshupile* e le la batsadi gore *Oshupile* o nyale sebele sa gagwe e seng pelo, yone o e tlogela le ene, mme a e somarela go fitlha Modimo a ba kopanya, gonne o tla ba kopanya: o rata dilo tse dintle" (p.89).

(Sy wil hê dat hy (*Modimoeng*) moet weet dat omdat haar huwelik met *Oshupile* van die ouers gekom het, was hy net met haar liggaam getroud, nie haar hart nie, dit het sy by hom gelos en sy het dit bewaar totdat die Here hulle bymekaar bring, want Hy sal hulle bymekaar bring: Hy hou van mooi dinge.)

Wanneer sy en *Modimoeng* saam op pad is na die stat sê sy die volgende:

"Modimo o rata dilo tse dintle, . . . a bua ka pelo ba tsena ka motse" (p.96).

(Die Here hou van mooi dinge, . . . sê sy vir haarself toe hulle die stat inloop.)

Die verteller dui hiermee aan dat sy 'n Christen is wat 'n vaste vertrouwe het dat alles wat gebeur die wil van die Here is.

5.2.2 Implisiete informasie

A. Vergelyking en kontras

Matlhodi is as 'n huweliksmat oor die hoof gesien. As gevolg hiervan word sy gedwing om met *Oshupile* te trou. Na verloop van tyd sterf hy egter. Na sy dood en 'n sameloop van omstandighede kon sy met *Modimoeng* trou vir wie sy al van die begin af lief was.

Die eienskappe wat aan haar verbind word deur die vergelyking tussen getroud met *Oshupile* en getroud met *Modimoeng*, verskil hemelsbreed (vergelyk 5.2.2. B.).

Die kontras tussen trou met wie jy wil en trou met wie vir jou voorgeskryf word, is 'n bepalende faktor in haar lewe. Op grond van hierdie kontras verbind die skrywer die bogenoemde eienskappe aan haar.

B. Herhaling en akkumulاسie

Die verteller gee self baie inligting weer in die aanbieding van *Matlhodi* se karakter. Hy gebruik ook ander karakters en die karakter self om 'n beeld van *Matlhodi* daar te stel. In die proses word sommige eienskappe herhaal.

Eienskappe wat i.v.m. *Matlhodi* herhaal word, is die volgende:

- sy is 'n hardwerkende mens;
- sy ken verdriet en terugslae;
- sy is 'n eensame mens;
- sy is besorg oor haar kind.

Nadat sy en *Modimoeng* weer bymekaar is, word die volgende eienskappe i.v.m. haar herhaal:

- sy is 'n blymoedige mens;
- sy werk hard;
- sy is vriendelik;

- sy is eerlik en toon emosie.

Hierdie eienskappe akkumuleer rondom *Matlhodi* en die leser vorm so 'n beeld van haar karakter.

C. Transformasie

Na aanleiding van die bogenoemde twee punte, kan duidelik gesien word hoe *Matlhodi* se eienskappe getransformeer het vanaf moedeloos, stil en teruggetrokke in die eerste deel van die verhaal na blymoedig, vriendelik en uitgelate na haar hereniging met *Modimoeng*. Daar vind dus 'n grootskaalse transformasie (groei) van eienskappe by *Matlhodi* plaas.

D. Naam

Die naam *Matlhodi* is afgelei van *go tlhola*, wat beteken om te misluk. Geoordeel vanuit die tradisie en gangbare gebruik is dit 'n skande as 'n jongmeisie ongetroud deur die lewe gaan. Wat die betekenis van haar naam betref, was sy getrou daaraan vir sover dit die tradisionele aangaan. Wanneer sy en *Modimoeng* bymekaar is, tref ons egter 'n *Matlhodi* aan wat baie dinge vermag. Dit is die teenoorgestelde van mislukking.

Die naam *Matlhodi* kom van die ampse mislukking wat sy beleef het deur nie 'n man te kry nie.

5.3 Oshupile

Die verhaal begin met die dood van *Oshupile* maar omdat die skrywer egter 'n spel met tyd speel, leer ons vir *Oshupile* eers later beter ken. Sy dood aan die begin van die verhaal is veelseggend in die aanbieding en ontplooiing van sy karakter en dit waarvoor hy staan in die verhaal.

Oshupile is die man met wie *Matlhodi* gedwing word om te trou. Dit is 'n tradisionele gebruik. Sy was nie aanvanklik lief vir hom nie, maar dit is nie 'n teken dat hy 'n slegte persoon is nie.

Omdat *Oshupile* reg aan die begin van die verhaal sterf, word sy karakter grotendeels deur die verteller en deur ander karakters aangebied. Deur met tyd te eksperimenteer maak die verteller hom by geleentheid lewendig en dan stel sy denke, dade en handeling hom bekend. Hy word soos volg in die teks aangebied:

5.3.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Oshupile* aanbied

a. Matlhodi

i. Tradisievas

"Oshupile o ne a mmoleletse gantsi mo dinyageng tse di latetseng tiragalo e gore mosadi o nyalelwa dilo tse tharo: e bong bontle jwa gagwe botlhale jwa go ema monna wa gagwe nokeng a sa mo kgoreletse le pelo e e bothitho ya go robaletsa mogatse ditlhokwa" (p.9).

(*Oshupile* het vir haar baie in die jare na hierdie gebeure gesê dat 'n vrou om drie redes getrou word: dit is vir haar skoonheid, haar slimheid om haar man te help sonder om in sy pad te wees, en sagmoedige geaardheid om haar man se tekortkominge te kan aanvaar.)

ii. Eerbaar

Oshupile word in die teks voorgehou as 'n eerbare man. Dit word gestaaf wanneer *Obakeng* na sy "pa" se dood aan *Matlhodi* die volgende vraag stel:

"Mma, a rre ga a a swa a batelegile sepe, gope" (p.12).

(Ma is pa dood sonder dat hy enige verpligtinge êrens gehad het?)

Alhoewel sy ma die vraag nie dadelik antwoord nie, blyk dit dat *Oshupile* aan niemand iets verskuldig was nie.

iii. Lewenswys

Die verteller gebruik vir *Matlhodi* om 'n aantal karaktertrekke van *Oshupile* te verskaf, moontlik omdat sy so naby hom gelewe het. Wanneer *Matlhodi* se denke weergegee word, blyk dat *Oshupile* 'n man was met baie lewenswysheid.

"O kile a nthaya a re tsala ya motho go tewa motho yo e reng lefatshe lotlhe le go fura lela, le go itatola ene a boele mo tlung ya gago, a go gomotse" (p.54).

(Hy het eenkeer vir my gesê 'n vriend is iemand wat, as die hele wêreld sy rug op jou draai en jou verwerp, terugkom na jou huis toe en jou troos.)

b. Obakeng

i. Onbekend

Deur *Obakeng* se optrede by die vendusie onthul die verteller 'n verdere trek van *Oshupile* se karakter.

"Ga bua rre Masilo: Monna, o morwa mang? A kabakanya go se go nene: Morwa *Modimoeng*" (p.13).

(Meneer Masilo praat toe: Man, wie se seun is jy? Hy dink vinnig: *Modimoeng* se seun.)

Obakeng probeer 'n gesiene man se naam vir die alombekende kwaai meneer Mosilo opgee, hy noem toe *Modimoeng* se naam i.p.v. *Oshupile* s'n. Hieruit kan afgelei word dat *Oshupile* nie werklik 'n man met status in die omgewing was nie.

ii. Lewenswys

Obakeng dink aan wat *Oshupile* vir hom gesê het toe hy nog gelewe het. Dit vind plaas wanneer *Obakeng* by die huis aankom van die vendusie af. Sy ma was baie bekommerd oor hom omdat sy nie geweet het waarheen hy was nie.

“Rraagwe o ne a mo laile gantsi gore kunkuru, leeba le letona ga le e rutane mmokong le le le namagadi” (p.16).

Hierdie is baie ryke beeldspraak. Dit beteken die volgende: Wanneer 'n man op reis gaan moet hy nie vir die vrou by die huis sê presies waarheen hy gaan nie, sodat sy nie vir ander kan sê waarheen hy is en wat hy doen nie. Dit kan ook aansluit by die spreekwoord: “Monna ke phologolo, o a eta.” (’n Man is ’n wildsbok, hy reis rond.)

Die skrywer se wye kennis van die kultuur en tradisie van die Tswana is hierin duidelik. Hy gebruik die taal op ’n besondere wyse om eienskappe aan karakters toe te dig.

II. Wat *Oshupile* self sê, dink en doen

i. Betroubaar

Die verteller verskaf in die teks gebeure tydens *Oshupile* se lewe. Uit *Oshupile* se optrede voeg die skrywer nog ’n dimensie tot sy karakter by. Toe *Oshupile* en *Matlhodi* een Kersdag op pad is na die stat vra sy dat hulle moet omdraai. *Oshupile* reageer toe soos volg:

“Nyaa, mokapelo re tlogile kwa gae re ya mošate, a re se fapogele re ise re fitlhe teng” (p.6).

(Nee liefeling, ons is van die huis af weg op pad stad toe, ons moet nie afdraai voor ons daar is nie.)

In hierdie uitlating van *Oshupile* is ’n mate van naïewiteit te bespeur.

Oshupile sê toe verder:

“Re rile re ya mošate, ga o ko o itse go bagolo ba ka gopolang fa ba utlwa gore re ne re fapogetse” (p.6).

(Ons het gesê ons gaan stat toe, jy weet nooit wat dink ons ouers as hulle hoor ons het afgedraai nie.)

Oshupile toon hierdeur dat hy 'n persoon is wat altyd by sy woord probeer hou, hy is eerlik en opreg.

5.3.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Uit die verhaal en ook uit bogenoemde aanhalings kan die teenoormekaarstelling van *Oshupile* teenoor *Modimoeng* aangetoon word. *Oshupile* die stil, tradisievaste, naïewe persoon word gestel teenoor die avontuurlustige, sterk, en alombekende *Modimoeng*. Deur hierdie teenoormekaarstelling bou die verteller beide die karakters uit.

II. Herhaling en akkumulاسie

Die verteller verskaf nie 'n groot hoeveelheid informasie i.v.m. *Oshupile* nie. 'n Paar kenmerke word egter herhaal soos blyk uit 5.2.1 (A) hierbo. Hierdie eienskappe is die volgende:

- hy is tradisie gebonde;
- hy het baie mensekennis;
- hy is nie 'n gesiene persoon nie;
- hy is naïef.

Die bogenoemde kenmerke akkumuleer rondom die leë teken van sy naam en hy vind so gestalte in die teks.

III. Transformasie

Daar is nie 'n opmerklike transformasie in *Oshupile* se karakter te bespeur nie. Hy word deur die verteller gebruik as 'n simbool of teken vir die rol wat hy in die verhaal speel. Dit is moontlik die rede waarom daar geen groei te bespeur is in sy karakter nie.

IV. Naam

Die naam *Oshupile* is afgelei van *go-shupa* wat "om te wys" beteken. Omdat die *shupile* die verlede tyd van *shupa* is, het dit ook 'n invloed op die karakter, hy sterf reg aan die begin van die verhaal, maar wat het hy gewys, en was hy getrou aan sy naam?

Uit 4.3.3.3 op p. 68 is dit duidelik dat *Oshupile* in die liefdesintrige faal omdat hy sterf. Dit is myns insiens 'n aanduiding dat die tradisionele huwelik nie in die geval werk nie, omdat *Matlhodi* op 'n ander man verlief was.

Dit is 'n aanduiding dat 'n vrou die reg moet hê om ook inspraak in haar huwelik te hê. *Oshupile* se lewe is getrou aan die naam wat hy in die teks dra.

5.4 *Matlhodi se ma*

Hierdie karakter word slegs as 'n tipe in die teks aangebied. Sy jaag vir *Modimoeng* weg wanneer hy om *Matlhodi* se hand kom vra en verder lees ons dat daar sprake in die stat is dat sy drink.

5.5 *Samevatting*

Die aanbieding van karakters betrokke by die liefdesintrige is in hierdie hoofstuk ondersoek. Die ondersoek berus op die voorgestelde model aan die einde van hoofstuk drie. Op hierdie stadium blyk die toepasbaarheid van die model goed te wees. Die uitbeelding van al die karakters kon daaraan gemeet word, behalwe dié van *Matlhodi se ma*, omdat sy slegs as 'n tipe figureer.

HOOFSTUK 6: BESPREKING VAN KARAKTERS WAT BETROKKE IS BY DIE KAPTEINSKAPSINTRIGE

6.1 Inleiding

Die aanbieding van die karakters betrokke by die kapteinskapsintrige sal vervolgens ondersoek word. Die ondersoek sal op dieselfde wyse as in hoofstuk vyf gedoen word.

6.2 Kgosi (Die Kaptein)

Die kaptein se familie is al vir baie jare die leiers van die stam. Hy is 'n opvolger van sy pa in die posisie van kaptein. Hy probeer om die stam so goed as moontlik te lei. Op sy oudag maak hy soms foute, maar die stam gehoorsaam hom nog as hul leier.

Serokolo, 'n vreemdeling in die stam en 'n paar van sy volgelinge probeer die kaptein onttron deur hom een aand te ontvoer. *Motlhoiwa*, *Modimoeng* en *Obakeng* sien egter wat gebeur en hulle bevry die kaptein en herstel hom in sy posisie. Die kaptein toon dank aan hulle deur hulle persoonlik in die stamraad te bedank.

Die eienskappe van die kaptein word soos volg in die teks aangebied.

6.2.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander die kaptein aanbied

a. *Matlhodi*

i. Gevrees

Wanneer *Obakeng* voor die stamraad moet verskyn omdat sy oom, *Tukisang*, hom aangekla het dat hy die kaptein se grond onwettig toespan, is sy ma baie bekommerd. Deur *Matlhodi* se gedagtes word die volgende inligting weergegee:

“... gonne kgosi ya Phiritona e ne e sa tshamekelwe, fa e otlhaile motho motse otlhe o tlhapisega pelo” (p.17).

(... want daar word nie met die kaptein van Phiritona gespeel nie, as hy iemand gestraf het, is die hele stam se harte weer gereinig.)

b. Die verteller

i. Bejaard

Dit word eksplisiet in die teks gestel (p.55) dat hy reeds 20 jaar die tiervel dra (die kaptein is). Dit kan ook uit die teks afgelei word wanneer *Serokolo* en sy volgelinge die kaptein ontvoer en hom na *Modimoeng* se grot neem. Die verteller gee die volgende inligting in hierdie verband:

“Ba mo tsenya lesatsi gore a tsholetse dinao, a hemela godimo, motho wa bahto” (p.65).

(Hulle jaag hom aan dat hy sy litte moet roer, en hy haal baie hard asem, die arme man.)

II. Wat die kaptein self sê, dink en doen

i. Ervare leier

Die wyse waarop die kaptein in die raad optree, getuig daarvan dat hy 'n ervare persoon is wat die gedrag van sy stamlede goed ken, 'n mens met baie lewenswysheid. Terwyl die saak van *Tukisang* en *Obakeng* aan die gang is, word die optrede van die kaptein soos volg geskets:

"Ke ba tlhoile: fa ke ba tlhabela ke siame, fa ke sa tlhabe ke setlhogo, ke busa ka kgobelelo. Moeteledipele o dirwa ke balatedi ba gagwe se e leng sone" (p.18).

(Ek hou nie van hulle nie: as ek vir hulle slag is ek goed, as ek nie slag nie, regeer ek nie goed nie. 'n Leier word gemaak deur wat sy volgelinge is.)

Deur die gedagtes van die kaptein te verskaf, dui die verteller aan dat die kaptein 'n ervare man is wat die kapteinskap en gepaardgaande sake deeglik ken. Wanneer die stam wil hê dat *Tukisang se seuns* veroordeel moet word vir hul pa se foute beredeneer die kaptein die saak soos volg:

"Kgosi ya itse gore ba boletsa mo godimo ga eng, ya itse gore bontsi bo kgobogile legano, mme fa ba sa bone letswainyana . . ." (p.29).

(Die kaptein weet i.v.m. watter saak hierdie vraag gevra word, hy weet baie van die stamlede is honger en hulle soek 'n veroordeling, as hulle nie hierdie veroordeling kry nie . . .)

Wanneer die kaptein deur *Motlhoiwa* se toedoen te hore kom van dreigemente om hom te onttroon raak hy die saak op 'n slim manier in die stamraad aan terwyl *sersant Botipe* (die polisie) ook teenwoordig is. Volgens die verteller tree hy soos volg op:

"Bakwena ke na le mafoko le lona, *Sajene Botipe* a le fa gore a tle a ntheedise. . . . Bakwena go puo mo motseng gore banna bangwe - ba lekgotla - ba lala ba tshwara makgotla - a ke re dikhuduthamaga bosigo" (p.61).

(Kwenas, ek wil met julle praat terwyl *Sersant Botipe* hier is om my te help luister. . . . Kwenas daar is gerugte in die stat dat daar manne is - stamraadslede - wat snags vergaderings hou - of moet ek sê kapteins raadgewers wat snags vergader.)

Hy betrek die lede van die stamraad in besluite wat geneem moet word, op die wyse voel hulle ook belangrik. Wanneer die kaptein die bedreiging van die kapteinskap aan die stamraad stel, doen hy dit soos volg:

“Bakwena ke lo begetse mafoko, ga ke itse gore jaanong lo batla gore ke reng” (p.62).

(Kwenas ek het die saak gestel, ek weet nie wat julle wil hê ek nou moet doen nie.)

Toe *Sersant Botipe* die stamraad wou toespreek (p.56, 12-13) stel die kaptein hom om ‘n baie ordelike wyse aan die woord.

Alhoewel die kaptein ‘n goeie leier is, kan hy uit sy optrede ook getipeer word as ‘n persoon wat goed met mense oor die weg kom. Terwyl die kaptein d.m.v. ‘n verhaal die heiligheid van kapteinskap aan die stamraad verduidelik (p.63) word hy openlik in die rede geval, maar hy hanteer die saak oordeelkundig.

“Monnamogolo a utlwa gore o a mo diegela. ‘Jaanong ga diragalang?’ O botsa sentle, rra. Mma ke fetse” (p.63).

(Die ou man voel dat hy (die kaptein) nou te lank draai. “Wat gebeur toe?” Jy vra reg meneer. Wag dat ek klaar vertel.)

Die hantering van *Matlhodi* se versoek i.v.m. *Modimoeng* se bote (p.89, 14-15) word ook baie medemenslik deur die kaptein aangehoor.

ii. Streng

Die optrede van die kaptein in die stamraad (p.55, 41-43) tipeer hom verder as ‘n persoon wat streng is. Wanneer *Obakeng* voor die stamraad verskyn vir die bogenoemde saak, tree die kaptein soos volg teenoor hom op.

“Ya mo keleka sentle, ya retologa, ya leba gosele, e kete e mo lebetse” (p.18).

(Hy ondersoek hom (*Obakeng*) deeglik, en draai toe om omdat dit naderhand lyk of hy van hom vergeet het.)

iii. Rustig

Die kaptein word in die teks voorgestel as 'n persoon met 'n rustige geaardheid. Op die aand wat *Serokolo* die kaptein wou onttroon, word die kaptein se handeling soos volg geskets:

“. . . kgosi e ipaakanyetsa go isa marapo beng; mme ka e ne e le motho yo o atisang go itisa ga se ka ga nna thona" (p.64).

(Die kaptein het reggemaak om te gaan slaap, en omdat hy 'n mens was wat daarvan gehou het om te ontspan, was dit nie snaaks nie.)

iv. Gelowige

Wanneer *Matlhodi* die kaptein om toelating vra dat *Modimoeng* se bote na Phiritona se dam gebring mag word, handel hy soos volg:

"Morago ga lobaka lo se lopane ya re, Modimo o go belege" (p.87).

(Na 'n kort rukkie sê hy (kaptein), "Mag die Here jou help.")

6.2.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Die kaptein wat, soos ons uit die bostaande eienskappe kan aflei 'n goeie leier vir sy stam is, word gestel teenoor *Serokolo* die vreemdeling wat onderlangs knoei om Phiritona se leierskap oor te neem. Daar is 'n duidelike kontras tussen die twee se karakters en die goeie oorwin uiteindelik.

II. Herhaling en akkumulاسie

In die vorming van die kaptein se karakter kom die leser 'n aantal kenmerke teë wat in die teks herhaal word. Deur die herhaling van 'n eienskap word dit meer prominent en akkumuleer dit aan die karakter van die kaptein.

Eienskappe wat i.v.m. die kaptein herhaal word, is die volgende:

- hy is 'n kwaai persoon;
- hy is 'n goeie leier;
- hy behou goeie menseverhoudinge;
- hy is 'n Christen.

Op grond van hierdie en enkele ander minder beklemtoonde eienskappe bou die verteller die karakter van die kaptein in die teks op.

III. Transformasie

Daar vind nie karakterverandering by die kaptein deur die loop van die verhaal plaas nie. Dit word egter nie as 'n leemte ervaar nie.

IV. Naam

Die kaptein het nie 'n eienaam in die verhaal nie. Die rol van kaptein van die stam beklee hy egter volwaardig. Op p. 79 word in 'n prysvorm na hom verwys as Malope a Masilo, dit beteken 'n kind/nasaad van Masilo. Die rol van Tswana naamgewing is egter by hierdie karakter beperk. Die rede is moontlik omdat die kaptein nie 'n baie groot rol in die verhaal speel nie, en omdat daar meer aandag aan die posisie van die kaptein as aan hom persoonlik gegee word.

6.3 Sersant Botipe

Hy is die polisieman op Sefatlhane, en sy hulp word ingeroep om die stam se gesteelde beeste te help soek. Die beeste is deur *Obakeng* gesteel en in die soektog loop *Botipe* in *Modimoeng* vas. *Modimoeng* verneder hom deur hom met sy kop eerste in die modder te gooi. *Botipe* doen alles om sy status te

behou en daarom vertel hy niks hiervan in die stamraad nie. *Sersant Botipe* is in die plot van die verhaal belangrik in terme van sy rol m.b.t. die kapteinskop. *Botipe* se eienskappe soos in die teks aangebied, is die volgende:

6.3.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Sersant Botipe* aanbied.

a. Die verteller

i. Aggressief

Wanneer die uiterlike voorkoms van die karakter aangebied word, bied die verteller deur die kodes in die teks (p.46) die volgende inligting:

- mosimane wa ditedu tsebeng
(’n man met baard tot by sy ore);
- matlho a mannye, a a rotola gangwe le gape
(klein ogies wat hy dikwels laat rol);
- bogolo fa sengwe se mmetisa pelo
(veral wanneer iets hom kwaad maak).

Wanneer die teks ’n mens lei na *Botipe* se kantoor word die volgende inligting i.v.m. die ruimte waarin die karakter werk (p.47) gegee.

“Mo ofising ya ga *Sajene Botipe* motho a sa tsene ka modumo: kgoro e bulwa jaaka e tshwanetse, e tswalwa jaaka e tshwantse. Go buelwa kwa tlase” (p.47).

(*Sersant Botipe* se kantoor word nie met ’n lawaai binne gekom nie; die deur word behoorlik oop gemaak en behoorlik toegemaak. Daar word sag gepraat.)

Verdere illustrasie van hierdie eienskap van *Botipe* word herhaal op p. 47 (r19-21) en p.49 (r11-12, r17-19). Deur hierdie herhaling akkumuleer kwaaiheid aan die teken van sy naam.

ii. Ywerig en hardwerkend

Hy was 'n ywerige persoon, in sy werk het hy altyd gestreef na die beste, hy was bekend as 'n goeie polisieman in die omgewing. Hierdie eienskap word geïllustreer deur die volgende aanhaling uit die teks:

“Saje nka itumela fa e ka nna wena o mmotsang . . . o itse gore ga re tsebe-ntlha jaaka wena, Saje?” (p.51).

(Sersant ek sal bly wees as jy hom ondervra, jy weet dat ons nie so skerp is soos jy nie, sersant.)

Dit is 'n jong kollega wat dit vir *Botipe* vra toe hulle 'n verdagte moes ondervra. Op p.49 (r21/23; 30-37), p.69 (r17-18) bied die teks herhaling van hierdie trek van *Botipe* aan.

iii. Netjies

Wanneer hy by sy lessenaar sit, word hy so deur die verteller aangebied (p.46):

- “o baya pene mo mannong a yone”
(hy sit die pen op sy plek neer);
- “o baakanya dipampiri mo tafoleng”
(hy maak die papiere op die tafel reg);
- “o phimola lorole”
(hy vee die stof af);
- “o phimola gape fa a phimotseng teng”
(hy vee weer af waar hy reeds afgevee het).

“dira tsa gagwe di mo hakela botswerere jo a bayang dilo ka jone mo tafoleng ya gagwe” (p.46).

(Selfs sy teenstanders beny die wyse waarop hy die dinge op sy tafel pak).

“a kwala sengwe e kete ditlhaka di tlatsa pampiri leswe” (p.46).

(Wanneer hy skryf, lyk dit asof die letters die papier vuilmors).

iv. Sterk gebou

Wat die karakter se liggaamlike betref, word hy omskryf as ‘n sterk man. Wanneer *Modimoeng* vir *Botipe* kop eerste in die modder gooi, is die reaksie van een van sy mede kollegas soos volg:

“pelo ya lone e le tshweu go bo *Sajene Botipe* a kopanye le yo o tshwanang nae” (p.59).

(sy hart was bly toe hy sien *sersant Botipe* het sy gelyke teë gekom.)

II. Wat *Sersant Botipe* self sê, dink en doen

i. Netjies

Uit die handeling wat *Botipe* verrig is dit duidelik dat hy deur die verteller as baie netjies getipeer word:

“A kwala ka letsogo la sesadi” (p.51).

(Hy skryf soos met ‘n vrou se hand), m.a.w. hy skryf baie mooi.

In aansluiting hierby vee hy gereeld sy skoene af (p.59, 2-3); hy kan nie ‘n stoffie verduur nie.

ii. Ambisieuse

Uit sy handeling spreek dit duidelik dat mislukking in sy werk hom diep ongelukkig maak. Die verteller druk dit soos volg in die teks uit:

"A leka go ikgomotsa ka dinatla tse di neng di ole ka mpa ya sebeta, di digilwe ke ene" (p.60).

(Hy probeer homself troos met die baie skelms wat al deur sy toedoen gevang is.)

iii. Menslik

Die verteller verwoord *Botipe* se oneerlike optrede as hy *Botipe* se woorde aan die leier van die soekgeselskap herhaal. Omdat hierdie oneerlikheid slegs een maal voorkom, en in die omstandighede kan *Botipe* nie as totaal sleg beskou word nie, maar as volledige "mens" wat ook foute het. Hy poog om sy status ten alle koste te behou.

"Ba ne ba tsamaile sekgala sa maele fa a raya moeteledipele wa mophato a re ba fitlhe ba re ga ba a bona ope mo sekgweng" (p.60).

(Hulle het 'n myl geloop toe hy vir die leier van die geselskap sê dat hulle moet sê dat hulle niemand in die bos gekry het nie.)

Dit doen *Botipe* nadat *Modimoeng* hom kop eerste in die modder gegooi het ten aanskoue van die geselskap.

iv. Besorg oor sy medemens

Hy ag die belange van ander baie hoog, hy is selfs bereid om in die plek van sy mede-polisieman te sterf. Dit gebeur toe *Modimoeng* hulle twee (hy en sy kollega) uit die grot kom red het en hulle gedink het dat hy hulle wil doodskiet. Hierdie gebeure word deur die verteller in samehang met die ruimte aangebied. Die grot wat vir *Botipe* so donker en vreesaanjaend is, is *Modimoeng* se woonplek.

Om hierdie eienskap tuis te bring word die handeling van *Botipe* soos volg aangebied:

“. . . mme *Sajene Botipe* a ikana gore o tla femela mokaulengwe wa gagwe go mpe go swe ene pele” (p.73).

(. . . maar *Sersant Botipe* het hom voorgeneem om sy vriend te beskerm sodat hy (*Botipe*) eerste sterf.)

v. Gevoelvol

Alhoewel *Botipe* as 'n ferm en kwaai persoon aangebied word, openbaar die teks hom ook as 'n persoon wat emosies toon.

- “*Sajene Botipe* a garoga pelo . . .”
(*Sersant Botipe* se hart het geskeur (hy was baie bang));
- “. . . mme a akofa go itshwara” (p.71).
(. . . maar hy beheer homself).

Toe een van die junior polisiemanne hom prys oor sy goeie vermoëns as geregsdienaar, reageer hy soos volg (p.69):

“*Sajene Botipe* a gelela dikeledi.”
(*Sersant Botipe* vee trane af/raak bewoë).

6.3.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Botipe word aanvanklik voorgestel as die eerbare, netjiese, kwaai polisieman. Hy doen goeie polisiewerk. Wanneer hy egter deur *Modimoeng* voor die ander junior polisiemanne verneder word, vertel hy openlik leuens in die stamraad om sy status te behou. Hierdie kontrasterende eienskap toon die menslikheid van die karakter aan.

II. Herhaling en akkumulاسie

In die voorstelling van *Botipe* se karakter herhaal die verteller enkele eienskappe ooglopend. Hierdie eienskappe is:

- Sy netheid, in sy kantoor en sy liggaamlike netheid.
- Sy kwaai geaardheid.
- Sy ywer en presiesheid in sy werk.

Hierdie kenmerke akkumuleer spoedig rondom *Botipe*.

Die ruimte waarin *Botipe* figureer in die verhaal is sy netjiese kantoor waar streng dissipline gehandhaaf word. Wanneer *Botipe* in die donker grot van *Modimoeng* verdwaal, oorweldig 'n vrees hom. Hier is dinge ongeorden en niemand weet waar die uitgang in die doolhof van gange is nie. Die ruimte plaas *Botipe* as 'n persoon wat in die lig, en in georganiseerde omstandighede werk. In 'n vreemde omgewing word hy bang in die donker alhoewel hy in sy werk gedurig duister en deurmekaar sake probeer oplos. Met die plasing van die karakter binne hierdie kontrasterende ruimtes word ruimte as element gebruik in die karakterisering van *Botipe*.

iii. Transformasie

Die karakter van *Botipe* transformeer nie met die loop van die verhaal nie.

iv. Naam

Die naam *Botipe* is 'n Westerse naam. Dit dra nie 'n spesifieke betekenis nie. Dit speel ook nie 'n rol in die karakter se lewe nie. Die rede hiervoor is myns insiens dat *Botipe* 'n polisieman is, en dit is 'n Westerse organisasie wat buite die Tswanakultuur val. In die Westerse kultuur het 'n persoonsnaam baie minder waarde as in die Tswanakultuur. Die skrywer bied dit daarom ook so in die teks aan.

6.4 *Motlhoiwa*

Die verteller stel *Motlhoiwa* aanvanklik bekend waar hy by *Obakeng* se verhoor in die stamraad is. Hy het na Phiritona gevlug toe hulle stat deur hulle vyande verwoes is. *Serokolo* en sy gevolg het saam na Phiritona gevlug. Hulle is dus vreemdelinge. Die kaptein beveel dat 'n jong bees van *Tukisang*

vir die stam geslag word en hy laat vir *Obakeng* vry. Die stuurlinge wat die bees moes gaan haal, word toe deur *Tukisang se seuns* vermoor. Onbewus hiervan gaan stap *Motlhoiwa* die volgende oggend om te kyk wanneer die gestuurdes met die bees arriveer. Onverwags word hy deur *Tukisang se seuns* gevang. Hulle bind hom toe by hulle veepos vas en los hom daar.

Obakeng en *Modimoeng* loop later vir *Tukisang se seuns* (*Obakeng* se neefs) by die pos raak. Hulle bevry vir *Motlhoiwa* en hulle los *Tukisang se seuns* in die grot. *Motlhoiwa* plaas toe sy vertrouwe in *Modimoeng* en *Obakeng* en hy sluit as vriend by hulle aan.

Motlhoiwa help later die kaptein toe *Serokolo* en sy manne hom probeer onttroon. Hy word deur die kaptein in die stamraad bedank vir hierdie hulp. Hy sluit later by *Obakeng* hulle aan toe hulle bote bou vir *Modimoeng*.

Die verteller bied vir *Motlhoiwa* d.m.v. die volgende tegnieke in die teks aan.

6.4.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Motlhoiwa* aanbied

a. Die verteller

i. Alleenloper

Motlhoiwa staan vroeg die oggend op en hy gaan jag saam met sy honde. Die verteller sê verder dat hy baie ver van die stat af loop so vroeg in die oggend.

"Ka mahube a magakgala *Motlhoiwa* a tswa mo motseng ka dintš'a a tsoma" (p.24).

(Vroeg die oggend verlaat *Motlhoiwa* die stat met sy honde om te jag.)

"A tsamaya a bo a tlogela motse kgakala . . ." (p.24).

(Hy loop tot ver van die stat af . . .)

Die lesers kan hieruit aflei dat *Motlhoiwa* 'n alleenloper is.

ii. Introvert

Wanneer *Motlhoiwa* in die stamraad praat, sê die verteller die volgende van hom:

“Mo go ba bangwe *Motlhoiwa* e le leina fela . . .” (p.21).

(By sommige mense was *Motlhoiwa* net 'n naam . . .)

Motlhoiwa was 'n stil persoon sonder baie vriende.

Tradisievas

In die intrige van die verhaal figureer *Motlhoiwa* as 'n persoon wat die kaptein help om sy kapteinskap te behou. Hy kan daarom gesien word as 'n persoon wat die tradisie probeer aanhelp. Sy pogings om die kaptein te help, word soos volg deur die verteller weergegee:

“. . . a ba tlhalosetsa ka ga segwe se rre *Serokolo* o neng a se logela kgosi” (p.43).

(. . . hy verduidelik toe aan hulle (*Obakeng* en *Modimoeng*) van die set wat *Serokolo* vir die kaptein beplan.)

iv. Eerbaar (hy streef na die goeie)

Die verteller gee hierdie karaktertrek van *Motlhoiwa* soos volg:

“Go le monate mo go *Motlhoiwa* go bona rre *Serokolo* a feta gaufi le ene a sa belaele sepe, tsotlhe di apere tshiamo” (p.66).

(Dit was vir *Motlhoiwa* lekker om te sien dat *Serokolo* so naby hom verby loop sonder om iets te verwag, alles lyk reg.)

Dit gebeur terwyl *Motlhoiwa* vir *Serokolo* en sy manne voorlê. *Motlhoiwa* geniet dit om te sien hoe die kwade misluk. Hy is 'n persoon wat die goeie wil laat slaag.

b. Kaptein

i. Getrou

Nadat hulle (*Obakeng*, *Modimoeng* en *Motlhoiwa*) die kaptein gered het, reageer hy soos volg:

"*Motlhoiwa*, ema fa ke go bone, motho wa batho. Ke ene o ntomileng tsebe ka lona. . ." (p.67).

(*Motlhoiwa* staan hier dat ek jou kan sien, arme mens. Dit is hy wat my van julle vertel het.)

Die kaptein sê dit vir *Serokolo* nadat hy deur *Motlhoiwa*, *Obakeng* en *Modimoeng* bevry is. Die verteller gebruik die kaptein om die inligting in verband met *Motlhoiwa* hier oor te dra.

II. Wat *Motlhoiwa* self sê, dink en doen

i. Tradisievas

"Ke *Motlhoiwa*, kgosi ya me" (p.20).

(Ek is *Motlhoiwa*, my kaptein.)

Deur hierdie uitlating dui die verteller *Motlhoiwa* se positiewe gesindheid teenoor die kaptein aan. Dit kan deur die leser verstaan word as 'n band met tradisie.

Hierdie goeie gesindheid teenoor die kaptein word deur die verteller verder aangebied wanneer *Motlhoiwa* in die stamraad vir die kaptein sê:

"Kgosi ya me disa lešaba la gago" (p.21).

(My kaptein, pas jou stam op.)

Motlhoiwa vertel vir *Obakeng* en *Modimoeng* van *Serokolo* se planne om die kaptein te onttroon.

"*Motlhoiwa* o ne a itse gore o falotse ka soba la mogodu" (p.65).

(*Motlhoiwa* het geweet dat hy net net in sy doel geslaag het.)

Dit dink hy nadat die kaptein ontvoer is, en hy vir *Obakeng* en *Modimoeng* daarvan gesê het. Hulle gaan nou vir *Serokolo* en sy geselskap voorlê.

ii. Skaam en teruggetrokke

Uit *Motlhoiwa* se optrede dui die skrywer aan dat hy 'n skaam persoon is. Nadat hy in die raad gepraat het, reageer hy soos volg:

"A nna fa fatshe a gonyela kwa teng ga loobo" (p.21).

(Hy gaan sit en kruip binne in die heining in.)

iii. Ervare mensekenner

Motlhoiwa kan ook uit sy daade geken word as 'n persoon wat slim is; hy het baie mensekennis. Wanneer *Tukisang* se seuns hom gevange hou, kyk hulle op 'n stadium in mekaar se oë:

"A itse gore ba botsana ka ga mkgwa wa go mmolaya" (p.25).

(Hy (*Motlhoiwa*) weet dat hulle redeneer oor 'n manier om hom dood te maak.)

Sonder dat die twee seuns iets sê, sien *Motlhoiwa* dat hulle planne maak om hom dood te maak.

6.4.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Motlhoiwa word deurentyd teenoor *Serokolo* gestel. Hy wil die kaptein help, terwyl *Serokolo* die kaptein wil onttron. Hy is eerlik en opreg en *Serokolo* is agteraf, skynheilig en skelm.

Die kontras tussen hierdie twee karakters help in die uitbouing van *Motlhoiwa* se karakter deur die verteller.

II. Herhaling en akkumulاسie

Die karaktereienskappe van *Motlhoiwa* word deur die verteller op verskillende maniere in die teks gegee. Een eienskap van sy karakter, naamlik sy trou aan die kaptein word etlike kere herhaal. Hy verloor amper sy lewe aan die hande van manne wat die kaptein sleg gesind is (*Tukisang se seuns*). Hy help later om die kaptein se lewe te red en hom in sy posisie te herstel.

III. Transformasie van eienskappe

Daar vind geen transformasie van eienskappe by *Motlhoiwa* plaas nie. Hy behou deurgaans sy opregtheid en ander eienskappe.

IV. Naam

Die naam *Motlhoiwa* is gevorm van die werkwoord *go tlhoiwa* met die aanvoeging van die mensklasprefiks *mo* vooraan. *Go tlhoiwa* beteken om gehaat te word of om nie van gehou te word nie.

Wanneer mense nie van iemand hou nie, word daar gesê: "*O a tlhoiwa*", hy word gehaat. *Motlhoiwa* beteken daarom 'n persoon van wie niemand hou nie. In die verhaal stel die verteller vir *Motlhoiwa* voor as 'n skaam persoon met min woorde.

Die naam is dus tiperend van sy lewe. Hy het tog vriende soos *Obakeng* en *Modimoeng*, maar omdat hy so 'n introvert is, maak hy eers "oop" teenoor hulle nadat hulle sy lewe gered het.

Die skrywer maak in hierdie geval van naamgewing ook gebruik om *Motlhoiwa* se karakter te skets.

6.5 Serokolo

Die leser leer vir *Serokolo* ken as 'n vreemdeling wat vanaf 'n ander stat na Phiritona gevlug het saam met 'n groepie van sy volgelinge. Hy en *Motlhoiwa* ken mekaar, maar *Serokolo* is bang vir *Motlhoiwa* omdat hy kennis dra van gebeure uit sy (Serokole se) verlede.

Serokolo is 'n persoon wat konkel, hy en sy volgelinge is slinks en hulle beplan lank om die kaptein te onttron. Hy is wel 'n lid van Phiritona se stamraad, maar hy is skynheilig. Hy en sy volgelinge hou snags hul eie vergaderings waarin planne beraam word om die kaptein te onttron. *Motlhoiwa* het geweet van hierdie planne, en toe *Serokolo* en sy manne een aand die kaptein ontvoer, was hy gereed.

Hy het vir *Obakeng* en *Modimoeng* laat weet en hulle het die geselskap voorgelê op pad na *Modimoeng* se grot. *Serokolo* wou die kaptein in die grot versteek.

Modimoeng-hulle het die kaptein bevry en vir *Serokolo* in die grot gelos. Op dié manier kom *Serokolo* aan sy einde; slim vang sy baas.

6.5.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Serokolo* aanbied

a. Die verteller

i. Skynheilig

Die verteller stel *Serokolo* se karakter voor as dié van 'n persoon wat dinge in sy verlede het waaroor hy in die moeilikheid kan beland. Wanneer *Modimoeng* by die stamraad aan die woord is, sê die verteller die volgende van *Serokolo* se gedagtes:

“. . . e le leina le e reng a le gopola a lale a sa robala” (p.21).

(. . .dit was 'n naam wat hom snags laat wakker lê wanneer hy daaraan dink.)

Serokolo het dinge wat hy wegsteek en hy is bang *Motlhoiwa* praat uit daarvoor. Hy is agterbaks.

Serokolo sit in die raad langs raadslede van Magogong tydens *Tukisang* se verhoor in Phiritona se stamraad.

“. . . rre *Serokolo*, a bapile le mongwe wa borre ba lekgotla la motse wa Magogong” (p.23).

(. . .*Serokolo*, langs een van Magogong se stamraadslede.)

Serokolo is reeds 'n vreemdeling in die stam, deur hom nog langs 'n vreemde man in die raad te plaas sê die verteller iets in verband met sy karakter. *Serokolo* is 'n dwarstrekker, en hy is besig met onheilighede.

Die verteller laat *Serokolo* op 'n aantal plekke optree waar hy vir die kaptein probeer sê hoe om te regeer, byvoorbeeld: tydens *Tukisang* se verhoor, nadat die eerste groep stuurlinge nie opdaag nie.

“. . .*Serokolo* a eletsa kgosi go ntsha barongwa ba bane. . .” (p.26).

(*Serokolo* versoek dat die kaptein nog vier stuurlinge moet aanwys).

“Rre *Serokolo* a tsholetsa seatla: 'Bakwena, didimalang kgosi e a bua' ” (p.29).

(*Serokolo* tel sy hand op: "Kwenas, bly stil, die kaptein praat.")

"Ba ga rre *Serokolo* ba tlatsa gore molao ga o tsamae jalo: . . ." (p.30).
(*Serokolo* se volgelinge voeg by dat die wet nie so werk nie . . .)

Dit gebeur toe die raad moes besluit of *Tukisang se seuns* vir hulle oorlede pa se skulde moes betaal.

"Mo pitsong ga ema rre *Serokolo* go begela banna se ba se bileditsweng;" (p.54).

(*Serokolo* staan toe in die vergadering op en sê vir die mans waarvoor hulle geroep is.)

Uit al hierdie optredes kan die leser sien hoe openlik skynheilig *Serokolo* is. Hy is 'n gevaarlike man, want 'n mens weet nooit wanneer hy eerlik is nie.

b. Die kaptein

i. Agterbaks

Die kaptein sê by 'n later raadsvergadering:

"Lo tla gakologelwa gore go na le bafaladi mono, . . ." (p.62).
(Julle sal onthou dat daar vlugteling hier is, . . .)

Hiermee verwys die kaptein na *Serokolo* en sy volgelinge. Die kaptein was hier besig om die mense te waarsku teen die onwettige vergaderings wat snags gehou word.

Deur sinvolle gebruik van ruimte bou die verteller *Serokolo* se karakter hier uit. Hy werk snags, wanneer dit donker is, dit weerspieël sy karakter wat 'n donker kant het.

ii. Skynheilig

Die kaptein beskryf *Serokolo* se karakter goed, kort nadat hy deur *Modimoeng* uit *Serokolo* se hande bevry is:

“Banna ba re ba amogetseng mo motseng wa rona . . . ba a re loma”
(p.67).

(Die manne wat ons in ons stat ontvang het . . . hulle byt ons.)

Serokolo se ware kleur word hier na vore gebring, hy is ’n man wat oneerlik, skynheilig en agteraf is.

II. Wat *Serokolo* self sê, dink en doen

I. Skynheilig (hy is vals)

Die verteller gebruik *Serokolo* se spraakuitinge om hom te karakteriseer. Toe die gestuurdes wat *Tukisang* se bees moes gaan haal nie opdaag nie, sê *Serokolo* die volgende in die hof.

“Bakwena, ga re itse gore barongwa ba lona ba ile kae. Nnang pelotelele” (p.23).

(Kwenas, ons weet nie waar julle sturlinge is nie. Wees geduldig.)

Deur hierdie uiting tipeer *Serokolo* homself as agterbaks en skynheilig. Hy het sy oog op die kapteinskap en hy probeer die stam se guns wen.

Die verteller tipeer hom verder as agterbaks en skynheilig op die volgende maniere. Toe die tweede groep gestuurdes terugkeer van *Tukisang* se veepos, vertel die leier aan die raad wat gebeur het. Toe hy op ’n stadium stilbly, sê *Serokolo*:

“Tswelela, Mokwena, re reeditse” (p.28).

(Gaan voort, Mokwena, ons luister.)

Serokolo is ’n vreemdeling in die stam maar hy praat van Mokwena asof hy self een is.

Toe die kaptein met die stam praat oor mense wat snags hulle eie vergaderings hou, reageer *Serokolo* met hierdie opmerking:

"Bakwena, mafoko a kgosi a gakgamatsa gore . . . go le batho ba bangwe ba ba tsenang makgotla a khuduthamaga mo motseng wa rona" (p.61).
(Kwenas die kaptein se woorde verbaas omdat . . . daar sommige mense is wat in ons stat skelm vergaderings hou.)

Wanneer die raad vir *sersant Botipe* geleentheid gee om te praat oor die gesteelde beeste tree *Serokolo* soos volg op:

"Rre *Serokolo* a sekamela go monna mongwe a bapile nae a mo sebela sengwe" (p.56).
(*Serokolo* leun oor na die man wat langs hom sit en fluister vir hom iets.)

Serokolo is telkens besig om te konkel.

6.5.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Soos genoem tydens die bespreking van *Motlhoiwa* se karakter, staan die twee karakters in kontras met mekaar. *Motlhoiwa* verteenwoordig die eerbare en die goeie terwyl *Serokolo* die slegte vertoon. In die plot van die kapteinskap gebruik die verteller die twee karakters in 'n noue verband teenoor mekaar. Op die wyse kom albei se eienskappe sterker na vore.

II. Herhaling en akkumulاسie

In die voorstelling van *Serokolo* se karakter herhaal die verteller 'n paar eienskappe deur wat ander karakters sê en deur sy voorstelling van homself. Hierdie eienskappe is onder meer "skynheligheid, agterbaksheid, 'n duister verlede en skelmheid". Hierdie eienskappe wat almal negatief is, akkumuleer aan *Serokolo* se karakter en hy word as bose karakter geïdentifiseer.

III. Transformasie

Daar vind geen transformasie van eienskappe in *Serokolo* se karakter plaas nie. Die vertellers bied hom aanvanklik aan as 'n slegte persoon en hy sterf as gevolg van een van sy bose planne.

IV. Naam

Die naam *Serokolo* is afgelei van die naamwoord *serokolo*. Dit is die bol van 'n sekere plant, en dit het 'n slegte smaak.

Serokolo is 'n karakter wat 'n slegte persoon in die intrige is; hy is 'n kwaadsteker. Hy dra die betekenis van sy naam in die rol wat hy in die verhaal vervul, goed.

6.6 *Nong en Molefe*

Hierdie twee karakters word slegs genoem deur die verteller. Hulle figureer as *Serokolo* se helpers in die verhaal. Daar is geen karakterisering betrokke by hulle nie, hulle word slegs as tipes in die teks aangebied.

“. . .ga tsena *Nong* a setswe morago ke *Molefe* . . ." (p.78).
(. . .toe kom *Nong* in, gevolg deur *Molefe* . . .)

Die kaptein vertel dit i.v.m. sy ontvoering deur *Serokolo*, eers het *Serokolo* daar aangekom, gevolg deur die twee. Die verteller maak geen verdere melding van hulle nie.

6.7 *Samevatting*

Die karakters betrokke by die kapteinskapsintrige is in hierdie hoofstuk bespreek. Die model vir bespreking was ook hier toepasbaar, behalwe in die gevalle van *Nong en Molefe* s'n, wat slegs as tipes aangebied word.

HOOFSTUK 7: KARAKTERS BETROKKE BY BEIDE INTRIGESTRUKTURE

7.1 *Inleiding*

Die wyse waarop die verteller die karakters wat by beide intrigestrukture betrokke is, uitbeeld, sal in hierdie hoofstuk ondersoek word. Die metode van ondersoek sal dieselfde wees as die wat in die vorige twee hoofstukke gebruik is.

7.2 *Modimoeng*

Modimoeng word as die hoofkarakter in die werk aangebied. Die verteller laat hom sterk figureer in die liefdesintrige sowel as in die kapteinskapsintrige.

Modimoeng was 'n baie harige persoon, die verteller sê dat hy hare soos 'n bobbejaan gehad het. Om die rede het die mense hom uitgedryf en hy het alleen in die bos gebly.

Modimoeng tree die verhaal binne wanneer hy om *Matlhodi* se hand vra. *Motlhodi se ma* jaag hom weg, maar hulle ontmoet in die geheim en 'n kind (*Obakeng*) word verwek. Daarna keer hy terug na sy woning in die bos. Toe *Obakeng* later in die verhaal van die vendusie af kom met die gesteelde beeste, loop hy in die bos vir *Modimoeng* raak.

Modimoeng help hom om die beeste tot by sy veepos te kry, en hy sien om na hulle terwyl *Obakeng* huis toe gaan. Drie weke daarna ontmoet *Obakeng* weer vir *Modimoeng* by *Phiritona* se dam. Hulle gaan toe in die bos stap.

Hulle loop vir *Tukisang se seuns* in die bos raak en hulle bevry vir *Motlhoiwa* wat op daardie stadium deur die seuns gevange gehou is. *Tukisang se seuns* word daarna deur hulle in die grot versteek.

Sersant Botipe gaan soek later na die gesteelde beeste. Hy loop hom egter in die bos teen *Modimoeng* vas, en dié verneder hom in 'n geveg.

Kort hierna ontvoer *Serokolo* en sy volgelinge die kaptein en neem hom na *Modimoeng* se grot. By die grot wag *Modimoeng* en *Obakeng* hulle in en bevry die kaptein. Hulle los toe vir *Serokolo* en sy volgelinge diep in die grot.

Kort hierna daag *Botipe* en 'n groepie helpers ook by die grot op en hulle neem vir *Modimoeng*, *Obakeng* en *Motlhoiwa* in hegtenis. *Botipe* gaan in die grot in om vir *Serokolo* te soek, maar hy verdwaal heeltemal.

Later bevry *Botipe* se helpers vir *Modimoeng*, *Obakeng* en *Motlhoiwa* om vir *Botipe* te gaan red. *Modimoeng* red hulle uit die grot maar *Serokolo* sterf aan beserings tydens 'n poging om hom teen 'n steilte op te trek.

Die kaptein nooi *Modimoeng* na die stamraad en hy bedank hom daar vir sy daade. Na die vergadering neem *Obakeng* vir *Modimoeng* saam huis toe en so ontmoet hy en *Matlhodi* mekaar weer. *Modimoeng* wat 'n baie handige persoon is en wat sy eie bote maak, bring sy bote na Phiritona se dam en hy self kom woon in Phiritona. Hy skenk ook 'n boot aan die kaptein. Hy en *Matlhodi* was baie gelukkig bymekaar.

7.2.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Modimoeng* aanbied

a. Die verteller

i. Slim en uitgeslape

Die verteller bied verskillende situasies aan waarin *Modimoeng* met slim planne na vore kom om probleme op te los. Wanneer hy vir *Obakeng* help om die gesteelde beeste by die pos te kry, verduidelik hy vir hom 'n ompad waarmee hy moet loop (p.15).

"Obakeng a tsena mo tseleng, a gakgamalela tlhaloganyo ya monna . . ."

(p.16).

(Obakeng sit sy reis voort, en hy is verbaas oor die man se verstand.)

Terwyl *Obakeng* saam met *Modimoeng* na die grot waarin hy woon loop, verneem *Modimoeng* na sy ma se welstand. *Obakeng* is verbaas om te hoor dat hy van sy ma weet. *Modimoeng* ontken egter dat hy vir *Matlhodi* ken en hy neem só *Obakeng* se gevoelens in ag.

ii. Handvaardig

Deur *Modimoeng* se mooi handwerk te beskryf, dui die verteller aan dat hy iemand is wat netjies met sy hande kan werk, en projekte op sy eie kan afhandel. Toe *Obakeng* *Modimoeng* se boot sien, reageer hy soos volg:

". . . boemakepe jwa mokoro o montle . . . o betlilwe ke setswerere."

(p.33)

(. . . 'n staanplek vir 'n mooi boot . . . wat deur 'n kenner gemaak is.)

iii. Gelowige

Deur die weergawe van sy gedagte skets die skrywer hom as 'n gelowige. *Modimoeng* bewonder God se werk en eer Hom as die Skepper. Telkens wanneer hy op die kruin van die berg staan, word hy in sy gedagtegang as 'n persoon met 'n vaste geloof voorgestel.

"Nako le nako fa a ema fa, a gakgamalela ditiro tsa Modimo" (p.35).

(Elke keer wanneer hy hier staan, is hy verstom oor die werke van God.)

iv. Ervare vegter

In konfrontasies tree *Modimoeng* telkens na vore as oorwinnaar. Hy is uitgeslae en hy is 'n goeie vegter. Wanneer hy vir *Botipe* en sy manne onverwags raakloop, beskryf die verteller dit soos volg:

“Ba se ka ba itse gore o tshelogo kae ka gonne ba bonye ba thulana nae”
(p.59).

(Hulle weet nie waar hy vandaan kom nie, want toe hulle sien, loop hulle in hom vas.)

Wanneer *Botipe* probeer om hom in hegtenis te neem, gebeur die volgende:

“. . . ga diragala ka bonako jo bo fetang ponyo ya leitlho . . . *Botipe* a re tshethe ka tlhogo mo seretseng.”

(. . . dinge gebeur toe vinniger as wat die oog kan sien . . . *Botipe* val spattende met sy kop in die modder.)

b. Sersant Botipe

i. Netjies

Wanneer die verteller *Modimoeng* as alleenloper in sy omgewing voorstel, is hy 'n man wat die mooiste dinge in die natuur ken en waardering daarvoor het. Hy ervaar die grot waarin hy woon soos volg:

“A bona dipilara tsa bosweu jwa mašwi a lobese, bontle ba jone bo gaisa mantle otlhe a o setseng a kile a a bona: (p.70).

(Hy sien toe die pilare wat so wit soos melk is, hulle skoonheid is mooier as al die skoonheid wat hy al gesien het.)

“Mo phaposing e nngwe ba fitlhela dišhese tsa lonko lo lo monate”
(p.71).

(In 'n ander vertrek kry hulle blomme wat 'n aangename reuk het.)

Sersant Botipe gebruik hierdie woorde as hy in *Modimoeng* se grot ingaan om na *Serokolo* te soek. Al was *Modimoeng* 'n verworpene deur sy mense, het hy tog die mooiste dinge in die Skepping geken, en dit het ook 'n invloed gehad op sy norme, waardes en lewensuitkyk.

c. Die kaptein

i. Dapper

Hy is 'n goeheartige en dapper persoon en hy doen niemand onnodig kwaad aan nie. Hy red die kaptein wat later die volgende van hom sê:

“. . . nna ke fano ka ntlha ya ga rre yo . . . yo ka bobelokgale jwa gagwe o ka bayang tau botsetsi” (p.80).

(. . . ek is hier deur hierdie man se toedoen . . . wat deur sy groothartigheid nie eens vir 'n leeu stuit nie.)

d. Obakeng

i. Dapper

Modimoeng word as 'n persoon wat avontuurlustig is voorgestel, hy is 'n dapper man wat altyd op soek is na uitdagings. Wanneer *Obakeng* vir sy ma wil vertel hoe 'n tipe mens *Modimoeng* is, dink hy soos volg oor hom:

“Se segolo ka ene o rata diphatsa, fa a ka utlwa go tse fa go diphatsa, go swa motho, e le gone a segetsweng mo lefureng” (p.86).

(Die groot ding van hom is dat hy van gevaar hou, as hy kan hoor mense sê dit is gevaarlik, hier sterf 'n mens, dan was dit sy kos. (Hy hou baie daarvan)).

“. . . motho o tshwanetse go nna le sengwe sa mowa wa ga rre *Modimoeng* go tsena mo logageng lwa dilo tse di ikgotlhang ka wena mme o sa di bone, go lela medumo e e tsitsibanyang mmele!” (p.86).

(. . . 'n mens moet iets van *Modimoeng* se gees in jou hê om in 'n grot in te gaan waar dinge teen jou skuur wat jy nie sien nie en waar geluide is wat 'n mens laat ril.)

II. Wat *Modimoeng* self sê, dink en doen

i. Selfstandig

Deur *Modimoeng* se optrede te beskryf, verskaf die verteller sekere eienskappe aangaande sy karakter. Omdat hy 'n alleenloper was, was hy selfstandig en kon hy alles self doen.

"Mo iso a gadikile nama; a ntsha sengwe se setala a latihela mo nameng . . . mathe a ba a tlala ka legano" (p.31).

(Op die vuur het hy vleis gaargemaak; hy haal toe 'n groen voorwerp uit en gooi dit op die vleis . . . jou mond water.)

Hierin kan die leser sien dat *Modimoeng* goed kon kos voorberei. Hy het ook in al sy ander behoeftes self voorsien; klere, vervoer, die bote wat hy self gebou het en die pragtige woonplek wat hy gehad het. Die verteller laat ook deurskemer dat hy nie 'n arm man was nie, hy het self beeste gehad.

ii. Dankbaar

Modimoeng is dankbaar oor die dinge wat hy het, hy is ook dankbaar teenoor God daarvoor.

". . . nna le wena re tshego" (p.34).

(. . . ek en jy is bevoorreg.)

Dit sê hy vir *Obakeng* toe hulle die kruin van die berg bereik.

iii. Dapper

Modimoeng word op verskillende plekke as 'n dapper persoon aangebied deur sy optrede:

"A tsaya mogala o a neng a ipofile ka one a o tloetsa mo go *Obakeng*, a mo gatlha" (p.34).

(Hy vat toe die tou waarmee hy homself vasgemaak het, en sit dit oor na *Obakeng* en maak hom vas.)

Dit doen hy toe hulle teen die kranse opklim na die bergkruin. Hy stel sy eie lewe in gevaar om vir *Obakeng* te help in hierdie moeilike omstandighede.

“Ke tla tsena ke ya go tswa ka kwa gore o bone” (p.34).

(Ek sal ingaan en anderkant uitgaan sodat jy kan sien.)

Modimoeng doen dit toe hy en *Obakeng* deur ’n stroom water in die grot moes gaan. *Obakeng* was te bang om deur te gaan, maar *Modimoeng* gaan self eers deur om te wys dat dit veilig is.

Modimoeng red ook *Obakeng* se lewe toe hulle teen ’n volgende kranse uitklim (p.36). In hierdie reddingspoging stel hy sy eie lewe in gevaar.

iv. Vernuftig

Deur *Modimoeng* se optrede te beskryf, toon die verteller dat hy uit moeilike situasies kom deur ’n plan te maak. Telkens wanneer hy in ’n konfrontasie kom, het hy ’n plan van aksie, byvoorbeeld:

- met die gesteelde beeste van *Obakeng*;
- met die geveg met *Botipe*, *Serokolo*, *Tusikang* en seuns;
- op pad na die kruin van die berg saam met *Obakeng*.

“A nna fa fatshe, a akanya leano . . .” (p.37).

(Hy gaan sit toe en bedink ’n plan.)

v. Sterk

In die teks bied die verteller ’n aantal situasies aan waaruit dit blyk dat *Modimoeng* ’n sterk man is. Hy dra vir *Obakeng* teen die berg uit toe *Obakeng* nie meer kon loop nie.

"A mo sikara jaaka motho a sikara nku . . ." (p.37).

(Hy dra hom toe soos 'n mens 'n skaap dra . . .)

"Monna a atamela a mo gasa ka legofi" (p.40).

(Die man kom toe nader en hy klap hom.)

Modimoeng klap *Tukisang* se jongste seun. Hierdie seun word in die teks beskryf as sterk en onverskrokke. *Modimoeng* maak egter korte mette van hom.

vi. Gelowig

Die verteller dui in die teks aan dat *Modimoeng* 'n Christen is:

"Modimo ga o ise o latlhe *Modimoeng*" (p.72).

(Die Here het nog nooit vir *Modimoeng* laat verdwaal nie / weggegooi nie).

In die teenwoordigheid van die polisiemanne maak hy staat op die Here se leiding. Hy doen dit openlik wanneer hulle hom vra om *sersant Botipe* uit die grot te gaan haal.

". . . o ne o itse gore o mpeetseng" (p.34).

(. . . Hy weet wat Hy vir my beplan het.)

Wanneer hy sy dank teenoor die Here betuig vir alles wat hy het, sê hy ook dat dit die Here is wat sy lewe beplan het.

vii. Eerbaar

Modimoeng word vrygelaat om na *Botipe* in die grot te gaan soek. Nadat hy hulle gered het, reageer hy soos volg:

"*Sajene Botipe*, mabogo a me ke a, rra. Re batho ba gago" (p.74).

(*Sersant Botipe*, hier is my hande. Ons is jou mense.)

Hy gee homself weer oor aan die polisie. Hy is 'n eerbare man, omdat hy op daardie stadium die mag in sy hande gehad het en kon ontsnap, tog gee hy homself oor.

viii. Gesiene

Modimoeng was 'n man met baie aansien. Baie mense het hom gevrees.

"Ka go bona *Modimoeng* mo kgotla ba itse gore mafoko a magolo" (p.77).
(Toe hulle vir *Modimoeng* in die stamraad sien, het hulle geweet dat daar belangrike sake op die agenda is.)

ix. Blymoedig

Wanneer *Modimoeng* en *Matlhodi* mekaar weer na al die jare ontmoet, is hy werklik aangedaan en vol blydschap en geluk. Dit is asof dit hom heeltemal oorweldig. Al praat *Matlhodi* met hom, luister hy nie, hy verkeer in 'n droomwêreld vanweë sy vreugde.

"Mogopolo wa ga rre *Modimoeng* o le kgakala; . . ." (p.85).
(*Modimoeng* se gedagtes was ver.)

Wanneer hy en *Matlhodi* op 'n piekniekuitstappie gaan, pak hy die mandjie met die kos. *Matlhodi* is verbaas hieroor, en sy merk die blydschap van *Modimoeng* op.

"Mme MmaObakeng a gakgamala go bona seroto sa dijo . . ." (p.90).
(*Obakeng* se ma was toe verbaas oor die mandjie kos . . .)

By die piekniekplek is hulle bly en uitbundig oor hulle saamwees na 'n lang tyd waarin hulle mekaar nie gesien het nie.

"Ba thubega ka setshego" (p.93).
(Hulle bars toe uit van die lag.)

x. Goedhartig

Uit sy optrede tipeer hy homself as 'n goehartige persoon.

"ke tla tsaya dikgomo tsotlhe ke di naya kgosi e di abela bahumanegi ba ba tshwanang le nna . . ." (p.96).

(Ek sal al die beeste vat en dit vir die koning gee, dat hy dit verdeel onder die armes soos ek . . .)

"Leina la ga rre *Modimoeng* le ne le tumile mo motseng ka ntlha ya tiro e o e diretseng kgosi;" . . ." (p.91).

(*Modimoeng* se naam het bekend geword in die stat na sy hulp aan die kaptein).

7.2.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

As man van *Matlhodi* kan *Modimoeng* gekontrasteer word met *Oshupile*. Hy verskil van *Oshupile* in die sin dat hy nie gebonde is aan tradisie soos *Oshupile* nie. Hy is verder 'n dapper man wat hou van uitdagings en hy is 'n gesiene man. *Oshupile* se karakter dra die teenoorgestelde kenmerke uit.

Daar is ook ooreenkomste tussen die twee, byvoorbeeld:

- beide is manne wat hul woord hou;
- beide het baie mensekennis;
- beide is goehartige mense.

Met hierdie ooreenkomste en verskille plaas die verteller klem op elke karakter se eienskappe in die teks.

II. Herhaling en akkumulاسie

Modimoeng word as 'n baie goeie man in die teks aangebied. Die skrywer gebruik ook die ruimte waarin hy bly om die goeie en mooie aan te dui:

- die grot met die melkwytpilare;
- die blomme met die aangename reuk wat in die grot voorkom;
- die berg en die bos wat hy alleen so goed ken;
- die vars waterstrome wat by die berg vloei.

Die eienskappe wat in die teks op besondere wyse rondom sy karakter herhaal word, dui almal op 'n goeie man, naamlik dapperheid, krag, wysheid, behulpsaamheid, goedhartigheid, regverdigheid, eerlikheid en Christenskap.

Hy word as 'n puik persoon deur die verteller aangebied.

III. Transformasie

Die verteller bied *Modimoeng* aan as verstoteling wat ook deur *Matlhodi se ma* weggejaag is. Deur al die goeie dade wat hy verrig in die loop van die verhaal, word hy getipeer as 'n goeie man. Daar vind nie 'n transformasie van eienskappe in sy karakter plaas nie. Hy ervaar wel teen die einde van die verhaal baie blydskap omdat hy en *Matlhodi* mekaar weer gevind het.

IV. Naam

Die naam *Modimoeng* is afgelei van die naamwoord *Modimo* (Here) en die vraagwoord *eng?* (wat?). Deur die twee woorde te kombineer, kom die naam *Modimoeng* tot stand. Dit sou beteken *wat (wie) is die Here?*

Uit die lewe van *Modimoeng* blyk dit dat hy op soek is na 'n sekere sin in die lewe. Nadat hy uit die stat verdryf is oor sy voorkoms (hy was 'n baie harige persoon) vervloek hy die Skepper daarvoor (p.32).

Later vind hy egter die Here se rede vir die gebeure in sy lewe en hy word 'n Christen wat die Here prys vir sy skepping (p.35).

Die skrywer bied *Modimoeng* se lewe dus ook aan as getrou aan die betekenis van sy naam.

7.3 Obakeng

Obakeng aanskou die lig as *Oshupile* en *Matlhodi* se seun. Sy regte pa is egter *Modimoeng*, wat in 'n vorige verhouding met *Matlhodi* betrokke was. *Matlhodi* openbaar hierdie toedrag van sake nooit aan hom nie. Na sy pa se dood moet hulle alleen voortsukkel en al die werk doen.

Hy kan die ploegwerk nie baasraak nie omdat hulle beeste oud, maer en kragteloos is. Dit noodsaak hom om iets hieromtrent te doen.

Hy vertel 'n leuen aan sy ma deur te sê dat hy draad wil gaan koop. Intussen kies hy koers na die vendusie te Sefatlhane. Daar koop hy toe 'n paar ou koeie by 'n man genaamd mnr. Masilo. Hy sê aan hom dat hy *Modimoeng* se seun is. Op pad terug jaag hy die beeste by die regering se kamp in, en hy keer 'n paar jong beeste vir homself uit. Hierdie beeste jaag hy dan verder op pad na sy plek.

Op pad loop hy hom in *Modimoeng* vas en daar ontstaan 'n struweling tussen hulle. *Modimoeng* tree as oorwinnaar uit die stryd. Hierna help *Modimoeng* hom om beeste by sy pos te kry. *Obakeng* keer daarna terug huis toe.

Wanneer hy tuis kom, verneem hy dat sy oom *Tukisang* Metsing hom by die stamraad aangekla het. Hy span dan kwansuis die kaptein se grond toe sonder toestemming. By die stamraad word *Obakeng* onskuldig bevind. *Tukisang* is egter die skuldige persoon en hy moet 'n jong kalf aan die stam gee as boete.

Kort daarna ontmoet *Obakeng* weer vir *Modimoeng* in die bos naby Phiritona se dam. Hulle gaan toe saam oor die rivier en teen die steil berg uit na *Modimoeng* se grot. *Obakeng* sien en leer baie mooi dinge by *Modimoeng*.

Obakeng is teenwoordig wanneer *Modimoeng* die kaptein se lewe red nadat hy deur *Serokolo* ontvoer is. Hierna gaan hulle terug na die stat waar die kaptein hulle in die stamraad bedank. *Obakeng* gaan toe huis toe. By die huis vertel hy vir sy ma dat hy die dag saam met *Modimoeng* by die stamraad deurgebring het.

Matlhodi kan haar ore nie glo nie en sy maak aan *Obakeng* bekend wie sy werklike pa is. *Obakeng* nooi hierna vir *Modimoeng* na hulle huis toe en so kom sy ma en sy werklike pa weer bymekaar uit. Hierop volg vreugde en geluk vir *Obakeng* en sy ouers, en hulle werk toe saam met *Modimoeng* om bote te bou.

7.3.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Obakeng* aanbied

a. Die verteller

i. Bedrewe jagter

Reg aan die begin van die verhaal maak die leser met *Obakeng* kennis. Hy was besig om die beeste aan te jaag toe daar 'n haas uitspring. Dan word daar gesê:

" . . . a otlolola letsogo mosimane yo o maroka" (p.1).

(. . . hy strek sy arm uit, die seun wat 'n goeie skut is.)

Hy word as 'n bedrewe jagter met 'n kerie voorgestel en daar word gesê dat daar nie nog 'n seun was wat so goed soos hy is nie.

ii. Dapper

Sy ma het hom geleer dat 'n seun in sy hart treur. Kort nadat hy sy pa dood op die ploeg aantref, kom sy ma by die land aan en *Obakeng* verberg sy gevoelens van smart.

iii. Lewenservare

Obakeng het op 'n jong ouderdom reeds ervaring gehad van hartseer en smart.

"Go tloga motsing oo *Obakeng* a itse gore dikeledi ga se matshamekwane" (p.2).

(Van daardie tyd af het *Obakeng* geweet dat trane nie speletjies is nie.)

iv. Selfstandig

Obakeng is selfstandig, hy verskyn op 'n jong ouderdom reeds alleen in die stamraad nadat *Tukisang* hom aangekla het.

"Gaufi le kgoro e le *Obakeng* le tsala ya gagwe e kgolo *Motsomi*" (p.23).

(Naby die ingang was *Obakeng* en sy groot vriend *Motsomi*.)

b. Tukisang

i. Opreg

Obakeng is 'n doelgerigte persoon. Wanneer hy nie van iemand hou nie, toon hy dit, hy is nie skynheilig nie. Toe *Tukisang* in die raad van *Obakeng* getuig, sê hy die volgende:

"Mosimane yo ke setlogolo sa me; mme ga a mpone ka sepe le fa ke leka go mo eletsa ga a ntsee tsia" (p.19).

(Hierdie seun is my (susters)kind; maar hy sien my vir niks aan nie, al probeer ek om sy guns te wen, steur hy hom nie daaraan nie.

II. Wat *Obakeng* self sê, dink, en doen

i. Dapper

Wanneer *Obakeng* met die beeste van die vendusie af kom, loop hy in *Modimoeng* vas. Sy optrede daar tipeer hom as 'n dapper seun. Hy probeer met *Modimoeng* baklei al weet hy dat hy niks teen hom kan doen nie (p.15).

Obakeng is nog 'n jong seun. Saam met *Modimoeng* beland hy soms in omstandighede waar 'n mens moet dapper wees.

Toe *Obakeng* en *Modimoeng* in die grot is, moes hulle deur 'n stroom gaan. *Modimoeng* sê dat hy eerste sal gaan om te wys dat dit veilig is. *Obakeng* se moed wil hom begewe, tog gaan hy self ook deur.

Toe *Modimoeng* en *Obakeng* saam in die grot is wil *Modimoeng* uitgaan om die gidstou te gaan verleng. *Obakeng* wil nie alleen in die grot bly nie en hy vra om liever saam te loop sodat hy kan help.

“A re tsamae mmogo re tle te thusane” (p.75).

(Kom ons loop saam sodat ons mekaar kan help.)

ii. Selfstandig

Obakeng tree op as 'n selfstandige persoon.

- By die vendusie koop hy as jong seun alleen beeste by die bekende mnr. Masilo (p.13).
- Tydens die struweling tussen hom en *Tukisang* se seun, staan hy sy man baie goed (p.42).
- Tydens die kaptein se ontvoering dra hy 'n groot deel by tot die bevryding van die kaptein (p.73).

Tydens die bevryding van die kaptein uit die grot, vererg *Modimoeng* hom vir *Motlhoiwa*, en hy dreig om hom onder in die grot te los. *Obakeng* is met albei bevriend, maar hy tree soos volg op:

“Nyaa . . . fa a sala, le nna ke a sala.” (pp.76-77)

(Nee . . . as hy bly, bly ek ook.)

iv. Gevoelvol

Obakeng is 'n gevoelvolle persoon. Hy toon in sommige omstandighede sy gevoelens.

"Obakeng a didimala sebaka se seleele a tlhomile tlhogo" (p.42).
(*Obakeng* bly 'n lang ruk stil en dink diep). (Laat sy kop hang).

Nadat hy en *Modimoeng Tukisang* se seuns in die grot gelos het, voel hy jammer vir hulle. Dit was egter 'n kwessie van oorlewing.

Hy neem ook ander mense se gevoelens in ag. Hy vind uit dat *Oshupile* nie sy regte pa is nie en ook dat sy ma hom nooit vertel het wie sy regte pa is nie. Wanneer hy met sy ma hieroor praat, sê hy die volgende:

"Mma ga o ntlhaloganye; wena o utlwa e kete ka re o molato. Ga ke rialo. Nna ga ke rialo" (p.84).
(Ma, jy verstaan my nie; jy dink dat ek dink jy is verkeerd. Ek sê nie so nie. Ek sê glad nie so nie.)

Nuuskerig

Nadat *Obakeng* uitgevind het dat hy nie weet wie sy werklike pa is nie, laat hy sy ma nie met rus nie. Hy is nuuskierig, en hy pols sy ma aanhoudend.

"A lemoga gore mmaagwe o itiketsa ka ditlhare, a mo sala morago. Mo tlung a re, 'Mma, ke tshwanetse go itse' " (p.83).
(Hy kom agter dat sy ma agter die bome in beweeg het en hy volg haar toe. In die huis sê hy, "Ma, ek moet weet".)

Obakeng se optrede tipeer hom in hierdie geval as nuuskierig. Dit is egter vir hom baie belangrik om vas te stel wie sy werklike pa is.

7.3.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Obakeng word in die intrige van die verhaal in 'n mate gestel teenoor *Tukisang se seuns* (sy nefies). Hy is die karakter met die goeie eienskappe terwyl sy neefs slegte dinge doen. Sy neefs sterf egter later deur sy toedoen, en dit kan gesien word as 'n oorwinning van die goeie oor die slegte. *Obakeng* tree deur hierdie oorwinning verder op die voorgrond.

II. Herhaling en akkumulاسie

Die tegniek van herhaling figureer nie sterk in die aanbieding van *Obakeng* se karakter nie. *Obakeng* se karakter groei gedurig. Verskillende eienskappe word aan hom verskaf, en dit laat hom groei tot 'n bekende persoon vir die leser. Die belangrikste eienskappe wat rondom *Obakeng* akkumuleer is:

- hy is selfstandig;
- hy is 'n goeie jagter;
- hy is regverdig;
- hy toon sy gevoelens.

III. Transformasie

By die karakter van *Obakeng* vind daar wel 'n transformasie van eienskappe plaas. Hierdie transformasie kan toegeskryf word aan die ontwikkeling en groei van die karakter. Hy groei van 'n jong seun na 'n jong man wat baie ervarings saam met *Modimoeng* gehad het. Hy is teen die einde van die verhaal 'n baie ryper persoon met baie meer lewenswysheid en kennis. Dit kan veral bemerk word in sy goeie hantering van sake waarby gevoelens betrokke is, bv. toe hy sy ma gekonfronteer het oor wie sy regte pa is.

IV. Naam

Die naam *Obakeng* is afgelei van *o batla eng* en dit beteken, wat wil jy hê? of wat soek jy?

Die rol wat *Obakeng* in die verhaal vertolk, toon duidelik dat hy deurentyd op soek was na iets (sy regte pa). Hierdie soeke van hom word nie direk deur die skrywer benoem nie. Dit is egter uit *Obakeng* se optrede duidelik. Hy figureer dus in die teks getrou aan die betekenis van sy naam.

Die tradisionele metode van naamgewing het in die aanbieding van *Obakeng* tot sy volle reg gekom.

7.4 Tukisang

Hy betree die verhaal kort na *Oshupile* se dood. Hy is *Matlhodi* se broer en hy bied hulp aan na haar man se dood. Daar is egter nie 'n goeie verhouding tussen hom en *Obakeng* nie. Die verteller voer nie redes hiervoor aan nie.

Toe *Obakeng* na die vendusie op Sefathane gaan, jok hy vir sy ma deur te sê dat hy draad gaan koop. Op grond hiervan maak *Tukisang* 'n saak teen *Obakeng* by die stamraad. Hy voer aan dat *Obakeng* die kaptein se grond ongemagtig toesper.

In die stamraad word *Tukisang* se valse beskuldiging aan die kaak gestel. Hy word beveel om 'n jong kalf aan die stam te gee omdat hy hulle tyd gemors het.

Tukisang is baie bekommerd hieroor omdat sy beeste sy trots en rykdom is (dit is tradisioneel so). Daar word 'n groepie stuurlinge afgevaardig om die kalf by *Tukisang* se veepos te gaan haal. *Tukisang* neem net na die vergadering 'n kortpad na sy pos en hy waarsku sy twee seuns.

Toe die stuurlinge by die veepos aankom, word hulle deur die twee seuns aangeval en doodgemaak. *Tukisang* keer intussen terug van die veepos. *Motlhoiwa* gaan jag vroeg die oggend met sy honde en hy sien vir *Tukisang*

terugkom. *Tukisang* se seuns sien egter wat gebeur en hulle neem vir *Motlhoiwa* gevange.

Die stamraad wag vergeefs vir die sturlinge om die kalf te bring. Op die tweede dag na die raad se bevindinge word vyf ander sturlinge aangewys om saam met *Tukisang* te gaan kyk wat van die eerste groep geword het. Toe die groep teen die aand *Tukisang* se veepos nader, sien hulle dat die hut daar in vlamme gehul is.

Tukisang skrik groot omdat hy dink dat sy seuns besig is om dood te brand. Hy hardloop vir die groep weg en toe hy by die hut aankom spring hy in die vuur en hy grawe die kole met sy hande oop op soek na sy seuns. Hy brand dood en kom op die manier wreedaardig aan sy einde.

Die verteller bied vir *Tukisang* soos volg in die teks aan:

7.4.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander vir *Tukisang* aanbied

a. Verteller

i. Sterk gebou

Die verteller gee 'n beskrywing van *Tukisang* se uiterlike voorkoms kort nadat hy aan die leser voorgestel word.

"Tukisang a le mokhutswane . . . thamo e le selo se le sengwe le mmele; matlho a botabota fa a sa akanye mme fa a akanya sengwe a ema . . . a tshwara pelesa a le esi, a e baya fatshe jaaka motho a gatile podi. A sa tshege fefa; mme fa a tla go tshaga, se tswa mo maleng se 'fefe" (p.4). (*Tukisang* was kort . . . sy nek het 'n eenheid met sy liggaam gevorm; sy oë het geknip wanneer hy nie dink nie, maar wanneer hy dink, het hy gaan staan . . . hy het 'n os alleen gevang en hom op die grond gesit soos

'n mens 'n bok vashou. Hy het nie maklik gelag nie, maar wanneer hy wel lag, was dit uit sy maag.)

Die verteller beskryf die uiterlike van *Tukisang* in hierdie kort gedeelte deeglik. Die leser kan 'n duidelike beeld van *Tukisang* hieruit vorm. Hy is 'n kort, fris geboude man wat baie sterk is.

ii. Skynheilig

Tukisang word ook aangebied as 'n skynheilige persoon. Sy seuns maak die eerste groep stuurlinge dood as gevolg van sy waarskuwing aan hulle. Die volgende dag sit *Tukisang* in die stamraad en hy maak of hy van niks weet nie.

"Gangwe le gape ba gadima *Tukisang* a dutse kwa motsheo jaaka Motlhoiwa" (p.23).

(Nou en dan kyk hulle na *Tukisang*, waar hy aan die kant sit soos Motlhoiwa.)

II. Wat *Tukisang* self dink, sê en doen

i. Statusbewus

Tukisang se woorde bied baie inligting wat hom tipeer. *Tukisang* is 'n persoon wat gesteld is op sy aansien. Hy hou nie daarvan dat die mense allerhande praatjies oor sy familie besig nie. Na *Oshupile* se dood wil *Matlhodi* hom vinnig begrawe. *Tukisang* spreek haar (sy suster) aan hieroor.

"Nyaa, ousi, o se ke o re tsenye matlho a batho jalo" (p.3).

(Nee ousus, jy moet ons nie so aan die mense voorstel nie.)

Tukisang sê ook verder vir haar:

"Ke itse gore o ne o sa mo rate, mme ga o a tshwanela go kaetsa lefatshe lotlhe" (p.3).

(Ek weet dat jy hom nie lief gehad het nie, maar jy hoef dit nie vir die hele wêreld te wys nie.)

Hierdeur probeer hy hulle aansien in die gemeenskap verbeter, hy steek dinge vir die mense weg.

ii. Familievas

Tusisang se oprede tipeer hom as 'n persoon wat bereid is om alles vir sy kinders op te offer. Wanneer hy en die stuurlinge by sy veepos opdaag en sien dat die hut aan die brand is, tree hy soos volg op:

"Eriile *Tukisang* a fitlha fa molelong . . . a itatlhela mo kgabong e feta setlhare sa mošate ka boleele . . . ba mmone a fata magala ka dinala" (p.27).

(Toe *Tusisang* by die vuur kom . . . spring hy in 'n vlam in wat baie groot is (figuurlike taal) . . . hulle het gesien hoe grawe hy die kole met sy naels uit.)

Tusisang is bereid om sy lewe vir sy seuns op te offer. Toe hy die vuur sien, dink hy nie verder nie, hy doen alles wat menslik moontlik is om hulle te red.

Tusisang troos *Matlhodi*, hy is besorg oor sy suster.

"Mme nyalo ya Setswana ke e ganela sone se. Motho o tshwanetse go ipatlela" (p.3).

(Ek verskil van die Tswana-huwelik, juis om hierdie rede. 'n Mens moet vir homself soek.)

Tusisang sê dit omdat hy weet dat *Matlhodi* nie lief was vir *Oshupile* nie. Sy is op grond van Tswana-tradisie gedwing om met hom te trou.

Wanneer *Matlhodi* later nog treur oor *Oshupile*, troos *Tukisang* haar soos volg:

"Ausi, gomotsega. Se lelele ruri" (p.9).

(Ousus, bedaar. Moet nie vir altyd treur nie.)

Na *Oshupile* se dood bied *Tukisang* ook sy hulp aan met die ploeg van *Matlhodi* se lande.

iii. Impulsief

Omdat hy nie van *Obakeng* hou nie, maak hy 'n saak teen hom by die stamraad. Hy tree impulsief op omdat hy nie feite het waarmee hy sy klag kan staaf nie. Toe die raad die saak ondersoek, bevind hulle dat hy 'n valse klag gelê het. *Tukisang* ervaar dit soos volg:

"A lemoga gore di tsenye tlhako ngabeng" (p.20).

(Hy sien dat dinge nou hand uitruk/problematies raak.)

Uit hierdie optrede van *Tukisang* dui die verteller aan dat hy 'n persoon is wat impulsief is en dat hy nie eens sy familie ontsien as hulle in sy pad staan nie. Hy is 'n nydige persoon.

iv. Skynheilig

Tusisang tree etlike kere so op dat sy handeling skynheilig en skelm is. Nadat die raad hom skuldig bevind het en besluit het dat hy 'n kalf uit sy kraal vir die stam moet gee, reageer hy soos volg:

"A tsamaya a tsentse tlhogo . . . A itse gore o tshwanetse go dira eng. A nanosa dinao" (p.21).

(Hy loop met sy kop onderstebo . . . hy weet wat hy nou moet doen. Hy loop vinniger.)

Tusisang maak 'n plan om sy seuns teen die stam se stuurlinge te waarsku. Hy neem toe 'n kortpad na sy veepos en waarsku sy seuns. Hulle maak toe die stuurlinge dood.

Sy seuns het intussen vir *Motlhoiwa* gevang omdat hy gesien het *Tusisang* kom van sy veepos af. Die eerste groep stuurlinge daag nie op nie. Twee dae later stuur die kaptein nog 'n groep stuurlinge saam met *Tukisang* om te gaan kyk waar die eerste groep is. *Tukisang* weet goed wat van hulle geword het, maar hy sê niks. Terwyl *Tukisang* saam met die groep stuurlinge op pad is, tree hy soos volg op:

"A re o lapile, ba ngotle mosepele. Ba ithaya ba re ba mo kgonne, ba ngotla mosepele. A itse gore kgori e lebile mae fela" (p.26).

(Hy sê dat hy moeg is, hulle moet stadiger loop. Hulle dink toe dat hulle hom getem het en hulle loop stadiger. Hy weet egter dat hulle oop oë in die gevaar inloop (figuurlike taal: die gompou hou net die eiers dop)).

Tusisang is hier doelbewus besig om die stuurlinge om die bos te lei.

Toe *Tusisang* en die groep stuurlinge die veepos nader, sien hulle dat die hut brand. *Tukisang* dink:

"A itse gore ba ka se gotse molelo o o kalo morago ga tiragalo ya bosigo jwa maabane" (p.26).

(Hy weet dat hulle nie so 'n groot vuur sal maak na wat gisteraand gebeur het nie.)

Tusisang weet wat gebeur het, maar hy het niks daarvan gesê nie.

v. Geldgierig

Tusisang is 'n persoon wat gesteld is op rykdom. Wanneer hy met sy seuns gesels sê hy die volgende:

". . . O ne a tlhola a ba raya a re monna o tshwanetse go swela boswa jwa ga rraagwe, gonne motho yo o se nang se e leng sa gagwe o gatwa ka dinao, . . . fa o na le kgomo, o bua gangwe fela, mongwe le mongwe a ba a reetsa" (p.22).

(. . . hy het altyd vir hulle gesê, 'n mens moet vir jou pa se rykdom sterf, want 'n mens wat nie sy eie besittings het nie, word vertrap . . . as jy 'n bees het, praat jy net eenkeer, en almal luister.)

Beeste word tradisioneel gesien as rykdom vir 'n Tswana man.

7.4.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Tusisang was 'n man met 'n groot aansien in die gemeenskap. Hy was frisgebou en sterk en hy kon goed met beeste werk. Hy het beeste besit, daarom was hy redelik welgesteld. Uit die voorstelling van die verteller blyk dit egter dat hy ook eienskappe het wat in kontras staan teenoor hierdie eienskappe. Hy is skynheilig en skelm en hy laat selfs mense vermoor. Uit hierdie kontras word 'n duideliker beeld van *Tukisang* se totale persoon verskaf.

II. Herhaling en akkumulاسie

Die skrywer herhaal 'n aantal eienskappe in die aanbieding van *Tusisang* se karakter, naamlik:

- hy is 'n sterk man;
- hy is gesteld op die aansien van die gemeenskap;
- hy is skelm;
- hy is skynheilig;
- hy offer op vir sy seuns.

Hierdie eienskappe akkumuleer aan hom en help in die uitbouing van sy karakter.

III. Transformasie van eienskappe

Daar vind geen transformasie van eienskappe by *Tukisang* plaas nie. Hy bly dieselfde vandat hy die intrige betree tot by sy dood. Die eienskappe wat aan hom geakkumuleer het (vgl. II hierbo) bly deurentyd dieselfde.

IV. Naam

Die naam *Tukisang* word afgelei van die werkwoord *go tuka*. Dit beteken om te brand. *Tukisang* beteken *laat brand (julle)*. Die naam se betekenis kry beslag in die verhaal wanneer *Tukisang* doodbrand in die vlamme van sy veeposhut wat afbrand.

7.5 *Tukisang* se seuns

Die drie seuns van *Tukisang* word nie volledig in die verhaal bekend gestel nie.

Die tweede oudste seun was soos sy pa sterk en onverskrokke. Die oudste broer was nie so sterk nie, maar hy het die dinkwerk gedoen. Die jongste was so oud soos Obakeng. Die drie het by die veepos gebly waar hulle na hulle pa se beeste omgesien het.

Toe die stam se sturlinge by die veepos arriveer om die bees wat *Tusisang* verskuldig is, te kom haal, bring die seuns hulle om die lewe. *Tukisang* het hulle vroegtydig gewaarsku. Toe *Tukisang* die volgende oggend vroeg by die stat aankom, word hy deur *Motlhoiwa* bemerk. Die seuns vang toe vir *Motlhoiwa* en neem hom as gevangene saam met hulle. Hy hou 'n gevaar vir hulle in omdat hy gesien het dat *Tukisang* by sy seuns by die veepos was. Hulle dwing hom om die lyke van die sturlinge met sy hande te begrawe. Daarna bind hulle hom by 'n hut in die veld vas.

Toe die tweede groep sturlinge saam met *Tukisang* by die brandende hut van die veepos opdaag, spring *Tukisang* in die vuur en brand dood. Die seuns is egter nie in die vuur nie en hulle val die sturlinge aan.

Die groep stuurlinge is groot genoeg en hulle oorweldig die seuns en neem hulle na die stamraad. Die stamraad besluit egter dat die seuns nie hulle pa se skulde hoef te betaal nie. Hulle word vrygespreek.

Terwyl die seuns in die veld by die hut is waar hulle vir *Motlhoiwa* gelaat het, word hulle deur *Obakeng* en *Modimoeng* betrap. *Motlhoiwa* word bevry. Hy is egter baie maer en swak omdat hy omtrent nooit kos gekry het nie. *Tukisang* se seuns word toe deur *Modimoeng* en *Obakeng* in *Modimoeng* se grot gelos en hulle sterf daar.

Die aanbieding van sy seuns se karakters in die teks sien soos volg daaruit:

7.5.1 Eksplisiete informasie

I. Hoe ander die seuns aanbied

a. Matlhodi

i. Onbeskof

Ten aanvang van die verhaal stel die verteller die seuns bekend deur *Matlhodi* (*Tukisang* se suster) se gedagtes bekend te maak.

"A gopola basimane ba ga *Tukisang*, yo mogolo a feta *Obakeng* ka dinyaga di le tlhano, wa bobedi ka di le tharo wa boraro e le ene mōle-kane wa ga *Obakeng*" (p.10).

(Sy dink toe aan *Tukisang* se seuns, die oudste is vyf jaar ouer as *Obakeng*, die tweede drie jaar en die jongste is net so oud soos hy.)

Matlhodi gee verder te kenne dat die seuns geen aansien vir haar gehad het nie.

"Basimane ba ba sa monnyeng ka sepe, ba sa itse le gore ke rakgadiabone" (p.10).

(Die seuns wat haar vir niks aansien nie, hulle weet nie eens dat sy hulle tante is nie.)

b. Verteller

i. Menssku

Die verteller verduidelik dat die seuns nie mense geken het nie. Hulle het by die veepos tussen die beeste gewoon en sodoende baie min met mense te doen gekry.

“Ba ne ba goletse kwa morakeng jaaka bontsi jwa basimane ba metse ya setswana, puo ya bone e le e e amang dikgomo fela” (p.24).

(Hulle het by die veepos groot geword soos baie seuns van die landelike Tswana-gemeenskap, hulle taal het meestal na beeste verwys.)

Die kinders se ma word nêrens genoem nie, hulle opvoeding was maar by die veepos.

ii. Wreed

Die verteller beskryf etlike omstandighede waarin die seuns onverskrokke dinge aanvang.

Toe hulle hoor dat die kaptein manne gestuur het om 'n kalf uit hulle kudde te kom haal, maak hulle allerhande planne.

“Ba ne ba feditse mogopolo gore ba tllose moraka mo o leng, ba sube dikgomo gongwe . . .” (p.22).

(Hulle het reeds gedink daaraan om die veepos te verskuif en die beeste te versteek . . .)

Toe die gestuurdes van die stam opdaag om die kalf te kom haal, maak die seuns hulle dood en gooi hulle in 'n gat in die bos (p.23).

iii. Sterk

Die verteller toon aan dat die tweede seun onverskrokke en baie sterk was.

“Thata ya gagwe le bogale jwa gagwe di mo sunya mo diphatseng tse di boifisang tau” (p.26).

(Sy krag en aggressiwiteit het hom soms in situasies geplaas waarin selfs ‘n leeu sou bang word.)

Tesame hiermee was hy ook bedrewe vegter. Toe die tweede groep stuurlinge by die veepos opdaag, val die seuns hulle aan:

“. . . a seka a tlhola a re kamoso, a betsa ka molamu gore go nkge go sa bola” (p.27).

(. . .hy wag toe nie langer nie, hy slaan met die kerie dat dit bars (beeldspraak: dat dit stink waar dit nie vrot nie)).

iv. Menslik

Die seuns kom aanvanklik voor as onverskrokke bullebakke. Hulle kom egter meer as hulle gelyke teë in *Obakeng* en *Modimoeng*. In hierdie konfrontasie beleef hulle vrees en benoudheid.

“Yo mmotlana a rakana le leitlho la monna, a re o bula molomo, a metsa se o neng a tla se bua” (p.41).

(Die kleintjie vang die man (*Modimoeng*) se oog, hy maak sy mond oop, maar hy sluk die woorde in wat hy wou sê.)

Nadat *Modimoeng* die seuns in die grot gelos het, tree hulle soos volg op:

“Basimane ba batla go diga lefatshe, ba thula dipinagare ka tlhogo, thaba ya roroma” (p.42).

(Die seuns breek amper die aarde af, hulle stamp die pilare met die kop dat die berg bewe.)

Die vrees het hulle tot raserny gedryf toe *Modimoeng* hulle los.

II. Wat die seuns self dink, sê en doen

i. Aggressief

Uit die seuns se optrede is dit duidelik dat hulle aggressief is. Toe *Tusisang* vir die seuns sê dat die sturlinge van die stam kom om die kalf te kom haal, reageer hulle so:

“Mo go nna ga ba bone epe ga bua morwae wa bobedi, a goga thobane”
(p.22).

(By my vat hulle niks, sê die tweede seun en hy trek 'n stok (wapen) uit).

Nadat die tweede groep sturlinge die seuns oorweldig het, tree hulle nog steeds aggressief op.

“Yo mmotlana a leka go itsetsepela gore ene ga a ye gope” (p.28).

(Die kleintjie probeer vassteek en sê dat hy nêrens heen gaan nie.)

Tydens *Motlhoiwa* se aanhouding deur die seuns wil die jongste een *Motlhoiwa* se honde met sy kerie doodgooi. Hy wil verhoed dat die honde teruggaan na die stat toe. Sy oudste broer keer hom egter.

“Yo mmotlana a tlola, di bolotse, a seka a itse gore molamu o dule jang mo letsogong” (p.40).

(Die kleintjie spring, hy is op die oorlogspad, maar hy weet nie hoe die kerie uit sy hand gekom het nie.)

7.5.2 Implisiete informasie

I. Vergelyking en kontras

Die verteller skep die idee dat die seuns met *Obakeng* vergelyk kan word. In hierdie vergelyking dra *Obakeng* die goeie kenmerke (vgl. 7.2.2 B II). Die

seuns hierteenoor vergestalt baie slegte eienskappe soos hierbo aangedui. Die skrywer gebruik hierdie kontras om die seuns se karakters uit te bou. Die vergelyking tussen die seuns en hulle pa (Tukisang) dra ook by tot die uitbouing van hulle karakters.

II. Herhaling en akkumulاسie

'n Aantal karaktertrekke van die seuns word in die teks herhaal:

- hulle is aggressief;
- hulle is skelm;
- hulle is goeie bakleiers;
- hulle is "wild" (ken net die beeste).

Omdat die seuns nie 'n groot rol in die verhaal speel nie, word daar nie baie inligting van hulle gegee nie. Die bogenoemde eienskappe stel egter 'n negatiewe beeld van die seuns beskikbaar, tiperend van onvolledige (plat) karakters waarvan slegs sekere karaktereienskappe belig word ter wille van die verloop van die verhaal of as 'n versterking vir volledige (ronde) karakters.

III. Transformasie

Daar vind geen transformasie van eienskappe by die seuns plaas nie.

IV. Naam

Die seuns word nie individueel bekend gestel nie en daarom is hulle name nie bekend nie. Die verteller gee slegs 'n aanduiding van die middelste seun se voorkoms en sy aggressiewe geaardheid.

HOOFSTUK 8: SAMEVATTING

Die bestaan en verskillende metodes van aanbieding van karakters is in hierdie studie bestudeer. In die besonder is die studie toegespits op die aanbieding van die karakters in Bogosi Kupe deur die skrywer D.P.S. Monyaise. Die volgende samevatting kan uit hierdie studie gemaak word.

Daniel Philip Semakaleng Monyaise se lewensgeskiedenis bring 'n aantal belangrike feite na vore. Sy geboorteplek en lewensomstandighede as kind dui aan dat hy bekend is met tradisionele Tswana gebruike. Die belangrikheid en waarde van 'n bees vir 'n Tswana asook die gesag van die stamkaptein en die tradisionele huwelik vind sterk beslag in Bogosi Kupe

Mnr. Monyaise trek in die biografie 'n parallel tussen 'n skrywer en 'n profeet en daarom probeer hy as skrywer sy mense lei en onderrig deur middel van sy werke. Elkeen van sy werke het 'n besondere les en boodskap aan die gemeenskap. Mnr. Monyaise is 'n wedergebore Christen en die Christenskap en die oorwinning van die goeie oor die kwade is sigbaar in sy werke. In Bogosi Kupe het *Matlhodi* en *Modimoeng*, wat albei gelowiges is, hul doelwitte bereik ten koste van die kwade.

Wat die teorie in verband met karakters en karakterisering betref, kan die volgende afleidings gemaak word.

Wat die bestaan van 'n karakter betref, sluit hierdie studie aan by Brink (1987:68) wanneer hy sê:

"Die opbou van 'n karakter uit die gegewens van die verteltekst is 'n aktiwiteit wat die leser moet verrig."

'n Karakter is dus na my mening iets wat ontstaan vanuit leserskonstruksie. Die karakter bestaan volgens Brink (1987:69) uit die wisselwerking tussen teks, storie en vertelproses en moet in funksie van die drie wêreldes gesien word.

Karakters is dus nie ondergeskik aan gebeure of heeltemal selfstandig nie, maar bestaan as deel van die geheel van die verhaalelemente.

Die verwerkte model van Bal (1980:96-98) kon met vrug gebruik word in die ondersoek na die karakterisering in Bogosi Kupe. Die rol van naamgewing is egter by die tabel gevoeg. Dit het geblyk dat die name van al die karakters 'n rol in hulle bestaan in die teks gespeel het. *Sersant Botipe* is die enigste karakter wie se naam nie 'n verklaring het nie. *Tukisang se seuns* se name word ook nie in die teks genoem nie, daar word na hulle verwys as basimane (die seuns) of deur beskrywende naamwoorde bv. "yo mmotlana" (die kleintjie).

Die skrywer het die informasiebronne soos in die teorie genoem, gebruik om die karakters aan te bied. Daar is eksplisiete informasie van elke karakter gegee. Die implisiete informasie kan ook deur die leser opgemerk word. Die skrywer is 'n baie goeie kenner van die Tswanatradsie en 'n puik gebruiker van die taal. Die leser moet "fyn" lees en goed let op tradisionele Tswanagebruike om hierdie implisiete informasie te kan bekom.

Die algemene literatuurteorie is toepasbaar op die besondere literatuur soos blyk uit hierdie studie. Individuele kenmerke, soos byvoorbeeld kultuurverskille, moet egter aandag geniet en noodsaak sommige aanpassings.

'n Klassifikasie van karakters volgens Greimas se model van binêre opposisies van aktante is met vrug in hierdie studie gebruik om karakters te plaas, en die intriges in die verhaal te verduidelik.

Die klassifikasie van karakters in terme van handelingstrukture kan dus op grond van Greimas se model gedoen word. Om karakters te klassifiseer in terme van hulle belang in die verhaal sou ek my weer skaar by Brink (1987:76) wanneer hy sê dat die vrugbaarste indeling volgens die graad van betrokkenheid van elke karakter by die hele verhaalopset gemaak kan word. Die genoemde verhaalopset is die teks, die storie en die vertelproses.

In Bogosi Kupe blyk dit dat die karakters wat die beste beskryf word, naamlik *Matlhodi*, *Modimoeng* en *Obakeng* baie nou betrokke is by al die fasette van die verhaal. Daar sou dus 'n indeling gemaak kon word van prominente en minder prominente karakters op grond van die mate van hulle betrokkenheid in die verhaal.

Ten slotte kan dus gesê word dat karakters en karakterisering 'n onderwerp is wat baie op persoonlike idees berus, maar dat daar tog algemene reëls is vir die aanbieding van 'n karakter. Die skrywer D.P.S. Monyaise het die karakters in Bogosi Kupe aangebied volgens hierdie reëls, maar tog uniek omdat hy 'n persoon met besondere vermoëns is. Hierdie talente is verstaanbaar wanneer gelet word op die belangrike posisie wat Mnr. Monyaise in die geskiedenis van die Tswana prosa vervul. Mokgoko (1983: 15-20) toon dat 'n periode van 20 jaar (1960-1980) bestaan waarin Mnr. Monyaise se werke as die belangrikste Tswana werke beskou word.

BIBLIOGRAFIE

Geraadpleegde en aangehaalde bronne

ABRAMS, M.H. 1981. A glossary of literary terms. New York : Rinehart & Winston.

ANDERSON, R., ECHARD, R. 1977. Lexicon of literary terms. New York : Monarch Press.

BAL, Mieke. *red.* 1979. Mensen van papier. Van Gorcum : Assen.

BAL, Mieke. 1980. De teorie van vertellen en verhalen. 2e hersiene druk. Muiderberg : Coutinho.

BARTHES, R. 1968. Writing degree Zero. New York : Hill and Wang.

BARTHES, R. 1974. S/Z. New York : Hill and Wang.

BARTON, M.S.H. 1975. Character portrayal in the novel : An analysis of flat characterisation. Michigan : (Dissertation (Ph.D.) - University of Michigan.)

BOOTH, W.C. 1961. The rethoric of fiction. Chicago : University of Chicago Press.

BOULTON, Marjorie. 1979. An anatomy of the novel. London : Routledge and Kegan Paul.

BREMOND, Claude. 1977. 'De logica van die narratiewe moegelijkheden.' (*In: W.J.M. BRONZWAER, D.W. FOKKEMA & Elrud, KUNNE-IBISCH. Tekstboek Algemene Literatuurwetenskap, Baarn: Amboboeken. p.183-207.*)

BRINK, André P. 1969. Aspekte van die nuwe prosa. Kaapstad: Academica.

- BRINK, André P. 1987. Vertelkunde. Kaapstad: Academica.
- CHATMAN, S. 1978. Story and discourse. Ithaca: Cornell University Press.
- CLOETE, T.T. 1984. Wat is literatuur? Potchefstroom: PU vir CHO.
- CLOETE, T.T., BOTHA, Elize., MALAN, C. 1985. Gids by die literatuurstudie. Pretoria: HAUM.
- COX, R.D. & LEWIS, S. 1974. The student critic. Cambridge: Wintrop Publishers.
- CULLER, J. 1977. Structuralist poetics. London: Cornell University Press.
- DAICHES, D. 1960. The novel and the modern world. London: Routledge & Kegan Paul.
- DE BEUS, Marijke. 1979. Karakterisering. Een model voor de beschrijving van romanpersonages. (*In: Bal, Mieke., red. Mensen van papier. Van Gorcum: Assen. p. 37-45.*)
- DU PLOOY, Heilna. 1986. Verhaalteorie in die twintigste eeu. Durban: Butterworth.
- ECO, U. 1979. The role of the reader. Bloomington: Indiana University Press.
- ERLICH, V. 1980. Russian Formalism. Paris: Mouton Publishers.
- FOKKEMA, D.W. & IBISCH, E. 1979. Theories of literature in the twentieth century. London: C. Hurst.
- FOSTER, E.M. 1960. Aspects of the novel. London: Arnold.
- GENNETTE, G. 1978. Tijdsaspecten in de Roman. Volgorde, duur, herhaling. Brugge: Orion.
- GENNETTE, G. 1980. Narrative discourse. London: Cornell University press.

- GRAY, M. 1984. A dictionary of literary terms. London: Longman.
- GREIMAS, A.J. 1971. Strukturele Semantiek. Braunschweig: Friedr, Vieweg & Sohn.
- GREIMAS, A.J. 1979. Semiotique. Paris: Hachette.
- GREIMAS, A.J. 1987. On Meaning. London: Frances Pinter.
- GROENEWALD, H.C. 1986. Towards a poetics for African language literatures. *South African Journal of African languages/Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Afrikatale*, 6:99-104.
- GROENEWALD, P.S. 1985. The story-teller and his characters. *South African Journal of African Languages/Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Afrikatale*, 5:77-81.
- GROVE, A.P. 1982. Letterkundige sakwoordeboek. Kaapstad: Nasou.
- GROVE, A.P. & BOTHA, Elize. 1971. Handleiding by die studie van letterkunde. Kaapstad: Nasou.
- HAMON, P. 1977. Pour un statut semiologique du personnage. (*In: Barthes, R. red., Poetique du recit. Parys: Seuil. p. 115-180.*)
- HARVEY, W.J. 1970. Character and the novel. London: Chatto & Windus.
- HILLENAAR, H. 1982. Roland Bathes. Van Gorcum: Assen.
- ISER, W. 1978. The act of reading. London: Routledge & Kegan Paul.
- JACOBSON, Roman. 1981. Selected writings III. The Hague: Mouton.
- JANSEN, Ena. 1974. Karakterisering van hoofkarakters in die verhalende prosa. Stellenbosch. (Verhandeling (M.A.) - Universiteit van Stellenbosch.)

- JAMES, H. 1948. *The art of fiction*. Oxford: Oxford University Press.
- JAMES, H. 1962. *The house of fiction*. London: Mercury Books.
- JAUSS, H.R. 1982. *Toward an aesthetic of reception*. Mineapolis: University of Minesota Press.
- KANNEMEYER, J.C. 1986. *Biografiese geskiedskrywing: Teorie en praktyk*. (Referaat gelewer by die Suid-Afrikaanse Vereniging vir Algemene Literatuurwetenskap. Sesde kongres, April 1986. Pretoria.)
- KANNEMEYER, J.C. (s.j.) *Prosakuns*. Kaapstad: Nasou.
- KLAUS, P. 1979. Over het concept personage. Een poging tot definiëring. (*In: Bal, Mieke., red. Mensen van papier*. Van Gorcum: Assen. p 72-76.)
- KOOPMAN, A. 1986. *The social and literary aspects of Zulu personal names*. Pietermaritzburg: (Thesis (M.A.) - University of Natal.)
- LAMBERT, José. 1985. Literature in South Africa: suggestions for systemic research. *Journal of Literary Studies/ Tydskrif vir Literatuurwetenskap*, 1(2):34-42.
- LIBERMAN, M. & Forster, E. 1973. *A Modern lexicon of literary terms*. Glenview, Illonois: Scott, Foresman and company.
- LIEBENBERG, W. 1985. Tyd. (*In: Cloete, T.T., Botha, Elize., Malan, C. reds Gids by die literatuurstudie*. Pretoria: HAUM. p.171-174.)
- LOUW, N.P. van Wyk. 1956. *Die "mens" agter die boek*. Kaapstad: Nasionale Boekhandel.
- LOUW, N.P. van Wyk. 1958. *Swaarte en ligtepunte*. Johannesburg: Nasionale Boekhandel.

- MAATJIE, F.C. 1977. *Literatuurwetenskap. Grondslagen van een theorie van het literaire werk.* Utrecht: Oosthoek.
- MALAN, C. 1983. *Letterkunde en leser. 'n Inleiding tot lesergerigte literêre ondersoeke.* Durban: Butterworth.
- MALAN, C. 1985. *Die literatuurwetenskap: aard, terreine en metodes.* (In: Cloete, T.T., Botha, Elize., Malan, C. *reds Gids by die literatuurstudie.* Pretoria: HAUM. p.1-27.)
- MALEPE, A.T. 1970. The character "Dimo" in Tswana folktales. *Limi* 4: 50-58.
- MALOPE, R.M. 1977. *Tshekatsheko - tsenelelo ya dipadi tsa ntliha tse tihano tsa ga D.P.S. Monyaise.* Pietersburg. (Verhandeling (M.A.) - Universiteit van die Noorde.)
- MASHIKE, J.W.P. 1988. *Tshekatsheko ya dikgangkhutswe tsa ga R.M. Malope mo go Mmualebe.* Potchefstroom (Verhandeling (M.A.) - PU vir CHO.)
- MOKGOKO, E.M. 1983. *Histori ya bokwalapadi mo Setswaneng le ditlhagiso tsa go tsholetsa maemo a padi mo Setswaneng.* (Pitso ya bakwadi, 6-9 Phukwi 1983 Mmabatho.)
- MOLOI, A.J.M. 1973. *The Southern Sotho novel.* Pietermaritzburg. (Proefskrif (D.Phil.) - University of the North.)
- MONYAISE, D.P.S. 1967. *Bogosi Kupe.* Pretoria: J.L. van Schaik.
- MUIR, Edwin. 1949. *The structure of the novel.* London: The Hogarth Press.
- NIEUWENHUIZEN, J.C. 1981. *Die nouvelles van S.A. Moroke: 'n literêre waardering.* Potchefstroom. (Verhandeling (M.A.) - PU vir CHO.)
- PRINCE, G. 1973. *A grammar of stories.* The Hague: Mouton Publishers.

- PROPP, V. (1968)1971. Morphology of the folktale. (Second printing)
University of Texas Press: Austin.
- RIMMON-KENAN, Slomith. 1983. Narrative fiction. London: Methuen.
- RYAN, R. 1985. Pathologies of epistemology in literary studies. *Journal of Literary Studies/Tydskrif vir Literatuurwetenskap*, 1(2):3-42.
- RYAN, R. & VAN ZYL, Susan. reds. 1982. An introduction to contemporary literary theory. Johannesburg: Ad Jonker.
- SCHAPERA, I. 1954. Ditirafalo tsa merafe ya Batswana ba lefatshe la Tshireletso. London: Lovedale Press.
- SCHOLES, R. 1979. Structuralism in literature. An introduction. London: Yale University Press.
- SEBONI, M.O.M. 1946. Rammome wa Kgalagadi. Bloemfontein: Via Afrika.
- SEIDEL, J. 1985. Figur und kontext. Böhlau forum litterarum. (Oorspronklik outeur se proefskrif. Doktoraal te Universität Dusseldorf.)
- SERUDU, S.M. 1980. Character delineation in some novels of O.K. Matsepe. Pretoria: University of South Africa. (Microfiche)
- SHAW, H. 1972. Dictionary of literary terms. New York: McGraw-Hill.
- SHIPLEY, J. red. 1970. Dictionary of literary terms. London: Allen & Unwin.
- SMUTS, J.P. 1975. Karakterisering in die Afrikaanse roman. Pretoria: HAUM.
- SMUTS, J.P. 1979. Hoe om 'n roman te ontleed. Pretoria: Academica.
- SONTAG, Susan. red. (1966)1982. A BARTHES reader. Toronto: Mc Graw Hill Ryerston Ltd.

- STRYDOM, L. 1985. 'n Kreatiewer literatuurwetenskap? *Journal of Literary Studies/Tydskrif vir Literatuurwetenskap*. 1(2):43-56.
- SWANEPOEL, C.B. 1989. Analise van *O reris̱itse* aan die hand van Greimas se aktansiële model. *Suid Afrikaanse tydskrif vir Afrikatale/South African Journal of African Languages*. 9(1):35-41.
- SWANEPOEL, S.A. 1982. Die Tswanavolksverhaal. (Proefskrif (D.Phil.) - UNISA.)
- SWANEPOEL, S.A. 1987. Persoonsnaamgewing by die Tswana. (Voordrag gelewer by die naamkunde kongres te Universiteit van Stellenbosch in September 1987.) (ongepubliseer.)
- TODOROV, T. 1977. *The poetics of prose*. Oxford: Basil Blackwell.
- VAN COLLER, H.P. 1983. Teoretiese benadering van die letterkunde. *Literator*, 4(3):1-16.
- VAN DER ELST, J. 1975. Karakters en karakterisering in enkele Nederlandse romans. Pietermaritzburg. (Proefskrif (D.Phil.) - Universiteit van Natal.)
- VAN DER ELST, J. 1985. Die persoon in die verhaal: metodes van uitbeelding. (Referaat gelewer by die ATKV - Prosaskryf kongres 1985. Potchefstroom.)
- VAN DIJK, T.A. 1977. *Moderne literatuurteorie*. Amsterdam: Van Genneep.
- VAN EETVELDT, A.J. 1985. Karakter (*In: Cloete, T.T., Botha, Elize., Malan, C. Gids by die literatuurstudie*. p.72-75.)
- VAN LUXEMBURG, J., BAL, Mieke & WESTSTEIJN, W. 1983. *Inleiding in de literatuurwetenschap*. Muiderberg: Coutinho.
- VAN LUXEMBURG, J. E.A. 1987. *Over literatuur*. Muiderberg: Coutinho.

VISSER, N.W. 1980. Theory of character in the novel. (Referaat gelewer by die Suid-Afrikaanse Vereniging vir Algemene Literatuurwetenskap. Eerste kongres, 24 Januarie 1980. Bloemfontein.)

WELLEK, René & WARREN, A. 1976. Theory of literature. Harmondsworth: Penguin.

BYLAE A: OORSPRONKLIKE VRAELYS SOOS DEUR MNR MONYAISE PERSOONLIK VOLTOOI.

VRAELYS BY DIE SKRYF VAN 'N BIOGRAFIE

1. PERSOONLIKE GEGEWENS

1.1 Geboortedatum: 1920 . 10 . 16

1.2 Geboorteplek: Ophirton (Johannesburg)

1.3 Van: Monyaise

- Verklarings: O a be a dira manyanyabea Moagi a tloga a re tshegi batho. Kana bangwe - ka go sotla kgotsa go reta! - ba re o a nyaisa!

1.4 Name: Semakaleng Daniel Philip.

Naamgewer/s: Batsadi

1.4.1 Persoonsnaam: Semakaleng

- Verklarings: Se gakgamaleng, motho ke yo. Mme matlho a gagwe a kaya botlhajana, jaaka Daniele . Ke Daniele. Batsadi ba me e ne e le bakeresete mme ba solofela gore fa ba ka mpitsa Daniele, ke tla gotsa mong wa leina, ebong Daniele wa Beibele.

1.4.2 Byname: Mbutibuti

- Verklarings: Mosimanyana

1.4.4 Totemnaam: Motshweneng

- Verklaring: Moana tshwene.

1.4.5 Koning se naam: -

- Verklaring: -

1.4.6 Regimentsnaam: -

- Verklaring: -

1.4.7 Skuilnaam: -
 - Verklaring: -

1.5 Titel: MNR.

1.6 Huwelik:

1.6.1 Status: ke nyetse

1.6.2 Vrou:

a. Van: Matlawe

b. Persoonsname: Gakologelwang Angeline Constance

- Verklarings: Gakologelwang - bakeresete se lebaleng gore lo mo loetong. Gakologelwang galona, ebong kwa legodimong. Gakologelwa letsatsi la Sabata go le itshepisa.

1.6.3 Kinders

a. Persoonsname: (i) Matlhoko Leepile

(ii) Kehilwe Monkgomotsi

(iii) Boitumelo Thepe

(iv) Ohentse Rabodietso

b. Ditlogolwana : (i) Obakeng Kgosi

(ii) Motlhabane

(iii) Semakaleng Omphile Modisa

(iv) Gakologelwang Jessica.

- Verklarings: (i) Matlhoko - ke ne ke le mo diphateng tsa bolwetse fa a tsholwa. Go le botlhoko.
- (ii) Kehilwe - o reeletswe mmangwanaagwe yo o ne a tlhoka-falela kwa Kapa. Mme ka ene ra solofela gore re filwe motho yo o tla re gomotsang, mme a re lebatse mahutsa.
- (iii) Boitumelo - e rile mmaagwe a le mo mmeleng wa gagwe a solefela gore o tla bona ngwana wa mosimane, e bong monnawe Matlhoko. Ga se ka ga nna jalo. Mme e rile a bona a le montlenyane, a itumela thata. Ke fa a re ke boitumelo, o tla re o sa dipelo jaaka morogo wa thepe.
- (iv) **Ohentse** - e rile fa go tsholwa ngwana wa mosimane ra re a go bakweng (go rorisweng) leina la ga Jehofa. Ka a re abetse rraaronamogolo rabodietso.

1.7 Huidige woonplek: Meadowlands (Johannesburg)

a. Adres: 400 Zone 2

b. Telefoon: 936-3804

1.8 Fotografiese gegewens:

a. Foto

- b. Paragraaf in eie handskrif: Mmè e tibekefatse a noma mabega semabedi, mme la nna belwetse joo be a ntshimelzla. Ge simaletse e le letsego la meja, jaanoo go tlelela le na fa go la mekema. Fa ke kwala ke tshwara bathata jo be seng hana ka sepe.

c. Handtekening:

1.10 Liggaamlieke gebreke: _____

1.11 Kerkverband: Molekgotla mo kerekeng ya Tšhatšhe(Anglican).

1.12 Taal en dialek: Setswana

2. KINDER- EN JEUGJARE

2.1 As kind:

2.1.1 By wie gebly as kind: Ke goletse kwa gaetshomogolo ke nna le mmémogolo le rremogolo.

- waar? Matile, mo tikologong ya Ditsobotla

2.1.2 Belangrike ervarings: (i) Koloi ya rona ya wela mo khuting(tleleme ke tshwere teu mme dikgomo tsa batla go nkgogela mo teng.

(ii) ka akgelwa ke poo ka dinaka kwa godimo leka go bogola jaaka ntša.

(iii) ka tlhaselwa ke batho mme ba ntlogela batho ithaya ba re ke sule.

2.2 As jong persoon:

2.2.1 Bywoning van stamskool: -

a. . Waar? -

b. Wanneer: -

c. Wie was die stamskoolleier: -

2.2.2 Pligte as jong persoon:

(bv. veepos, jaarwerk, ens.)

- (i) ke disitse go fitlhela ke be ke ya sekolong ke le dinyaga di le 13. Mo metlheng eo go ne go se dikampa mo Matile - badisa ba bolola natso mo mosong; ba tlhola koo, mme maitsi fa letsatsi le phirima ba boa natso, ba fitlha ba di tlhahlhela mo sakeng.
- (ii) fa go lengwa ke ne ke gapa dipelesa go ya go thusa go golega Jaanong ke be ke boela gae go ya go bolotsa tse di sa lemeng.
- (iii) fa go selwa dinawa ke ne ke thusa go sela dinawa e bile ke disa.

3. SKOOL EN VERDERE OPLEIDING

3.1 Primêre onderwys:

a. Skole bygewoon en wanneer: (i) Lotlhakane - go tloga ka ngwaga wa 1934, morago ga mariga.

(ii) Ditsobotla - 1940

b. Indrukke gelaat:

- deur wie? rre E.R.S Molepo kwa Ditsobotla

- watter indrukke? gore motho o tshwanetse go aga e le ene ka dipaka tsotlhe. O ne a sa dire sepe sa go leka go kgatlha ditsala.

c. Wanneer voltooi: 1940

SEKONDÊPE SKOOLOPLEIDING

a. Skole bygewoon, wanneer: Johannesburg Bantu High go tloga ka ngwaga
1941

b. Indrukke gelaat:

- deur wie

* borre H.P. Madibane (mogokgo), S.W. Gumbi (morutabana wa thuto dipalo), P.C. Mokgokong le Sipho Siwisa.

- Watter indrukke: (i) rre Madibane - sekao sa gagwe sa nthatisa thuto
(ii) rre Gumbi - a nthatisa thuto ya dipalo, e go fitlhela le gompieno ke sa ntseng ke e rata.
(iii) borre Mokgokong le Siwisa - ba ntemosa gore puo ke sediriswa sa botlhokwa fa motho a batla go senola maikutlo a gagwe, mme se tshwanetse go itsiwe gore mong a tle a se dirise ka botswerere.

- Wanneer voltooi: 1945.

4. BEROEPSLOOPBAAN

4.1 Beroepe in chronologiese orde:

- Watter beroep: (i) morutabana
(ii) mokwaledi(tlelereke)
- Waar: (i) morutabana - Johannesburg Bantu High, Munsieville High, Barolong High, Meadowlands High.
(ii) mokwaledi - Natives Resettlement Board(Meadowlands)
- Posisie bekleer: (i) morutabana - Johannesburg Bantu High, Munsieville High, Barolong High, Meadowlands High.
(ii) mokwaledi(tlelereke) - Natives Resettlement Board
(iii) mogokgo - Wolmaransstad Primary
- Kutlwano Secondary (Ventersdorp)
- Thutolore High (Meadowlands)
(iv) motlhatlhoobi - Selete sa Gauteng.
- Prestasies: (i) dijana kwa Wolmaransstad
(ii) tshupanako(ya lobota) ke sekolo sa Thutolore fa ke nna motlhatlhoobi
(iii) telebišene fa ke wetsa tiro ya botlhatlhoobi mmogo le tshupanako ya lobota.
(iv) madi ke lekgotla la puo kwa Mmabatho

5. SOSIALE EN MAATSKAPLIKE BETROKKENHEID

5.1 Betrokkenheid by liggame en instansies

- a. Liggame en instansies:
- (i) lekgotla la matshameko
 - (ii) lekgotla la kereke
 - (iii) molekgotla mo sekolong sa Thutolore
- b. Posisie bekleee:
- (i) moemedimogolo wa setlhopha sa kgwele ya dinao sa Naughty Boys.
 - (ii) molekgotla fela mo kerekeng ya tshatshe.
 - (iii) modulasetilo wa lekgotla la sekolo sa Thutolore

6. SKRYWERSLOOPBAAN

6.1 Waar literêr geskool indien wel? -

6.2 Het skoling voor eerste werk begin of daarna? -

6.3 Wanneer debuit gemaak? Ke sale ke simolola go kwala fela fa ke tsena mo mophatong wa ntlha kwa sekolong se segolo sa Johannesburg Bantu High. Le gale gone gore nka bo ke simolotse pele ga moo. G. ke sa gakologelwa sentie.

Ke ne ke ikwalela. Ke kwalela monate fela go bona gore a ke kgona go dira ka puo, se ke ratang go se dira. Le gore a ke kgona go itlhamela kgang ya maitlhommo, e e tswang mo tlhogong, go tloga kwa tshimologong go fitlh bofelong. E ne e re fa ke sena go kwala jalo ke be ke tletse lokwalo lwa go kwalela, kgotsa dikwalo tsa mothale oo tse pedi, ke be ke tsenya mo molelong.

Ka ke ne ke sa kwalele batho ba bangwe, ke ikwalela, go ne go se maikaelelo ape a go bona dikwalo tsa me di gatisiwa. Kgatiso e tsile morago, ke setse ke le monna e bile ke tsere mosadi. E tsile ka tlhotlheletso ya gagwe.

Ke dikwalo di le lesome tse molora wa tsone o phailwang ke diphefo.

6.4 Oeuvre

a. Debuutwerk:

i. Titel en datum van eerste druk: Omphile Umphi Modise

ii. Tipe genre

- Drama:

- Poësie:

* Mondeling:

* Geskrewe:

- Prosa

* Mondeling:

* Geskrewe : ee

iii. Verklaring van titel: Modimo o mphile molori le modisa, gonne fa moanelwa yo mogolo wa lokwalo lo a le kwa sekolong kwa Natala, balekane ba gagwe ba ne ba re dikakanyo tsa gagwe ke ditoro fela. Fa go ntse go ya ba mmita Umphophi, k.g. r molori. Morago ba khutsafatsa ba re Umphi.

iv. Inspirasie vir die werk: Ga ke itse.

v. Boodskap van die werk: Botshelo bo na le bokao fela fa mong a tsholeletsa matlho a gagwe kwa dilong tse e seng tsa madi le nama.

vi. Beïnvloeding deur ander werke: Ga go phokelelo ya mokwadi ope yo nka reng ke ene a botoileng(a fileng sebo- pego) bokwadi jwa me. Fa go le phokelelo ga ke kgone go e lemoga.

vii. Leserspubliek:

- Is die boek geskryf vir:

* Volwasse lesers? ee

* Jeugliteratuur?

* Onderrig: Primêr

Ga ke a kwala ke lebisitse dikwalo tsa me go babuisi kgotsa baithuti ba ba sa leng mo sekolo

Sekondêr
Tersiêr

viii. Invloed van die werk in die samelewing:

* werk:

* Invloede:

ix. Ideologiese strekking van die werk:

x. Resensies:

- Deur wie?

b. Ander werke

i. Titel en datum van eerste druk : Marara

ii. Tipe genre

- Drama

- Poësie

* Mondeling

* Geskrewe

- Prosa

* Mondeling

* Geskrewe : ee

iii. Verklaring van titel: Marara ke di lo tse di matswakabele, tse di sa tshaloganyegeng bonolo. Marara ga se tlhakan-tshuke. Go rara ke go legaganya. Go rara ga se go tlhakatlhakanya.

iv. Inspirasie vir die werk: Ga ke itse gore ke tlhotlheleditswe ke eng, ra e se fela go lepa marara a botshelo.

v. Boodskap van die werk: Botshelo ga se matshamekwane, bo tshwanetse go tlhwaafalelwa, gore motho a tle a kgone go utlwa monate wa jone.

vi. Beïnvloeding deur ander werke: Fela jaaka mo lokwalong lwa ntlha.

vii. Leserspubliek

- Is die boek geskryf vir:

* Volwasse lesers? ee

* Jeugliteratuur?

* Onderrig: Primêr

Fela jaaka mo lokwalong lwa ntlha

Sekondêr

Tersiêr

viii. Invloed van die werk in die samelewing

* Werk:

* Invloede:

ix. Ideologiese strekking van die werk:

x. Resensies

- Deur wie?

c. Herdrukke

i. Werk: Marara

ii. Datum(s):

iii. Kritiek ontvang: Ga ke ise ke amogele tshwaelo epe ka ga dikwalo tsa me. Bokoja jo bogolo - go ya ka temogo ya me ke gore batho ba buisa dikwalo tsa puo ya bone buisetsa go araba dipotso tsa ditlhatlhobo.

iv. Veranderings aangebring: Diphetogo tse di leng gone mo lokwalong lwa Omphile Umphi Modise di dirilwe ke bagatis ke sa itse.

b. Ander werke

- i. Titel en datum van eerste druk : Ngaka, mosadi mooka.
- ii. Tipe genre
 - Drama
 - Poësie
 - * Mondeling
 - * Geskrewe
 - Prosa
 - * Mondeling
 - * Geskrewe : ee
- iii. Verklaring van titel: Setlhogo sa lokwalo lo se tswa mo seaneng se se reng : Mosadi mooka o nya le motshegare (bangwe ba re le mariga). K.g.r mosadi ga a ke a sitwa ke maano a a go rarabolola mathata a gagwe. Mosadi o maanomano.
- iv. Inspirasie vir die werk: Tlhotlhetso e tswa mo itemogelong ka ga botshelo.
- v. Boodskap van die werk: Motho a se ka a phutha mabogo fa botshelo jwa gagwe bo nna thata.

vi. Beïnvloeding deur ander werke: Ga go phokelelo epe e nka reng ke a e
gakologelwa.

vii. Leserspubliek

- Is die boek geskryf vir:

* Volwasse lesers? ee

* Jeugliteratuur?

* Onderrig: Primêr

Sekondêr Ke ne ke sa kwalele baithuti.

Tersiêr

viii. Invloed van die werk in die samelewing

* Werk:

* Invloede: Batho ba rona ga be buise dikwalo tsa puo ya bone. Na
jalo dikwalo tse di leng teng ga ame matshelo a bone k
gope.

ix. Ideologiese strekking van die werk:

x. Resensies

- Deur wie?

c. Herdrukke

i. Werk: Ngaka, mosadi mooka

ii. Datum(s): Lokwa₁₀ lo, lo^{gatsetse} gasupa (7) mme ga^{ke} gakologelwe letlha.

iii. Kritiek ontvang: Ga go tshwa₁₀ epe e ke e amogetseng, kgotsa e ke e bonyeng.

iv. Veranderings aangebring: Ga go diphetogo dipe tse di dirilweng mo lokwalong lo.

b. Ander werke

i. Titel en datum van eerste druk : Bogosi kupe

ii. Tipe genre

- Drama

- Poësie

* Mondeling

* Geskrewe

- Prosa

* Mondeling

* Geskrewe : ee

iii. Verklaring van titel: Kupe e ne e le kgomo ya moroba e kgosi e neng e e abela badimo mo leineng la morafe. E ne e tswa mo motlhapeng wa kgosing, mme e tsamaya fela kwa a ratang go ya gone. E le masisi, ka e ne e le mpho ya badimo. Dilo tsotlhe tse e leng mpho ya badimo di masisi.

iv. Inspirasie vir die werk: Ga ke itse kwa tshotlheletso e duleng gone.

v. Boodskap van die werk: Fa motho a abetswe mpho e e rileng, o tshwanet go e dirisa ka kelotlhoko - e masisi.

vi. Beïnvloeding deur ander werke: Ga go phokelelo e ke e gakologelwang.

vii. Leserspubliek

- Is die boek geskryf vir:

* Volwasse lesers? ee.

* Jeugliteratuur?

* Onderrig: Primêr

Sekondêr Ga lo a kwalelwa baithuti bape.

Tersiêr

viii. Invloed van die werk in die samelewing

* Werk:

* Invloede: Ga lo ame matshelo a batho ba rona gonne ga ba buise dikwalo tse di kwadilweng ka puo ya bone.

ix. Ideologiese strekking van die werk:

x. Resensies

- Deur wie?

c. Herdrukke

- i. Werk: Bogisi kupe.
- ii. Datum(s): Lokwalo lo lo gatisitswe galesome le pedi (12) mme ga
gakologelwe letlha.
- iii. Kritiek ontvang: Ga ke a amogela, le fa e le go bona, tshwaelo epe.
- iv. Veranderings aangebring: Ga go diphetogo dipe.

b. Ander werke

- i. Titel en datum van eerste druk : Go ša baori
- ii. Tipe genre
- Drama
 - Poësie
 - * Mondeling
 - * Geskrewe
 - Prosa
 - * Mondeling
 - * Geskrewe : ee
- iii. Verklaring van titel: Bosula bo utlwisa modiri botlhoko go na le modirelwa. Modiri ga a utlwe botlhoko jwa nama, o utlwa jwa mowa le tihaloganyo, gone o atametse motlhodi (motswedi) wa bosula go na le modirelwa.
- iv. Inspirasie vir die werk: Tlhotlheletso ya lokwalo lo e tswa mo taelong e ke e filweng mo borokong go twe : Jaanong kwala lokwalo lo longwe gape lo setlhogo sa lone e tla nngang 'NNGO DI A WA'.
Ke fa ke dira jalo mme setlhogo seo sa ganwa ke bagatis ka keletso ya mmuisetsi wa bone!
- v. Boodskap van die werk: Fa motho a direla yo mongwe bosula a itse gore go ipolaya ene ka esi.

vi. Beïnvloeding deur ander werke: Ga go phokelelo ya dikwalo dingwe
e nka reng ke a e gopola. Fa e se fela botshe

vii. Leserspubliek

- Is die boek geskryf vir:

* Volwasse lesers? ee

* Jeugliteratuur?

* Onderrig: Primêr

Sekondêr Ga ke a kwalela bathuti bape.

Tersiêr

viii. Invloed van die werk in die samelewing

* Werk:

* Invloede: Ga go lebege lokwalo lo lo ama matshele a batho ka
gope.

ix. Ideologiese strekking van die werk:

x. Resensies

- Deur wie?

c. Herdrukke

- i. Werk: Go ša baori
- ii. Datum(s): Lokwalo lo lo gatisitswe galesome le tlhano (15) mme
ga ke gakologelwe letlha.
- iii. Kritiek ontvang: Ga go tshwaetso epe e ke e amogetseng.
- iv. Veranderings aangebring: Ga go diphetogo dipe tse di dirilweng.

6.5 Ongepubliseerde werke

- Wat reeds voltooi is: Go ka bo go le dikwalo di le lesome tse di sa gatisiwang fa ke ne ke sa di ja ka molelo. Di le robongwe di kwadilwe pele ga Omphile Umphi Modise. Setlhogo se ke sa ntse ke se gopola ke sa lokwalo lo l neng lo bidiwa Boroku, mo dikwalong tse di tsileng pel ga Omphile Umphi Modise. Lwa bofelo lo kwadilwe morago ga Go ša baori, mme lone lo jelwe ka molelo ka mmuiset mogatisi wa me a ne a re ga lo a kwalwa mokgwa (setaele wa dikwalo tse dingwe. Lone lo ne lo bidiwa Motho wa bosigo.
- Wat nog voltooi moet word: -

6.6 Toekennings verwerf: Mpho ya tlotlo e e tswang mo Botong ya Puo kwa Mmabatho.

6.7 Persoonlike beoordeling en siening van eie werke: Ke gaxgamadiwa ke maemo a a kwa godimo a babuisi ba a nayang dikwalo tsa me, gone mo go nna ke dikwalo tse di sa kwalegang sentle jaaka di ka bo di kwalegile fa ke ne ke di kwadile ka paka ya jaanong. Le fa ke sa itse gore a ke na le jone bokgoni jwa gore nka bo ke kwadile ka maemo a a ka fa godimo ga a ke kwadileng ka one.

6.8 Skryfstyl

- Watter dialek: Ga ke na puoteme. Ke bua Setswana, e bile ke kwala ka Setwana. Selo se segolo se se itseng puo ya Setwana go nonof ke ka gobo mongwe le mongwe o itlhoma puoteme ya gagwe e le yone Setwana e le yosi.
 - Moeilik/maklik verstaanbaar: Mo mothong yo o itseng Setwana, puo ya me e a tlhaloganyega, e bonolo. Mme mo mothong yo o sa itseng Setwana sentle - bangwe ba re yo o buang Setwana sa Pitoria puo ya me e thata gone ga e a tlwaelega. Mme se bogolo se dirang gore batho ba tshware bothata ka puo ke ka gobo ba ithaya ba re ba itse Setwana. Ba lebala gore puo e e buiw le e e kwalang ga di lekane.
- 6.9 Besondere voorkeure t.o.v. skrywers

6.10 Persoonlike siening oor letterkunde in die algemeen

Bokwadi bo tshwana le boporofeta. Ka bo batalegile tsebe mmung, bo utlwa mosito wa tiragalo le diphetogo tsa botshelo di sa le kgakala, mme bo re tsibosa ka ga tsone. Maemo a mokwa mo setshabeng a amana thata le gore o tsebentlha go le kae go utlwa mosito o, le gore o re o ranelela jang. Bokwadi ga bo a tshwanela go tswetelela fela dilo tse di diregang jeanong, tsa madi le nama. Bo tshwanetse go utlwa mosito le mokgwasa wa tiragalo e sa le kgakala, e sa le bofitlha, mme jwa leka go e ranola.

- Ontwikkeling: Ga ke bone bokwadi jwa rona bo nonofa kgotsa bo gola gone e kete re kwala re kwaile poelo, go na le go kwalela monate. Bangwe ba kwala ba lebile gore dikwalo tsa bone di tla buisiwe ke bana ba sekolo, mme ba tla bona madi a mantshi. Ka jalo, bokwadi jwa rona bo eme felo go le gongwe ka bo kailwe(kinnwe) ke maikaelelo a rona a a sa amaneng ka gope le se bokwadi e leng sone.

- Standaard: Maemo a bokwadi jwa rona a kwa tlase thata gone rotlhe re kwala re gabile go buisiwa ke bana ba sekolo mmogo le bagolo. Ga re lemoge gore ga se mang le mang yo o ka kwalelang bana mmogo le bagolo.

- Voorspellings en vooruitskouings vir die toekoms:

Fa e le boamaarure gore bokwadi jwa nnete bo tshwana le boporofeta, ga ke na tsholofelo epe e e kalokalo gore go na le kwa re yang gone. Mokwadi, go ya ka ~~mogopata~~ a me, o tshwane tse go leka go re kaela se botshelo bo se kayang mo go ene, e ser go nna pueledi ya lekgamu le le rileng kgotsa le le rileng. Mme fa ke tihaloganyana sentle kwa maikutlo a gogelang gone - seo ke se mokwadi wa paka e e tlang o tla tshwanelang go nna sone fa a bat go kaiwa e le mongwe wa bakwadi...